

ÁDÁM T. ISTVÁN

A
**NYUGATMAGYARORSZÁGI
FELKELÉS TÖRTÉNETE**

„KÜLPOLITIKA” KIADÁSA BUDAPEST, 1935.-

BUDAI F. ÉS TÁRSAI KÖNYVNYOMDÁJA
BUDAPEST, VIII. MÁRIA TERÉZIA-TÉR 6. TEL.: 41-2-34

Előszó

Először 1928-ban határoztam el, hogy megírom a Nyugat-magyarországi fölkelés történetét. Akkoriban közzé is tettem a volt fölkelőkhöz felhívásomat a »Magyarság« és a »Nemzeti „Élet” című lapokban, azonban több oldalról is figyelmeztettek, hogy politikailag értelmezve rossz időt választottam a könyv megjelentetésére. Hallgatva a jó tanácsokra, vártam 1932-ig. Ebben az évben fogtam hozzá a munkához, mivel már senkinek sem volt politikai aggálya, no meg elhatároztam, hogy könyvembe nem veszem fel azokat a személyi torzsalkodásokat, amelyeket helytelen politikával hoztak egy vonatkozásba. Hogy úgy mondjuk ma már megvan a »történelmi távlat«. Az az osztrák nép szellemével ellenkező vörös irányzat, amelynek ténykedéséről könyvünk nem egy lapja számol be magyar vonatkozásban, ma már a múlté. A közelmúltban voltunk tanúi annak a nagy tisztogató munkának, amelyet a jobbjézésű osztrák nép végzett a hősi halált halt Dolfuss kancellár vezetésével. Minden reményünk meg van arra vonatkozólag, hogy az elszakított Nyugatmagyarország kérdésében az osztrákokkal való megegyezés részben csak idő kérdése.

Könyvem összeállításánál legelőször is átnéztem az osztrák és magyar napilapok 1921-es évfolyamát. Ezekből a magyar lapok cenzúrázott oldalai ellenére sikerült a repertoirt összeállítani. Azután felhívást tettem közzé a Hubay Kálmán szerkesztésében megjelenő »Függetlenség« című napilapban, a »Magyarság« című napilapban, a »Nemzeti Figyelő«-ben, a »Nemzeti telet«-ben. Lingauer Albin »Vasvármegye« című lapjában, E'uff Andor magyaróvári »Mosonvármegye« című lapjában és még számos más lapban. Ezeknek, most ezúton mondok köszönetet.

A fölkelőkhöz intézett felhívásomra számtalan sok becses adatot tartalmazó levelet kaptam. Kérdőíveket küldtem szét a szereplőknek, a törvényhatóságoknak, főiskoláknak stb. ezek is gyarapították az adatokat, amelyeknek kiegészítésében sokain és készségesen támogattak. Úgy érzem, hogy köteles vagyok ezen helyen nekik névszerint köszönetet mondani. Kérem az

alább felsorolt személyeket és intézményeket, hogy szíves támogatásukért fogadják hálás köszönetemet.

Lénárt Daróczi Bárdoss Béla úr, szkv. százados ny. városi főjegyző, Szeged.

Bozzay Károly úr, irodatiszt, Vasvár.

Bohár Béla úr, szkv. főhadnagy, I. o. városi adótiszt, a behajtási osztály vezetője, Szeged.

Jambrits Lajos Kőszeg ny. polgármestere,
aki hajlékot adott a felkelőknek.

vitész Endre László dr. főszolgabíró, Gödöllő.

Dr. Fuchs Endre aljegyző, Kőszeg.

Holicsy Gyula, úr, fővárosi tisztviselő, Budapest, VIII.

Elöljáróság..

Jambrits Lajos ny. polgármester úr, Kőszeg.

Langhammer Jenő úr főjegyző, Vasvár.

Madarspaeh Viktor szkv. honvéd huszárcapitány, mérnök,

Magyar Kir. Bánya- és Erdőmérnöki Főiskola igazgatósága, Sopron, Fekete rektor úr,

Magyar Kir. Gazdasági Akadémia, Magyaróvár,

Magyar Kir. Posta Filatéliai osztály, Budapest,
 Dr. Merzia postafőtanácsos úr, a Bélyegmúzeum igazgatója,
 Missuray Krug Lajos úr, író, Sopron,
 Mosonvármegye szerkesztősége, Magyaróvár,
 Prónay Pál úr alezredes, Budapest,
 Sikolya Lajos úr, a Székelymunkások Szövetségének főtít-
 kára, Budapest,
 Huff Andor úr, szerkesztő, Magyaróvár,
 Dr. Thurner Mihály úr, polgármester, Sopron,
 Vasvár község tek. Elöljárósága, Vasvár,,
 Vasvármegye tek. Szerkesztősége, Szombathely,
 Világhy Károly gazd. akad. r. tanár úr., Magyaróvár,
 Wéber Antal, Magy. Kir. Szőlészeti és Borászati felügyelő
 úr, Sátoraljaújhely,
 Zoltán Valér úr hírlapíró, Szombathely.

A nevezettek közül külön ki kell emelnem Világhy Károly
 Gazd. Akad. r. tanár és Zoltán Valér hírlapíró uraknak támo-
 gatását, az ő általuk nyújtott adatokat, mint fontos forrás-
 munkákat használhattam fel. A fentiekén kívül használható
 adatokat találtam Buday László a »Megcsonkított Magyaror-
 szág 1921«, Krug Lajos »Tüzek a végeken« Sopron 1931., Ré-
 vait lexikon könyvekben. A plakátokra vonatkozó adatok egy
 részét, a Nemzeti Múzeum plakát osztály gyűjteményéből sze-
 reztem.

Igyekeztem tőlem telhetőleg, amennyire a rendelkezésemre
 álló adatok engedték, a fölkelés történetét a valósághoz hűen
 megírni. Célom, hogy a nyugatmagyarországi hősi ellenállásról
 minél szélesebb körben vegyen tudomást a magyar közönség, és
 ha ez sikerül, mint volt fölkelőnek, ez lesz munkámért a leg-
 szebb jutalom. Ebben a reményben bocsátom útjára könyvemet.
 Budapest, 1934. Karácsony.

A szerző.

Nyugatmagyarországi fölkelés története

Írta: Ádám T. István

A lajtabánsági fölkelés története az 1919. st. germai ni és az 1920-iki trianoni békeszerződés értelmében Ausztriához csatolt Nyugatmagyarország 1921. évi eseményeit tárgyalja.

Tulajdonképpen Nyugatmagyarország néven földrajzilag határolt, vagy politikai terület nincs, ez a földterület Nagymaros nyugati határterülete, amelyet csak az elszakítás pra neveznek Nyugatmagyarországnak, még helytelenebbül Burgenlandnak.

Területe 3.967 km². Lakosainak száma 286.925, ebből az 1923. évi osztrák népszámlálás szerint 223.000 német, 41.000 horvát, 10.804 magyar anyanyelvű.

A lakosság vallására vonatkozó szám adatok pedig a következők: 243.669 róm. kath., 39.337 evangélikus, 3.773 zsidó.

A trianoni szerződés következményeképp e területről 1920 és 1923. között erős volt a kivándorlás.

Magyarországnak e része, mely a történelemben oly sok néven szerepelt, már a múltban is sok viszálykodásra adott okot az osztrák hercegek, illetve a német császárok és magyar királyok közlött.

A lakosság 59%-a földművelő, az iparral foglalkozók a lakosság 24%-át teszik ki. Északon a Fertő-tó melletti fennsíkon és a tőle nyugatra eső területen túlnyomóan földművelés folyik, míg délen, a Rába melletti hegyes vidéken a lakosság nagy része állattenyésztéssel foglalkozik.

Területének 45.7%-a, a közepesenél jobb minőségű szántóföld, 16.2%-a rét, legelő, 25.9%a erdő.

Főbb terményei a gabonaneműek. Több helyen cukorrépat is termelnek. Sok zöldséget és szőlőt szállítanak Bécsbe.

Évi széntermése: 324.000 t.

A Lajta-hegységben sok épületkövet bányásznak.

Az osztrákok hét járásra osztották közigazgatásilag. Szék-helyét Kismartont pedig Eisenstadt-nak nevezték el.
Kereskedelme Ausztria felé irányul.

A lakosság nagy része ma is vissza kívánkozik az igazi *hazához*: Magyarországhoz.

ELŐZMÉNYEK.

1920-ban, Trianonban feldarabolták az ezeréves Magyarország testét és a »győzők« még a régi szövetségesünknek, Ausztriának is juttatott belőle 3967 km² darabot, Magyarország nyugati részét, azon a címen, hogy ezáltal 32.000 »fajmémetet sikerül felszabadítaniok«.

Az adakozás közben azonban senkinek sem jutott eszébe a »felszabadított« németiség véleményét kikérni, legkevésbé megkérdezni azt a 126.000 magyar és horvát lakost, akik e felszíabadás következtében osztrák uralom alá kerültek.

Ausztria pedig kapva kapott a koncon, legalább is az akkori »hivatalos« Ausztria, mert maga az osztrák nép nem nagyon örült az Antant ajándékának, kivéve a kommunista és szocialista elemeket. Ezek is inkább az akkori magyar keresztény irányzat iránt érzett gyűlöletből, sem mint hazafiasságból, kívánták Nyugatmagyarországot Ausztriához csatolni.

És hogy viselkedtünk mi, magyarok?

Sajnos nem a kellő eréllyel léptünk fel.

A béketárgyalásra kiküldött delegációnk vajmi kevés eredményt ért el, noha legfőbb delegátusunk, Apponyi Albert, kiváló szónoki tehetségével, korával, tiszta dicsőségteljes politikai múltjával tagadhatatlan szerzett valami tekintélyt Magyarországnak. De ha elolvassuk a békeszerződésekről szóló tudósításokat és a résztvevő politikusok emlékiratait, önkéntelenül a Kemal-féle török kormány mindvégig tanúsított erélyes magatartása jut az eszünkbe, amely mint azt a miatt Törökország helyzetéből láthatjuk, jóval több eredményt ért el, mint a mi túlon túl engedelmes politikánk.

De a magyar sajtó sem volt különb.

A lapok, bár a nemzetet ért súlyos igazságtalanságokat napirenden tartották, békés és fájdalmas hírokat pengettek. Az is igaz, hogy az akkori idők cenzúrája szabályozta a sajtó véleménynyilvánítását.

Ez az érthetetlen pulyaság csak akkor ment át végre általános felháborodásba, amikor a magyar kormány eleget tevé az Antant parancsának, intézkedéseket tett a nyugati végek kiűritésére.

Guernier kijelentése a francia kamarában, a Millerand-féle levélről.

Csáky Károly gróf, volt külügyminiszter és Gratz Gusztáv az akkori külügyminiszter, a magyar kormány megbízásából Bécsbe utaztak, hogy az osztrákokkal az átadással kapcsolatban felmerülő kérdéseket megtárgyalják és ha lehetséges, az Osztrák kormányt jobb belátásra bírják.

Nehezítette a magyar delegátusok helyzetét az, hogy épp (ükkor Ausztria kormányválság előtt állt, noha ez a tény nem gátolta az osztrákokat a megszállás előkészületeiben. Bécsben kidolgozták az új osztrák tartomány alkotmányát és kormányzatát. Egyidejűleg a Sopronba tervezett osztrák egyetem terveit is elkészítették.

Ugyanakkor a francia kamarában Guernier francia képviselő, a trianoni békeszerződés előadója, 1921. május 25-én a üsamara tagjai között kiosztott jelentésében, a Millerand-féle levélre vonatkozólag a következő kijelentést tette: »... *balga remény bízni a Millerand-féle levél ígéreteiben*...«

Gurnier kijelentése fontos a megemlítésre, mert a későbbi idők folyamán épp úgy, mint abban az időben, a magyar kormány, valahányszor a magyar közvélemény Trianon ügyében nyilatkozatra kényszerítette, a következő rövid mondattal válaszolt: .

»Bízzunk a Millerand-féle kísérőlevél ígérétében«.

Tiltakozó gyűlések.

A magyar nép eleinte dermedt nyugalommal vette tudomásul az átadás előkészületeit, de mikor látta, hogy a kormány Nyugatmagyarország sorsát illetőleg nem képes az Antant-tal gémben semminemű eredményt elérni és amikor a reménység utolsó jszalmaszáláról, a Millerand levélről is bebizonyosodott, hogy nem egyéb üres ígéretésnél, lassan, mintha álomból ébredt (volna, fel, kezdett magához térni.

1921. január 12-én Pest vármegye székházában a Területvédő Liga és a Nyugatmagyarországi Liga népes gyűlésen jelentette be tiltakozását, amelyről határozatban értesítették a magyar kormányt és a Nemzetek Szövetségét.

E gyűlésen a MOVE is képviseltette magát, amely Gömbös Gyula vezérletével tevékeny részt vett a magyarság tiltakozó mozgalmában.

A »Területvédő Liga« gyűlésén Sopron akkori képviselője, gróf Klebersberg Kunó szólalt fel elsőnek és tolmácsolta választóinak fölháborodását és tiltakozását. Majd Magyarország kiváló publicistája, az ősz Rákosi Jenő emelkedett szólásra, aki többek közt ezeket a szavakat mondta:

»Fogjunk fegyvert, ha kell és akkor minden menni fog!«

Rákosi kijelentése nagy jelentőséggel bírt, mert a nagy híru író nevezetes volt arról az oldaláról, hogy soha nem vett részt kétesértékű politikai kalandokban; a nyilvánosság előtt tett kijelentéseiben, mint vezércikkeiben, noha minden sorát fiatalos hév jellemezte mindég megfontolt volt. Öreg kora ellenére, mint ez a fegyveres ellenállásnak, amely még a mai diplomáciai túltengéses világban is varázserővel bírt, ha azzal kellő diplomáciai túltengéses világban is varázserővel bír ha azzal kell.

1921. május 5-én Sant-luisban a németajkú magyarok kezdeményezésére az amerikai magyarság tiltakozott a külön e célra egybehívott gyűlésen. Népszavazást követeltek a vitás területeknek és ezt határozati javaslatként Harding elnök elé terjesztették, egyben tiltakozó feliratukat a szenátus összes tagjainak elküldötték. Hogy mindez jó talajra talált, bizonyítja, hogy Amerika a trianoni békeszerződést nem ratifikálta.

Dr. Thirring Gusztáv elnökségével június 2-án a Nyugatmagyarországi Liga a következő határozatot hozta:

»Csonkamagyarország minden lakója, nyelv különbség nélkül (elvárja, a magyar kormánytól, hogy Nyugatmagyarországot siem egészben, sem részben átadni nem fogja!«

Tiltakozó mozgalmat [indított a Magyar asszonyok Nemzeti Szövetsége, melyben kiváló érdemeket szerzett a szövetség egyik buzgó tagja: Koroknay Istvánné, akinek szombathelyi szerepléséről könyvünk más helyén emlékezünk meg.

Tiltakozott az EME; a MOVE, a hazafias egyesületek tömege. Amelyek 1921-ben virágkorukat élték.

Külön kell kiemelni a magyar Szociáldemokrata pártot, amely az országos párt értekezletén elítélőleg nyilatkozott Ausztria magatartásáról és az elszakítás ellen foglalt állást. a legkisebb községek is, nemkülönben a megyei törvényhatóságok.

Sopron, Szombathely, Magyaróvár, Debrecen s általában azok, ezidőben erős magyarságukról tesznek bizonyosságot.

Szombathelyen és Sopronban a nyugati horvát községek tiltakoznak, vezérük Boroevjics Márton pátriárka, Kausz Gyula horvát származású ügyvéd, Kuntár József és Biricz Ferenc plébánosok. (A horvátok szerepléséről külön fejezetben emlékezünk meg.)

A magyarországi tiltakozó gyűlések során tiltakozott a soproni kamara is. Spiegel Sigfried elnök hazafias beszédben foglalt állást a magyarok mellett. Úgyszintén Kaiser Lajos és Wolf borkereskedő kamarai tagok. Wolf indítványozta, hogy a kamara igyekezzen békéltetni a bécsi és budapesti kormányokat, azonban a kamara tagjai eltelve az akkori harcos hangulattól, ezt leszavazta.

A soproniak megszervezésében kiváló érdemeket szerzett Töpler Kálmán dr. nyugalmazott polgármester.

Ferenczy Gyula öt pontja.

A városok tiltakozó mozgalmában az elsők közt szerepel Debrecen városa, amely rendkívüli közgyűlésen tiltakozott az elszakítás ellen, Miskolczy Lajoa főispán elnöklésével. Ezen a rendkívüli közgyűlésen terjesztette elő indítványát öt pontban Ferenczy Gyula törvényhatósági bizottsági tag, melyben intézkedésre isürgetí a kormányt. Az öt pontból álló indítvány szövege a következő:

1. A város sürgős felirattal forduljon a nemzetgyűléshez és kérje azt, hogy Nyugatmagyarország elszakítását minden lehető áldozattal akadályozza meg.
2. Ne engedje meg, hogy a magyar tisztviselők helyüket elhagyják s hivatalát mindenki jegyzőkönyv és leltár mellett adja át.
3. Az állami javadalmakat az illető községek kapják.
4. Az ottani nagybirtokokat sajátítsák ki az ottani vitézek és menekültek számára.
5. Rendelje el a nemzetgyűlés az általános bűnbánatot és augusztus 28-án országos gyászünnepet tartson.

Az OMKE bojkottja.

Az Országos Magyar Kereskedelmi Egyesülés bojkottálja a bécsi Vásárt. Kiadta a jelmondatot:

»A bécsi vásáron egyetlen tisztességes magyar kereskedő se vegyen részt!«

A Szövetségi Bizottság megalakulása.

Egyre közeledik az a dátum: 1921. augusztus 28-ika, amikor át kell adni Ausztriának Nyugatmagyarországot.

1921. július 29-én Grazban megalakult a nyugatmagyarországi szövetségi bizottság, amelynek az lesz a feladata, hogy az átadás ideje alatt Nyugatmagyarországon a külön e célra kirendelt vegyes Antant katonaság közreműködésével a rendre ügyeljen.

A szövetségi bizottság öt tagból állt: Neugebauer István, udvari tanácsos osztrák; Keresztes Arthur ezredes magyar; Jocart őrnagy francia; Grava ezredes angol; Calma őrnagy olasz; Jamaguci ezredes, japán kiküldöttekből.

A bizottság székhelye az átadás végeztéig: Sopronban lesz,

Sopronban már is tárgyalnak az átadásról. Osztrák részről Davy belügyminisztériumi osztályfőnök, a magyar kormányt Sigray Antal képviseli. A tanácskozásban részt vesznek Hame* lin, francia és Gorton angol tábornok.

A nyugatmagyarországi lakosság napról-napra nyugtalanabbul viselkedik, amelyet még csak fokoz az osztrákok által fizetett német propaganda. Nagy izgalmat keltett a komunisták készülődése az osztrákok fogadtatására.

A nyugatmagyarországi képviselők gyűlése és az Odenburger Zeitung főszerkesztőjének letartóztatása.

A nyugatmagyarországi nemzetgyűlési képviselők saját hazafiasságuktól és választóik akaratától vezetve a soproni kaszinóban gyűlést tartottak választóik bevonásával, hogy megibteSizéljék a teendőket, mert az átadás napja közeledik és a kormány nem tudja megakadályozni Nyugatmagyarország átadását.

A gyűlést Huber János képviselő nyitotta meg, majd utána Lingauer Albin, Friedrich István volt miniszterelnök beszéltek.

A gyűlésen az elkeseredett tömeg élesen bírálta a kor-

mány erélytelen magatartását, amelyet az osztrákokkal folytatott tárgyalások során tanúsított.

Ezen a gyűlésen határozták el, hogy fegyveresen is ellen állnak a bevonuló osztrák csapatoknak.

A gyűlésen nagy számmal vettek részt soproniak is, jelen voltak: Dr. Thurner Mihály, aki a későbbi népszavazáson szerizett (megbecsülendő érdemeket, Pinezich István ügyvéd a későbbi felsőház tagja, Dr. Töpler Iván, mindannyian régi soproni patrícius családok tagjai.

Dr. Töpler Iván volt az, aki később Prónay Pálhoz küldő t-tiséget Vezetet, arra kérve, hogy adjon nekik fegyvert és hogy álljon a fölkelés élére.

A gyűlés után egy napra augusztus 3-án éjjel a rendőrség házkutatást tartott az Odenburger Zeitung szerkesztőségében, tömérdek osztrák propaganda nyomtatványt foglaltak le.

Ambrozik Lajost, a lap főszerkesztőjét letartóztatták.

Sajnos az osztrák propaganda egyeseknél termékeny talajra talált és akadtak árulók színmagyarok között is. Különösen a vörös érzelmű lakosság között, buzgólkodtak Ausztria mellett, azok, akik szívesebben tartoztak volna a szocial-demokrata osztrák kormányzat alá. Ezeknek száma azonban elenyésző (volt, jobbára a szervezett munkások léptek föl erőszakosan, így például Rohonc község 800 vörösérmű kőműves foglalkozású lakosa. A rohonciak magatartásának köszönhető az, is, hogy a népszavazás alkalmával, mert Rohonc többsége Ausztriára szavazott, Csajta és Csém magyarhű községek elvesztése. Az igazság kedvéért meg kell említenünk azonban, hogy ha Rohonc őslakosságának szavazatán múltott volna talán Rohonc ma Magyarországhoz tartozna, háromezer aláírást adtak át a határmegállapító bizottságnak, azonban az említett 800 kőműves támogatásával tömérdek idegen emigráns, akik nem voltak Rohonciak jött le a községbe, ahol fenyegető tenorjkkal elfojtottak minden hazafias mozgalmat.

Akadtak árulók, akik inkább pénzért vagy zsiros stallumok reményében, sem mint meggyőződésből az osztrákok mellett szítottak.

Az időben szomorúan vette tudomásul Nyugatmagyarország népe, hogy a felsőlövői evangélikus tanítóképző tanári karában több áruló akadt. Unger Károly, Gesell Mihály, Keimer József tanárok, akik Magyarországon tanultak és hangoztatott magyarságuk juttatta őket állásba, megmetyelvezni akarták a rájuk bízott növendékek lelkét titkos propagandát fejtettek ki az osztrákok érdekében.

A magyar kormány utolsó egyezkedési kísérlete az Ausztriával való megegyezésre.

Meg kell adni, hogy a Bethlen kormány kísérletet tett az osztrákokat jobb belátásra bírni, amelynek sikerében sajnos jdsse vérmes reményeket fűzött a magyar közvélemény. Maga gróf Apponyi Albert, aki pedig széleslátókörű politikus volt, bizott abban, hogy volt szövetséges társunk, nem lesz kapható elfogadni az Antant ajándékát. Az utolsó pillanatig reméltek benne, nem csak Apponyi, aki az osztrákok jobbjérésére hivatkozva óvta Ausztriát attól, hogy az Antant ékverési politikájának beugorjanak.

Még az Antant sajtója is soknak találta, hogy Magyar-prszág, amely ötszáz éven át az osztrákok kényszerű va-Kiallusa volt és aki a legkevésbé volt hibás a világháború, elő-idézésében, még haldoklásában is Ausztriát szolgálja. És békés megegyezésre hívja fel az osztrák és magyar kormányt.

A békés megegyezés ügyében a magyar kormány többszörös tett lépéseket, más kérdés azonban az, hogy ezt kellő eréllyel tette-e?

Természetesen a szocialista osztrák kormány magatartása tmindég meghiúsította, hogy az ilyen tárgyalások a legkisebb eredménnyel járjanak.

A magyar kormány részéről az ilyen megegyezésre irányuló lépése 1921 augusztus elején történt, amikor Schoberral az élen, Ausztria új kormányt kapott.

A Schober kormány hajlandó is lett volna, mindjárt, az uralomra jutása idejében engedményekre, azonban az osztrák külügyi bizottság utasítására Schoberék csak avval a feltétellel folytathatták a Bethlen kormánnyal a tárgyalásokat, ha Magyarország a st.-germaini és a trianoni békeszerződések határozatainak megfelelően Burgenlandot 1921 augusztus 27-ig ki-üríti.

Tehát csak akkor voltak hajlandók tárgyalni, ha már Ausztria átvette a nyugatmagyarországi közigazgatást.

Mindezt megértjük, ha megnézzük, hogy kik foglaltak helyet az akkori osztrák külügyi bizottságban.

A bizottság tagjai a következő személyek voltak: Ding-

hoffer, Bauer, Miklas, Mayer, Seitz és Davy miniszteri osztályfőnök.

Maga Seitz neve érthetővé teszi a külügyi bizottság merev álláspontját. Seitz, aki szociáldemokrata többségével abban az időben Ausztriát uralta, esküdt ellensége volt a magyaroknak, másrészt hagyta magát befolyásolni az Ausztriába emigrált kommunista politikusoktól, akik a legvadabb hazugságokat és rágalmatokat szórták az akkori magyar nemzetiirányú kormányra.

A vasvári gyűlés. Bethlen István beszéde.

A magyar külpolitika kudarcára és az egyre erősebb hangú magyar közvélemény nyomására mondta el Bethlen István vasvári beszédét, amely nem¹ csak azért érdemel figyelmet, mert mintegy jeladás volt egy általános jellegű mozgalomra, hanem, mint Bethlen egyetlen erélyes külpolitikai célzatú beszéde is megemlítésre méltó.

1921 augusztus 16-án zajlott le a vasvári gyűlés, amely tulajdonképpen Vass József dr. Vasvár képviselőjének, az akkori kultuszminiszternek képviselői beszámolója volt.

Vass Józsefet erre a beszámolóra Bethlen István, Huszár Károly, Usetty Ferenc és Cettler Jenő is lekísérte.

A gyűlésen jelen voltak még: Dr. Nóvák Béla pártelnök Hajgató Gyula községbíró, Tretter Győző vezető jegyző, a község és környék lakossága.

Vass József beszámolójának szövegét, minthogy nem tartozik a [tárgyhoz, nem közöljük, csak a befejező részét:

— Ha majd eljön az idő és felhangzik a nagy jelszó: Talpra Magyar, akkor mindnyájan ott leszünk és nem nyugszunk addig, míg ebből a csonka országból ismét egy erős és boldog Magyarországot nem csinálunk!

Ezután tartotta Bethlen István gróf híressé vált beszédét, amelyben Nyugatmagyarországra vonatkozólag a következőket [mondotta:

— Nem etnikai ok, mely ezt a területet elszakításra (Ltéli. Elakarják csatolni azért, hogy magyar területtel fizessék ki az osztrákokat, azért mert szomszédai nem tudtak megelégedni a saját fajrokonai lakta területekkel és Német-Ausztriától németlakta területeket vettek el. Van egy másik ok is. Ausztria és Magyarország felbomlásával a birodalom is felbom-

lott. Országrészek csatoltattak el tőlünk és Ausztriától, de megmaradt a szív, amely igazi ereje volt a Monarchiának: a nagy magyar medence, Ausztriában a németnyelvű alpesi tartomány. Ezek voltak a régi Monarchia igazi erőforrásai. Erre volt ellenségeinknek szüksége, hogy a két erőcentrum soha többé egymással barátságot ne köthessen. Mert közjogi kapcsolatot mi sem akarunk, nem közjogi kapcsolatról van szó, hanem arról, hogy közös érdekeink tudatában barátságot és követséget köthessünk mert ha létesülne, akkor ismét meg lenne az erő, amely szembeszállna a kisantant követeléseivel.

Sokan külügyi politikánkat avval vádolják (nem minden ok nélkül. A szerző) hogy nem tudta elérni a kedvező döntést. Ezt vissza kell utasítanom. Nézzünk körül Európában, mit látunk? Egységesen állnak mindenütt körülöttünk. Ezt az egységes falankszot nem csak mi, hanem Németország, de egyetlen állam sem volt képes felbontani. Hiszen csak természetes, hogy az a szövetség amely területeink elrablására létesült, azt egységesen meg is védi és meg is tartja. Ez a természetes szövetség a győzők Szövetsége, amellyel szemben semminemű ügyesség sem nálunk, de másutt sem volt képes a harcot felvenni.

Mi a magunk részéről mindent megtettünk Nyugatmagyarország érdekében. Igyekeztünk meggyőzni az Antantot igazságunkról, megkezdtuk felvilágosító munkánkat már 1918-ban folytattuk a párisi békekonferencián és folytatni fogjuk a jövőben, még akkor is ha időközben hátrányukra döntöttek volna.

Tehát nem a külpolitikán múlt, hogy elérkeztünk a trianoni békeszerződés szomorú pontjához, amelyben véglegesen döntenek a kérdés felett. De tovább mentünk, egyezkedni próbáltunk Ausztriával is, mert láttuk, hogy a nagyhatalmaknál és a kisantantnál hiába keressük igazunkat. Sajnos egyik kísérlet sem vezetett sikerhez. Megpróbáltuk azzal, hogy Ausztriának bebizonyítsuk ama nagy politikai érdekeket, amelyek ehhez a kérdéshez fűződnek, felhívtuk figyelmét arra, hogy Magyarország az élelmezés terén Ausztriának sokat segíthet. Rámutattunk arra, hogy sokkal fontosabb Ausztriára nézve, hogy Magyarországgal egyetértésben oldja meg a kérdést, mert akkor bizony számíthat a magyar termelőkre. Nem fogadták el a javaslatunkat. Erre tovább mentünk és határkiigazítást ajánlottunk. Ezt sem fogadták el. Végre odajutottunk ahhoz a lépéshez, amelynél tovább nem mehettünk, kénytelenek voltunk ajánlatot tenni, amelybe javasoltuk a terület igazságosnak látszó megosztását. Bár az osztrák kormány

ezt a javaslatunkat a maga részéről elfogadhatónak jelezte, tegnapelőtt az osztrák parlament külügyi bizottsága ezt a javaslatunkat is visszautasította. Igaz, hogy olyan formák közt, hogy ha majd ezen területeket átveszik, akkor majd hajlandók egyezkedni. Csak, hogy ha Ausztria eddig nem volt hajlandó erre amíg la kérdés felett tárgyalások folytak, akkor ezt a kijelentést a magunk részéről nem tekinthettük komolynak.

Elérkeztünk végre ahhoz a ponthoz, amelynél tovább nem mehetünk. Mi becsülettel megtettünk mindent, tovább egy lépést sem mehetünk. Ezentúl érdekeink köteles szemelőtt tartásával mondjuk ki és vegye Ausztria is tudomásul, hogy ha baráti jobbként visszautasítja, akkor teljesíteni fogjuk hazánkkal szemben való kötelességünket. Kénytelenek leszünk érdekeink rideg szemelőtt tartásával eljárni és ebben a kérdésben ahol a jogi a mi oldalunkon van, ha azt nem respektálják, még a retorzió eszközével is élni fogunk.

Ennek dacára azt mondom — folytatta Bethlen István — hogy történelmünk talán legszomorúbb időpontját éljük. Egy-magunkban állunk itten és tekintetünket a kétségbeesett iövöbe vetjük. És én mégis biztató reménysugarat látok az ország jövőjében. A nagyhatalmak Európa közepében a kis nemzetek a kultúrában fejletlenebb nemzetek diktatúráját állították fel. De ez a diktatúra, mint minden más diktatúra, nem tartható fenn sokáig, mert ez a diktatúra is a hazugságból született. abból és annak módja szerint fog elpusztulni.

—Ezer év óta élünk, végig szenvedtük a török és tatár pusztítást és az osztrák jármot négyszáz éven keresztül. El fog jönni az az idő, amikor a nemzetközi viszonyok egymásra, tornyosuló felhőiből újra az igazság napja fog feltűnni és újból felvirrad a magyar igazság.

Ami az osztrákokkal folytatott tárgyalásokat illeti. Bethlen beszéde mindenben fedi a tényeket, mit előbb is mondtunk. az engedékenységre hajló Schober kormány, az osztrák parlament szocialista többségének a nyomása alatt állt.

Bethlen vasvári beszéde nemcsak az osztrák sajtóban, hanem idehaza is élénk visszhangot keltett. A miniszterelnök retorzióval fenyegető beszámolója azonban mindkét részen tévedésre adott alkalmat: az osztrák sajtó épugv, mint a nyugatmagyarországi lakosság, fegyveres felkelésre intő jelnek vette ezt a kijelentést.

A nyugatmagyarországi városokban, falvakban gyászünnepet rendeznek.

Sopronban tüntető felvonulást rendeznek a helyőrség bevonásával. Mindenki kivonul az utcára, de a lakosság hangulata,

amint a gyászfátyollal bevonult lobogó alatt menetelő Ostenburg katonákat kíséri, nem vall gyászoló közönségre. Most már mindenki türelmetlen. Tenni kell valamit.

A soproni és magyaróvári diákok még jobban szítják a hangulatot.

Szombathelyen letépi az Antant nyugalomra intő plakátait. Bebizonyosodik, hogy a kormánytól nem várhatnak segítséget. Nyugatmagyarország lakossága, ha nem akar osztrák lenni, maga kell, hogy intézze sorsát.

Lingauer Albin képviselő a szombathelyi »Vasvármegye« című napilap főszerkesztője alig egy hétre, Bethlen vasvári szereplése után; 1921 augusztus 22-én, a képviselőház ülésén, elkeseredett hangú interpellációjában vonja felelősségre a kormányt.

— Ha a lakosság tudta volna, hogy a nemzetgyűlésnek és a kormánynak minden fontosabb, mint Nyugatmagyarország sorsa akkor maga szervezte volna meg az ellenállást.

Érdekes az a válasz, amelyet Bethlen István mondott Lingauer Albin támadására.

— »Bízunk a Millerand-féle kíséző levélben bejelentett ígéretekben. Jogunk van határkutatással élni és arra törekszem minden erőmmel, hogy az átadás be ne következék addig míg a kiigazítások meg nem történtek.«

„Dehát mit is ígért az a sokat hangoztatott Millerand-féle kíséző levél?

A Millerand-féle levél azt ígérte, hogy ha a megállapított határ egyik vagy másik ponton nem felelne meg a néprajzi és gazdasági kívánalmaknak, akkor a nemietek szövetségének bevonásával orvosolni fogják az ilyen nyilvánvaló igazságtalanságokat.

A Millerand-féle levélben tett ígéretet azonban az Antant legfőbb béketanácsa annyira nem vette figyelembe, hogy annak végrehajtására egy esetben sem adott utasítást a határ-megállapító bizottságnak, noha, e bizottság magyar tagjai száz és száz esetben kérték a kijelölt határ kiigazítását.

Bár egyesek szerint egy esetben, Ausztriával szemben volt eredménye a Millerand-féle levélre való hivatkozásnak, ki kell jelentenünk hogy e kérés teljesítése épp úgy elmaradt volna, mint a többi, ha Nyugatmagyarország lakossága nem fegyverrel a kézben követeli igazát.

A magyar emigránsok előkészületei.

1921 augusztus 19-én Bécsújhelyen az osztrákok egyik Reichswer zászlóalja gyűlést tartott és azt a határozatot hozta, hogy csak úgy hajlandó Nyugatmagyarország megszállására, ha sem a magyar katonaság, sem a magyar nép nem áll ellen.

De gyűlést tartottak a bécsi lovasrendőrök, akiket előkészítettek a megszállásra vonatkozó indulási parancsra. Előre is tiltakoztak az ellen, hogy őket kirendeljék Burgenlandra, mert ők nem katonák.

Általában az osztrák nép nem nagy rokonszenvvel fogadta az Antant ajándékát, csak az osztrák kommunisták és szocialisták agitáltak Nyugatmagyarországért.

A vörösre festett császári Bécs majdnem abba a helyzetbe került hogy Nyugatmagyarország megszállására vonatkozólag kiadott parancsait nem volt aki teljesítse.

De hát itt voltak a magyar emigránsok. Nyugatmagyarország átadásával majdnem egyidejűleg csatolták vissza Magyarországhoz az eddig jugoszlávok által megszállt Pécsét és Baranya, vármegye egy részét. Még mielőtt a magyar csapatok bevonultak volna oda, a szerbek védelme alatt a kommunisták szabadon garázdálkodhattak, azonban a visszavonuló szerb katonaság és a hatóságok nem voltak hajlandók magukkal vinni a magyar vöröseket, akikre csak addig volt szükségük, viszont a vörös elvtársaknak nem volt tanácsos a magyar hatóságok bevonulását megvárni, úgy hogy most Nyugatmagyarországra törekedtek, ahol, ha már az osztrákok bejöttek, biztonságban üzhetik tovább kisedés játékukat.

Az osztrák vörösök a »Világ proletárjai egyesüljete!« elve alapján tárt karokkal fogadták őket és hogy egyre több értesülést szereztek arról, hogy a nyugatmagyarországi lakosság fegyveres ellenállásra készül — viszont az osztrák reguláris csapatok nem voltak megbízhatók — a magyar emigránsokat bízták, meg a vörös munkászászlóalj szervezésével és toborzásával.

Az egész vörös akciónak a vezére Szántó, Magyarországon halálraítélt népbiztos volt. Ugyancsak az ő környezetében képeződött Göndör Ferenc kommunista újságíró is a nagy befolyásra, de ezek inkább az ügyek szellemi részét vállalták magukra, Dr. Schwarc Sándor ügyvéddel együtt, aki Göndörinek

Bécsben megjelenő magyar nyelvű hetilapjának, az »Embernek« volt a főmunkatársa.

Schvvarc Sándor a kicsapott kommunista ügyvéd”, elölt még a megszállás előtti napokban Sopronba lopózkodott és Göndör megbízásából megvásárolta a soproni Zsombék nyomdát és a »Grenzpost« című lapot.

A nyugatmagyarországi katonai ügyek vezetésé\el az osztrák kormány) Szlávik ezredest bízta meg, a toborzási ügyek intézésére pedig, Faragó ezredes kapott megbízást.

A két katonai vezető ellen Magyarországon elfogatóparancs volt érvényben, különböző kommunista büntettek miatt.

Ügynevezett munkászászlóaljakat szerveztek. Bécsújhelyen a vörös főhadiszálláson, mintegy 4000 fegyverforgató vörösenzelraü munkást — nagyrészt Magyarországból szökött kornunistákat — toboroztak össze, a magyar emigránsok által felállított zászlóalj keretében. Az embereket modern felszereléssel és busás zsolddal látták el.

Az egyik ilyen — később fosztogatások és kegyetlenkedések révén hírhedtté vált — zászlóalj parancsnoka Suchard János nagymartom szökött kommunista.

A toborzásban Offenböck bécsújhelyi polgármester és Pückler mozdonyvezető alpolgárme der segítettek.

Helmer szerkesztő pedig »Gleickheit« című lapjában buzdította harcra a vörösöket.

Ezek a munkás zászlóaljak kísérték a bevonuló osztrák hatóságokat és csendőröket. Működésük, mint arról könyvünk más lapján emlékezünk meg, fosztogatásokban, túszok szedésében nyilvánult meg — no és a futásban, az utóbbiban még az osztrák csendőrökön is túltettek.

Garázdálkodásaikat az osztrák csendőrök is megsokalták, nem egyszer harcra is keveredtek egymással. Az osztrák csendőrök — nagyrésztük még a K. U. K. világból valók voltak — legtöbbször keresztény szocialista elveket vallott. Általában az osztrák csendőrökre e helyen nem mondhatunk olyasmit, ami az ő szegényükre válhat, ők parancsot kaptak a megszállásra, amit tőlük telhetőleg igyekeztek végrehajtani, a lakossággal erőszakoskodtak ugyan, de senkinek a vagyonát nem bántották, sőt — mint arról később megemlékezünk — a vörös fosztogatókkal szemben megtagadtak minden közösséget. (Lásd; o ztrák csendőrök gyűlése Ágfalván.)

A munkászászlóaljak inkább ártottak Ausztriának, sem, mint hasznot hajtottak, tömérdek pénzbe kerültek és viselkedésükkel még azoknak is elvették a kedvét Ausztriától, akik talán szívesen tartóztak volna Bécs fennhatósága alá.

A soproni százas bizottság megalakulása.

1921 augusztus 28-án alakult meg a nyugati lakosság szövetsége, Sopronban, mely százas bizottság néven kezdett működni, nevét az után a száz tag után kapra, akiket a nyugati végek lakossága delegált az Urmánci Nándor, Huber János, Lingauer Albin és mások kezdeményezéseire összehívott gyűlésre,

Nyugatmagyari ország lakossága a Vasváron elhangzott kormányelnöki beszéde után sem látta biztosítottak jövőjét és elhatározta, hogy ezentúl maga intézi sorsát.

Sopronban népes tiltakozó gyűléseken alakították meg a soproni Százas bizottságot és határozták el a fegyveres ellenállást

A százas bizottság elnökéül Dr. Rinezich István soproni ügyvédet választották meg. Rajta kívül Egán Imre főispán, Hir György képviselő, Huber János, Friedrich István volt miniszter-inck. gróf Erdődy Tamás, gróf Klebersberg Kunó, vitéz jákfai Gömbös Gyula, Lingauer Albin a »Vasvármegye« népszerű szerkesztője, Rákosi Jenő publicista, Dr. Thurner Mihály a »Civitas fidelissima« legendáshírű polgármestere, Dr. Töpler Iván, a volt soproni polgármester fia és sokan mások, a környéki választókerületek, törvényhatóságok, városok és falvak képviselőiben vettek részt a gyűlésen.

A százas bizottság meg az alakulás napján felhívást intézett a lakossághoz, amelyre 8000 fegyverforgató férfi jelentkezett (azonban ezek a magyar kormány tiltó rendelkezésére elszéledtek.

De a tilalom csak addig érvényes, míg a magyar kormány ki nem üríti Nyugatmagyarországot, mert két nap múlva a magyar katonaság és hatóságok kivonulása után a nép veszi át a vezetést, még mielőtt az osztrákok bevonultak volna.

Mindezekből látható, hogy a fölkelés, amelyből később a rövidéletű Lajtabánság állam megalakult, egyedül Nyugatmagyarország lakosságának az érdeme, tehát nem egy ember, vagy kisebb irreguláris csapat dicsősége!

Azonban a lakosság hazafiasságából kirobbanó fegyveres ellenállásnak később akadtak olyan hősei, szervezői, támogatói, akik joggal tarthatnak igényt a megemlézésre.

Villain Frigyes báró és a soproniak.

Az ágfalvai első összecsapás után, augusztus 29-én, este, az ügynevezett soproni szászabizottság, másnéven »Nyugatmagyar-nyarországi szövetség« Sopronban, a Pannónia szálló ügynevezett turistia szobájában határozta el, hogy a fölkelést fegyveresen támogatják. Az ülésből néhányan a szállóban tartózkodó Villani Frigyes bárót a határmegállapító ententemissió mellé beosztott magyar kormányképviselőt keresték fel s tudomására hozták a Szövetség határozatát, amely még meleg volt a túlfűtött lelkesedéstől. A határozatot tudató ad hoc küldöttséget Dr. Pinezich István ügyvéd — ma Sopron képviselője — vezette és rajta kívül többek közt Dr. Wrohovszky Károly akkori vezető járásbíró, a későbbi soproni törvényszéki elnök, Dr. Töppler Kálmán volt polgármester, Lauringer Ernő főreáliskolai igazgató és Dr. Meiszner Ernő ügyvéd hozták tudomására a határozatot Villaninak, előadva azt is, hogy történeti pillanatokát élnek és hogy nem nézhetik ölbe tett kézzel, hogy mások Sopronért küzdenek. Egyben megkérdezték Villanit, hogy a magyar királyi kormánynak mi az álláspontja.

Villani Frigyes báró ijedten vette tudomásul a határozatát s azt mondta, hogy a dolog miatt a magyar kormánynak eléggé fáj a feje, a fölkelés nem komoly, többet árt, mint használ és ha ez ügyben a szövetség tenni akar, igyekezzen a fölkelőket leszerelni.

Villani báró nyilatkozata ellenére a következő napon a soproni háborút viselt tisztek és altisztek fegyveres ellenállásra való szervezése megkezdődött. Néhány nap alatt 140 katona, viselt tiszt és altiszt élet-halálra kész fogadalmat tett. «Ezekkel Sopron akkori városparancsnoka Ostenburg abban állapodott meg, hogyha neki a csendőrzászlóaljjal el kellene vonulnia, embereinek irreguláris részét a balfi erdőben hagyja, ő pedig a reguláris résszel a trianoni határra vonul. A soproni csapat, a városba bevonulni szándékozó osztrákokat feltartóztatja, megtámadja, amiről összekötők útján úgy maga Ostenburg, mint a Balfőn hátrahagyandó osztag értesül, azonnal Sopronba. visszatérnek, a nyugati részt így végeredményben fegyver jogán visszaszerzik. A soproni karhatalmi csapait részére Ostenburg ezredes 140 fegyvert és megfelelő muníciót

átengedett és a Ferenc József laktanyában a karhatalmi csapatok részére rendelkezésre tartott. A soproni karhatalmi csapat, az Ostenburg ezredessel történt megállapodás következtében készenlétben kellett hogy maradjon, s ezért néhány, kivételesen elengedett tagját kivéve, a fölkelési harcokba tényleg be nem avatkozott, hanem mint főtartalék állt készen Nyugatmagyarország és elsősorban Sopron védelmére. Egy jól megszervezett csapat, amelyre bármikor számítani lehetett. Majd aztán közbejött Velence, amely egész más fordulatot adott a dolognak, mint aminőt mi magyarok szerettünk volna.

A magyar kormány leszerelési kísérlete tehát Villani nyilatkozata ellenére Sopronban sem járt sikerrel. Mint ahogy Nyugatmagyarország más vidékén sem sikerült lelkes fölkelőinket ipéluktól eltántorítani, kivéve a vas megyei fölkelők egy elemnyészően csekély részét, amelyet Gömbös Gyula hozatott haza Bethlen István gróf miniszterelnök egyenes parancsára.

A következőkben közöljük a soproni tisztek és altisztek által adott fogadalmat, amelynek eredeti példánya Dr. Linezich István ügyvéd Úr, felsőházi tag birtokában van, valamint közöljük az aláíró tisztek és altisztek névsorát.

Fogadalom.

Becsületesen fogadom, hogy vezetőségem belátásához képest hazánk nyugati részeinek megvédésére minden körülmények között Sopron városának közbiztonsága megóvására kötelezettséget vállalok. Alávetem magam vezetőim parancsainak, mások intézkedéseit, kivéve a katonai behívási parancsot és az ennek nyomán járó kötelezettségeket, nem teljesítem. Kötelezem magam vezetőségem parancsait, utasításait híven pontosan, akadályt és félelmet nem ismerve, férfiasan és bátran, ha kell életem árán is végrehajtani s bajtársaim mellett a végsőkiig kitartani. Szervezetünk ügyeiről másokkal mint bajtársaimmal nem beszélek, másokkal közléseket nem teszek. Ha fogadalmamat megszegem, bajtársaim becstelen árulónak tekintsenek. Sopronban, 1921. szeptember havában Gallus Jenő G-s. k. Seltenhofer Ernő s. k. Kremser Jenő s. k. Mechle József s. k. Straner Gyula s. k. Töpler Lajos s. k. Csaplovits József s. k. Manninger Alfréd s. k. Szenczer Gyula s. k. Laehno Vilmos s. k. Kelényi s. k. dr. Kohn László s. k. Csopei Elek

s. k. Simon Gusztáv s. k. Wachtl Ernő s. k. Hollós Sándor s. k. Kund Teofil s. k. Hauer János s. k. Storno Pál s. k. Schaffen-Pál s. k. Székessy Imre s. k. Sándor Béla s. k. Brunner Viktor e. k. Tálos Endre s. k. Bokor Kezso s. k. Schneider Ernő s.k. dr. Máchai Géfcsa s. k. Lázár Imre s. k. Tóth Szabó Béla s. k. Lux József s. k. Storno Imre s. k. Klagler Mátyás s. k. Wut-sák Béla s. k. Nyikos Lajos s. k. Kausits József s. k. Muhi Nándor s. k. Olvashatatlan aláírás. Gábor Géza s. k. dr. Variga Ferenc s. k. Olvashatatlan aláírás s. k. Schaffer Károly s. k. Laschober Sándor, Laschober Gyula s. k. Laschober Vilmos s. k. Fink Elek s. k. Kertész István s. k. Szalay Kezso s. k. Pusitz Pál s. k. Tálos István s. k. Lederer János s. k. dr_v Kallmann Jenő s. k. Zergényi Tibor s. k. Zergényi Pál s. k. dr. Szálai Jenő s. k. Willerding Vilmos s. k. Lamm Arthur s. k. Meixner Mátyás s. k. Schneider Lipót s. k. Kövér Mihály s. k. Kossov Imre s. k. Karpellus Mihály s. k. Fink Jenő s. k. König Ágost s. k. Mechle Béla s. k. ifj. Hambach Pál s. k. Stanitz József s. k. Mulzer s. k. Olvashatatlan aláírás. Fürst Lajos s. k. Steiner György s. k. Fliegenschnee s. k. Walter Károly s. k. Krétai Gyula s. k. Dr. Mika Ferenc s. k. Olvas-hatatlan aláírás s. k. Klausz s. k. Ibi Adolf s. k. Bekk József „s. k. Horváth Oszkár s. k. Gombás Sándor s. k. Gellis Jenő s. k. Mayer Lajos s. k. Olvashatatlan aláírás s. k. Olvas-hatatlan aláírás s. k. Keichardt József s. k. Schwarz Antal s. k. Fang Alfréd s. k. Kun Ernő s. k. Wojtech Vilmos s.»k.

Fölkelő csapatokat szerveznek.. .

A százas bizottságnak nem volt elég pénze, sem felsze-relése ahhoz, hogy az osztrákok fogadtatására egységes had-erőt szervezzen, noha a lakosság töletelhetőleg támogatta a fölkelőket, pénzt, ruhát adott nekik és megosztotta velük az utolsó falatját. Mindez azonban kevés volt, azonkívül kevés idő állt már rendelkezésre, az osztrákok már intézkedéseket tettek a megszállásra, gyors cselekvésre volt szükség. Ezért a bizottság engedélyt adott egyeseknek a szabadcsapatok szer-vezésére.

Szabadcsapatokat alakítottak: Budaházy százados, Fried-rich István, Gebhardt Pál. Héjjas Iván főhadnagy, Fürslei-Lajos aranyarkantyús vitéz, főhadnagy, Molnár Elemér, csor-

nai tb. főszolgabíró, Maderspach Viktor, az erdélyi hős, Szabó József százados, dr. Töpler Iván, vitéz Taby Árpád.

Ebben az időben Nyugatmagyarországn két zászlóalj áll az ügynevezett »Ostenburg csendőr zászlóalj«; Szombathelyen és Nagyszentmihályon Prónay Pál ezredes, később Ranzenberger őrnagy parancsnoksága alá tartozó vadászzászlóalj egy-egy különítménye.

A két parancsnoknál naponta jelentek meg hazafias küldöttségek. Fegyvert kértek, hogy méltón fogadhassák a megszállókat.

Dr. Töpler Iván a volt soproni polgármester fia egy szerencsétlen harcra kész csapattal jelentkezett Prónay Pál alezredesnél és fegyvert követelt. Prónay, amennyire tőle telhetett, (teljesítette a kívánságot, noha a Bethlen kormány ezt megtiltotta.

Ostenburg őrnagy, aki már augusztusban is a szerencsétlensorsú IV. Károly királyt várba, csak a legitimista értelmű fölkelőket támogatta és nem egyszer megtörtént, hogy az ellenkező nézetten levő csapatokat katonáival lefegyverezte.

Prónay és Ostenburg nehéz helyzetben voltak. Az Antant épp úgy, mint a magyar kormány, a leghatározottabban megtiltották a fölkelők támogatását. Ostenburg eleget tett ennek a két helyről érkezett parancsnak, míg Prónay Pál az első napokban a fölkelők mellett vallott színt: átvette a fölkelő csapatok parancsnokságát, de előbb lemondott a nevét viselő zászlóalj parancsnoki tisztségéről, hogy egészen az ügynek áldozza föl magát.

A szabadcsapatok, amelyek az osztrákok körében rettegett hírnévre tettek szert, később, a Lajtabánság államban csatlakoztak Prónay Pálhoz, őt ismerve el legfőbb parancsnoknak.

Ezek az: alig pár emberből álló csapatok az időközben felszaporodott létszámmal három hadseregbe lettek egyesítve. (Lásd bővebben a lajtabánsági hadsereg tagozódása című fejezetben.)

A fölkelő csapatok elképzelhetetlenül hiányosan voltak felszerelve, ellentétben a megszállók modern fegyverzetével!

Noha Prónay Pál, amennyije volt, adott fegyvert és lőszert, a fölkelők nagy része régi Mauser puskákkal, ócska, kimustrált (vadászfegyverekkel harcolt. Előkerültek a komün alatt elásott fegyverek is, de ezek is kevésnek bizonyultak eleinte. Annál inkább elváltak látva fegyverrel és lőszerrel az osztrákok, akiknek fegyvertára a harcok folyamán kitűnő beszerzési forgása lett a magyar felkelőknek. Az osztrákok fegyvertára volt az,

ahonnan a fölkelők — megkell vellanunk, nem éppen szépszerével — hiányos fegyverkészletüket kiegészítették.

Maguk a nyugatmagyarországi képviselők jártak elől a jó példával: Szmracsányi és Lingauer képviselők fölkelőknek álltak.

Az elsőnek ellenálló fölkelő csapatokat úgyszólván napok alatt szervezték meg parancsnokaik. A parancsnokok saját pénzükből fedezték a költségeket. Friedrich István, a rokonszenves kalandos vállalkozásairól híres volt miniszterelnök, elsőnek vette ki a részét az ellenállás munkájából, a lakosságból és a menekült székelyekből toborzott csapatával részt vett az első ütközetekben, úgyszintén Héjjas Iván és Gömbös Gyula, (akkor még nemzetgyűlési képviselő, a M. O. Y. E. vezére. Egán Imre v. főispán Vasmege nyugati részén lovas szabadcsapatot alakított, amely mint később kitűnik, elég kalandos vállalkozásul ütött ki Egannak.

Azonban akkoriban a Hazának szüksége volt »kalandos vállalkozókra«. Ezeket a valóban vakmerő kalandos vállalkozásokat a legszentebb érzés, a Hazaszeretet vezette. És annak ellenére, hogy a Ma revíziós harcában nem öldöklő fegyverekkel harcolunk, szívből kívánhatjuk magunknak, hogy bár csak minél több olyan magyar emberünk legyen, akik bármikor készen állnak arra, hogy, a legkétesebb kimenetelűnek látszó kalandokban részt vegyenek, vagy azokat vezessék!

A fölkelők barátságos figyelmeztetője.

A megegyezés szerint a magyar katonaság Nyugatmagyarországról augusztus 26-án már kivonult, csupán a csendőrség maradt vissza*, azonban 27-én ennek is meg kellett kezdenie a kivonulást, úgyhogy 28-án délig Burgenland nyugati része teljesen kiürült és oda bevonulhattak az osztrákok. 29-én délután négy óráig azután a terület másik keleti felét is ki kellett volna üríteni úgy, hogy augusztus 29-éh délután négy óráig befejeződött volna a terület átadása.

Közbeszóltott azonban Nyugatmagyarország népe. A nép, amelyet meg sem kérdeztek. Amelynek tiltakozását figyelembe sem vették.

Amikor a nép látta hogy nincs más menekvés és hogy az Antanttal szembe szállni nem merő kormánytól immár nemi várhatja menekülését, szabadcsapatokat alakított, előszedte a

forradalom alatt elásott fegyvereket és puskatúzzel fogadta a határon befelé törekedő osztrákokat. Másutt az éj folyamán rajta ütöttek a fölkelők a nappal csendben beszivárgott osztrák csendőrökön és kikergették őket.

A hirtelen kirobbant ellenállás óriási lelkesedést váltott ki mindenfelé. A nép se, egestől özönlött a szabadsapatok vezetőihez és felvételüket kérték. A civilben harcoló, hirtelen előbukkanó és épp oly hirtelen eltűnő, jámbor civillé visszavedlő szabadsapatok nem hagytak békét a befelé igyekvő osztrák csendőröknek. Sőt, már Ausztria attól félt, hogy a fölkelők átcsapnak majd osztrák területre.

Az osztrákok nem akarták hinni, hogy a haláron ilyen fogadtatásban lesz részük, pedig már augusztus 27-én éjjel plakátok jelentek meg a határfalvakban, amelyekben a fölkelők intették őket, hogy ne jöjjenek át.

A plakátot a soproni százas bizottság helyeztette el. Tartalma elég barátságos hangú, noha akkor Ausztriában úgy a sajtóban, mint a nyilvános gyűléseken és a/zosztrák parlamentben hónapok óta támadták és gyalázták a magyarokat.

A plakát így szólt:

Warnung!

Oesterreichische Brüder!

Lassen Wir uns nicht von unseren gemeinsamen Fein gegeneinander hetzen! wir waren und sind Euere einzigen Freunde und Leidensgenossen und vollen entschlossen,

Westungarnbiz zum letzten Blutstropfen du verteidigen und werden jedermann, da davon Besitzt ergreifen will, rückäiichtlos niedermachen.

Jedwedige Grenzübersetzung bis auf Weiteres strengs-cens verboten.

Bleibt drüben in Freundschaft!

Heeresleitung der Freischaren.

A figyelmeztetés nem használt. Egész sereg osztrák halott és sebesült adta meg az árát.

A pinkafői és alhói ütközet.

Ausztria, eredetileg 500 csendőrrel akarta a megszállás művét elvégezni, abban a hiszemben, hölgy a nép tárt karokkal fogadja a csapatokat, de csakhamar 2500 főre kellett kiegészíteni a csendőrség létszámát, szükség volt erre, mert

különösen a vasmegyei határon puskatúzzel fogadták a fölkelők az osztrákokat. Ausztria a 2500 csendőrön kívül még nagyszámú csapatokat küldött a megszállásra, noha az Anant a katonaság igénybevételét nem engedélyezte. Azonkívül Számos kommunista is jött be, felfegyverkezve az osztrák regulárisok kíséretében, ezek szabadcsapatokat alakítottak és rabolva, gyűjtogatva, túszoikat szedve garázdálkodtak a magyar falvakban, sokszor még az osztrák csapatokkal is összetűzték, ha egy-egy jobbérzésű osztrák tiszt megsokalva ténykedéseiket, meggátolta őket rablási szándékaikban.

Ezzel szemben a magyar fölkelők alig két-háromszáz harccsal kezdték az ellenállást, de ezek is 15-20 emberből álló bandákra tagozódva vették fel leszállásaikat úgy, hogy sokszor tizenöt kilométeres vonalon mindössze 17 fölkelő tartózkodott.

Az osztrák és csendőrök Wiener-Neustadt és a Grazi, illetve Fürstenfeldi kerületi központinktól kapott parancs értelmében 1921. augusztus 28-ára virradóra megkezdték a bevonulást Nyugatmagyarországra. A Wipner-Neustadt kerület csendőreinek kellett volna Nyugatmagyarország északnyugati részét megszállni, mégpedig úgy, hogy Lajtapozsdánynál. Szarazvárnál, Kirschlaofnál átlépve a határt Sopronban. Nagymartonban és Kismartonban nagyobb csapatokat központosítsanak, a grazi, illetve a fürstenfeldi kerületből pedig Burgnu. Neudan. Hartberg községeknél lépték át a határt, azzal a céllal, hogy Szentelek. Felsőőr községek megszállásával egyidejűleg felállítsák a Németújvári kerületet. E nagyobb városok és községek megszállása után osztották volna be őket kisebb őrsőkre szakaszokra, amelyek pedig megszállták volna a kisebb falvakat.

Augusztus 28-án került az ekként kidolgozott megszállás terv kivételre, a csendőrséggel egyidejűleg, a kommunista komitácson kívül jöttek az ideiglenesen kinevezett közigazgatási hivatalnokok, nagy hivatali felkészültséggel, a rendőrség emberei, a prefektusok, röpiratokat, hivatalos úrlapokat, plakátokat hozva a színültig megrakott teherautókon. Első dolguk volt a lakossághoz intézett plakátok kiragasztása, ahol erre időt engedtek nekik a fölkelők. A plakát magyar és német nyelven jelent meg, de a lakosság azon mód frissiben leszaggatta a falakról. Általában nem igen hagytak nekik időt a fölkelők a kiáltványok felragasztására, a lakosság legtöbbször csak azután vett tudomást róluk, mikor a futás közben hadizsákmányul hátrahagyott csomagok felbontására sor került és a

Burgenland felírású nyomtatványok rengetegéből elő kerültek a kiragasztásra szánt plakátok is.

A kiáltványok szövege a következő:

Az osztrák kormány kiáltványa Nyugat-Magyarország lakosságához 1921. augusztus 28-án.

A mai napon egyesül a Dientzek és Heidebauerek ősi német települési területe a német alpesi vidékkel. Ausztria lakossága az örömtől megindult szívvel üdvözli faj testvéreit.

Nyugatmagyarország Ausztria szövetséges államnak, mint Önálló ország tartományai sorába lép és a lakosság a szövetség államok keretében megválasztandó tartományi képviselője útján maga fogja ellátni közigazgatását.

Mindenkit érintő nagy kérdések várnak most megoldásra!

Ausztria a legszentebb feladatának tekinti minden erejével azon munkálkodni, hogy újabb polgártársai hamarosan rétegeivé váljanak a most már közös haza szabadsági és jóléti intézményeinek.

A faji jellemvonásokat és erkölcsöket mindig gondosan ápoljuk és mindig teljesen tekintettel leszünk rájuk.

A bekebelezés csak kölcsönös egyetértés, csak mindenkinek önzetlen együtt munkálkodása útján lépésről-lépésre valósulhat meg, a lakosság minden rétegei jogainak tökéletes megvédése mellett.

A szövetségi kormány számít a Nyugatmagyarországiak bizalmára és reméli támogatásukat.

Legyen Nyugatmagyarországnak szerencsés és boldog jövő az osztályrésze az új közösségben.

Davy s. k.

SCHOBER s. k.

miniszteri tanácsos,
Burgenland kormánybiztosa.

*

Mintahogy az osztrák csendőrök sem gátolta a fölkelők falragasza az előnyomulásban, ugyanúgy a fölkelők az osztrák kiáltvány ellenére is fegyverrel a kézben fogadták a hivatlan testvéreket.

Augusztus 28-án reggel, a figyelmeztetés ellenére egy erősebb osztrák csendőr osztag lépte át a határt, nyomukban egy sereg felfegyverzett civil jött, — ezek osztrák komunisták és

szocialisták voltak akikét a magyar emigránsok toboroztak.

Pinkafő lakossága még aludt, amikor a fölkelők a község határán túl elhelyezkedtek, várva az osztrákokat, akik mitsem sejtve nyomultak előre. Az élén köt el ékbe a meneteltek a csendőrök, utánuk jöttek a felszereléssel és hivatalos iratokkal megpakott teherautók, a végén a kommunista civilek, mintegy hátvédet alkotva.

A fölkelők mintegy kilencven lépésnyire magukhoz engedték az osztrákokat, azután tüzelni kezdtek rájuk. Az osztrákok között, noha számbelileg fölényben voltak az alig harmincfőnyi fölkelőn, a váratlan támadás leírhatatlan zavart keltett, de parancsnokuk erélye a felbomlott köteléket csakhamar rendbe feledte és a megfelelő harcalakzat felvétele után viszonzották a tüzelést a csendőrök.

A lövöldözésre ébredt Pinkafő fiatalságából, akinek volt valamilyen fegyvere, sietett a harcba a fölkelők támogatására.

Az ütközet több óráig tartott és ezalatt a fölkelőknek két halott veszteséggel sikerült az osztrákokat visszavetniök.

Az osztrákok futás közben hat halottat hagytak hátra, a többit sebesültjeikkel együtt magukkal hurcolták. A friedbergi és hartbergi kórházak tele voltak sebesültekkel.

Noha az osztrákok hivatalos jelentésükben csupán hét halottat ismernek el a maguk részéről, a fölkelők parancsnoksága szerint az osztrákok a pinkafői ütközetben legalább harminc embert vesztek, ezeket azonban nem lehetett nyilvánosságra hozni, tekintve, hogy az elesettek nagy része a kommunista irregulárisokból való volt.

Ugyancsak ütközet volt Alhónál, ahol a bevonuló osztrákokat úgyszólván percek alatt visszaverték a fölkelők.

Az előbb vázolt terv szerint az osztrákok kísérletet tettek arra, hogy *Burgoubergennél* is átlépték a határt, itt azonban Köllő László főhadnagy parancsnoksága alatt a szenteleki lakosságból és székely menekültekből regrutálódott fölkelők várták őket és egy sikerült kézigránát támadással visszavetették az osztrák csendőröket, akiknek parancsnoka súlyosan megsebesült.

Ennél az ütközetnél esett el Schmidt, Magashegy népszerű korcsmárosa.

Borostyánkőnél egy osztrák csendőrosztog szintén sikertelenül vállalkozott a magyar határ átlépésére, rövid tüzelés után kénytelenek voltak visszavonulni.

Az osztrákok a pinkafői csúfos kudarc után a magyar kormányt azzal vádolták a sajtóban, hogy ő szervezte meg az

ellenállást és hogy a harcban reguláris magyar katonák vettek részt, acélsisakban. Az osztrákok tévedése csapataik rémlátásán alapult, mert a pinkafői ütközetnél nem rohamsisakos katonák, hanem tűzoltósisakos tűzoltók vettek részt, ugyanis azokon a területeken, amelyekről a magyar hatóságok és katona osztagok kivonultak, a községek önkéntes tűzoltósága tartotta fenn a rendet és vett részt az ellenállásban.

A magyar kormányt az osztrákok részéről nem illetheti jogos [Szemrehányás, mert éppen a magyar kormány volt az, amely azon volt, hogy a fölkelés megszűnjék.

Harcok Németszentgrót körül.

Gyanafalvára, Velikére, Vörgölényre. Németszentgrótra augusztus 28-án, délelőtt folyamán kisebb osztrák osztagok szivárogtak be, minden ellenállás nélkül. Nem üdvözölte őket senki, csupán Németszentgróton tettek kísérletet ünnepélyes fogadtatásra, de ezek nem voltak odavalósiak. Németújvárról jöttek, Krieger Sándor, Schalk Samu községi bíró, Nukicsek József korcsmáros, Janisch József hentes az osztrákok elé, de Németszentgrót hazafias lakossága nem engedte őket szóhoz jutni, így hát az ünnepélyes fogadtatásból nem lett semmi, hanem rendeztek fogadtatást a vitéz fölkelők, még azon az éjjel.

A Németszentgrótra bevonult 120 főből álló csendőr osztag megnyugodva, hogy az első percekben nem találtak ellenállásra, kezdtek végleges ottartózkodásra berendezkedni. Kisdagasztották az osztrák kormány kiáltványát, elfoglalták a csendőrlaktanyát és megszállták a községházát, intézkedve arról, hogy a környéki falvak is megkapják a maguk osztrák csendőrseit. Ezek az intézkedések azonban túlkorainak bizonyultak, az éj folyamán, mintha csak a föld alól teremtek volna felől, a sötétség leple alatt rajtaütöttek a megszállókon, akik hiányos öltözékben fejveszeten menekültek vissza szűkebb hazájukba: 17 halottat, 31 foglyot, sok fegyvert, 18 kerékpárt hagyva hátra.

Az osztrák irreguláris vöröskatonák vonatrablási kísérlete.

1921. augusztus 28-án az ebenfurti vonat olyan sebességgel futott be a soproni pályaudvarra, hogy alig tudott megállni. A vonatból kiszálló sápadt ijedt utasok, remegve az átélt izgalmaktól beszélték el kalandjukat, mely kezdődött a határnál, Ebenfurtnál és tartott addig, míg vonatjuk szerencsésen minden bajt megúszva, a [soproni állomásra ért.

A vonat, melynek utasai békés polgárokból serait ki, alig, hogy Ebenfurtnál átjutott magyar területre, veszélyes kaland bria került, amelyből csak a bátor vonatvezető lélekjelenléte folytán került ki. Jellemző az akkori állapotokra és a vörös megszállók mentalitására, hogy amíg a vonat osztrák területen volt, az utazó közönséggel a legelőzékenyebben bántak, de alig ért át magyar területre, vöröszászlós páncélos vonat vette őket üldözőbe és amikor az ártatlan utasokkal telt vonat, többszöri jelre nem állt meg, sortűzet menesztett utána, állandóan a nyomába járva, kitartóan, míg a menekülésben a legnagyobb sebességre állított mozdonynak, szerencsésen minden baj nélkül sikerült (szerelvényeivel és a halálraijedt utasokai [együtt Sopronba befutnia.

Az ágfalvai ütközet, Davy osztrák kormánybiztos elfogatása.

Másnap, augusztus 29-én, azután hogy a magyar katonaság kivonult Ágfalváról, a Sopron-ágfalvai útszakaszon is megjelent az osztrák csendőrök egyik erős osztaga. A csendőrök és két antant tiszt védelme alatt velük jött Nyugatmagyarországra osztrák kormánybiztosa is, Davy Róbert dr., az osztrák külügyminisztérium miniszteri tanácsosa narancssárga autóján. Ugyanakkor cirkált arra Kaszajja Károly bányászfőiskolásokból és környéki lakosokból szervezett fölkelő csapattal.

A fölkelők meglepték, a szinte gondtalanul poroszkáló osztrákokat, harc fejlődött ki köztük, melynek során a föl-

kelők egy embert vesztek. Az osztrákok a régi recept szerint visszavonultak, míg Davy osztrák kormánybiztos Kaszaiék fogságába került, az őt kísérő antant tisztekkel együtt. Az osztrák kormánybiztos épp 28-án mondta, hogy Nyugat-magyarország népének esze ágában sincs ellenállni. Az események azonban rációfoltak Davyra. Az antant tisztek felhábotjoidvai követelték a fölkelőktől szabadonbocsátásukat, hivatkozva arra, hogy a nemzetek szövetségének a megbízásában, az átadás tartama alatt ők a közigazgatás vezetői, dep. fölkelők kijelentették, hogy ők senkinek a parancsát nem ismerik el, ha az hazájuk érdekeit sérti. Végül is gróf Sigray Antal magyar

Felkelők Neudau-nál

kormánybiztosnak sikerült hosszas kérés után kiszabadítani a foglyul ejtett Davyt és az antant tiszteket.

A magyar kormány ez eset után, a helyszínen vizsgálatot tartott, azonban akkorra már eltűntek a fölkelők. Erre a vizsgálatra meghívták Davyt is, aki okulva az előbbi eseten, ez alkalommal, hogy békés szándékát biztosan mindenki messziről megláthassa, fehér zászlót tűzetett ki autójára. Több szemtanú szerint, mivel nem volt kéznél zászló, Davy hálóingét tűzette ki.

A megszállók futása Felsőőrrel.

Ami Felsőőrön történt az szinte páratlanul áll a történelemben. A megszállók pánikszerű menekülése a náluknál jóval kisebb haderő elől majdnem hihetetlennek tűnik fel, közvetlenül nagy világháború után, amely még a leggyávábbakból is hősokeket nevelt.

1929 augusztus 28-ika sokáig marad Felsőőr magyarérmű lakosságának emlékezetében. Ezen a napon, délután 200 osztrák csendőr vonult be a magyar nemzet közösségében felvirágozott városnak ILS beillő Felsőőrrre. Még aznap érkezett oda az antant misszió is, mely a szolgabíróságra ment és ott hivatalosan is bejelentette a szomorú tény, hogy az osztrák csendőrség bevonul és ezzel az osztrák hatóság veszi át a közgazgatást: megkezdődik az osztrák uralom.

Délután meg is érkezett mintegy 150-200 osztrák csendőr, részben gyalog, részben teherautókon. Bevonultak a főtérre, ahol gúlába rakták fegyvereiket, végig járták az utcákat, aztán jobb híjján, beültek a vendéglőkbe. Csendesen borozgattak.

Egyszerre csak nagy tömeg verődött össze a főtéren. Izgatott arcok meredtek egymásra, először csak suttogva, majd mind erősebben hangzott fel az örömteli kiáltás: »Jönnek a magyarok.»

Hogy mi történt, azt a leghivatottabbtól sem tudná, életűen visszaadni, miért is erre vonatkozólag Zoltán Valér kollégám följegyzését közlöm, amelyet szemtanúkkal folytatott beszélgetés során készített.

»A sógorok fejveszetten, eszük nélkül ugráltak ki az ablakon az uccára és rohantak, ki merre tudott, ki merre látott. A nagy izgalomban persze fizetni is elfelejtettek. Nagy erőfeszítésbe ikerült a jelenlevő antant tisztéknek vagy 15 csendőrt összeszedni, akikkel hosszabb rábeszélés után elmentek megnézni: merre is vannak azok a fránya magyarok, akiknek a híre is olyan nagy félelmet ébreszt az osztrákokban? El is indultak arrafelé — csupa katonaviselt ember — amerről a magyarokat jelentették. Erre a nagy vitézkedésre előtolakodtak a többi hősoke is, akiknek legnagyobb része hihetetlen bár, de disznólakba bújtak el, más részük pedig felkapaszkodva te-

herautóikra, rohantak vissza. Legérdekesebb volt az, hogy az egész jelenetet 50 méterről végignézte egy magyar géppuskás fölkelő, jakit a nagy zűr-zavarban senki sem vett észre. Ő pedig ruem löhetett közénk, mert a főtér tele volt polgárokkal. Ez ajlatit a néhány bátor csendőr lövöldözni kezdett. A magyarok azonban láthatatlanok voltak, csak a tüzelésük volt hatásos, amennyiben három osztrák elesett. Lett erre éktelen nagy ordítás és futás. Az osztrákok otthagytak mindent: antant tisztet, Felsőört és rohantak, mintha legalább egy ezred kergette volna főket. Egy kis idő múlva pedig bevonult a községbe lásd és mond: 8 fölkelő, vitéz Taby Árpád vezetésével. Jöttek s jóformán nem láttak semmit és mégis győztek 150 osztrák csendőr felett. Az egyik olasz tiszt szinte betegre nevette magát, hogy néhány szigorú magyar elől micsoda vad iramban iszkol fegyvert, löszert elhányva, egy sereg sisakos osztrák. Gyamafalvánál pedig egy angol ezredes dőcögött a nevetéstől, mikor az osztrákokat futni látta.«

Az, hogy az osztrákok a nyugatmagyarországi fölkelőkkel szemben nem a legbátrabban viselkedtek, egyedül lélektanilag magyarázható meg talán. A megszállók, akik a világháborúban fegyvertársaink voltak, érezték, hogy Nyugatmagyarország megszállására nincs semmi erkölcsi alapjuk, nem a legszívesebben teljesítették a kapott parancsot. Az osztrák csendőrök, mint azt elfogatásukkor hangoztatták, keresztény szocialista elveket vallotta k, a mellékük rendelt katonaság és a polgáriruhás irreguláris csapatok pedig tudvalevőleg, komunisták voltak. Többször harcoltak egymás ellen is. A fiatal osztrák köztársaságnak még nem volt ideje politikamentes, kellő erkölcsi alapra szervezett hadsereg nevelésére.

Ausztriát abban az időben lázas kapkodás jellemezte: hol a vörös eszmékkal kacérkodott, hol meg a Németországhoz való csatlakozás szándékkal okozott gondot az antantnak, hogy ezáltal előnyökre tegyen szert. Az antanttal szemben az engedelmes jófiú politikát követte. Barátságot ápolt a kisantant államokkal, szemrebbenés nélkül tűrve, hogy a volt központi hatalmak háborús felelősségét teljesen Magyarországra hárítsa.

Az elmaradt német újvári bankett.

A hónapokkal előbb megindított osztrák propaganda hatására akadtak olyanok, akik bízva, az ígéretekben, a zsiros stálumokban, szívesen fogadták az osztrákokat.

Például Rábaszentmártonban Klement polgármester parádával és ebéddel várta az osztrákokat.

Németújváron, az osztrákok megegyezve az osztrák barátokkal, augusztus 29-ére 120 terítékes bankettet rendeltek, de amikor előőrseiket 28-án, Szentgrótról kiverték a felkelők, az, osztrákok és barátaik lemondták a bankettet.

Augusztus 20-án a felsőöri járásban már egyetlen egy osztrák csendőr sem tartózkodott. A rendet a tűzoltóság tartotta fenn.

Noha a magyar fölkelők augusztus 28-29-én még nem (egységes vezetés mellett) harcoltak, a fentiekből láthatjuk, hogy |&i védelem, úgyszólván mintha egyetlen egy parancsra cselekedtek volna, egyidőben ment át támadásra.

A soproni kerületben Héjjal Iván tartalékos főhadnagy és Gebhardt parancsnoksága alatt harcoltak a fölkelők.

Vasvármegye nyugati részén pedig Prónay, Friedrich emberei harcoltak, Budaházy százados, vitéz Taby Árpád embereinek támogatásával. Kiténtek még Köllő László főhadnagy, a,ki a szenteieicieK: parancsnoka, volt és a később fogságbaesett Egan Imre nyugalmazott főispán, aki lovascsapatával zavarta az osztrák csendőröket.

A fellobogózt Bécs fejét veszi.

Bécs annyira befejezett ténynek tartotta Nyugatmagyarország átadását, hogy az átadás napján, augusztus 29-én országos örömnüpet rendezett. A fellobogózt Bécs fürdik az örömmámorban. A sajtó dicshimnuszokat zeng a burgenlandi »testvérek« fogadásáról és hosszasan közlik azokat a terveket amelyeket az osztrák kormány az új tartományban meg akar

valósítani. Sopronba osztrák egyetemet terveznek. Kinevezik a magasabarangú burgenlandi hivatalnokokat. Kauhofer udvari tanácsost nevezik ki dr. Thurner Mihály polgármester helyébe, kormányzónak. A rendőrség élére Kausnitz kormánytanácsost, a bécsújhelyi rendőrség addigi vezetőjét küldik. Az első állami-ügyészi állást a soproni születésű Baertel államügyészszel töltik be, aki ezidáig Wienerneustadtban teljesített szolgálatot.

Az öröm azonban túlkorai volt. A zászlódíszbe öltözött Bécs, a késő esti órákban értesül az eseményekről. A fegyveres fogadtatásról túlzó hírek kerülnek forgalomba és a vörösrefestett császárvárosban a legnagyobb rémület tör ki. A késő éjjeli órákban izgatott embercsoportok lesik a lapok szerkesztősegei előtt a, híreket, akár csak a háború első esztendejében. A köztársasági lobogókat csakhamar bevonják.

Az osztrák sajtóban annak ellenére, hogy egyöntetűen a Bethlen kormányt vádolják avval, hogy az szervezte meg az ellenállást, a legkülönbözőbb vélemények jelennek meg.

Az osztrák kormány sajtója avval vádolja a Bethlen kormányt, hogy titokban a fölkelők partján van. Meg nem történt atrocitásokról számol be. A mindennapos hadi jelentésben túlozza a fölkelők kisdéd csapatainak létszámát. A hadi jelentések, amelyek nagyon emlékeztetnek a világháború »Höffer jelentéseire« lehetőleg a legrosszabb színben igyekszik fel-tüntetni a magyar kormányt és a fölkelőket. Sokszor tendenciózus híreket közöl az antant tisztek megsebesüléséről, abban a reményben, hogy az antant csapatokat küld majd az osztrák (megszállók segítségére. Egyes lapok az antantot kárhoztatjuk, hogy nem tanúsít kellő erélyt a magyarokkal szemben. A Schöber kormány érintkezést keres a kisantanttal.

A magyar kormány intézkedései.

A lakosság bátor ellenállásának hírére a magyar hazafias egyesületek, amelyek szerepéről külön fejezetben számolunk be, embereket küldött a fölkelők támogatására. Az osztrákok ezt is kifogásoltak, avval vádolva Bethlent, hogy mindezt nem csak elnézi, hanem támogatja. Tagadhatatlan, hogy a magyar hatóságok a kormány parancsa ellenére elnézők voltak. A vonat kalauzok és jegy-ellenőrök eltűrték a jegynélkül utazó fölkelő jelölteket. A hazafiasságáról híres Kenner Oszkár, szom-

bathelyi MÁV. főfelügyelő, akinek sokat köszönhet a fölkelő mozgalom, szabadjegyeket is adott azoknak, akik harcolni akartak, noha Kenner Oszkár ezért könnyen elveszthette volna állását.

A magyar kormány az antant bizottságok nyomására egyesesen lépett föl a fölkelők ellen, rendeletet adott ki, mely szerint Nyugatmagyarországot 24 órán belül a nem oda való illetőségű egyéneknek el kell hagyniok. Ez elsősorban Friedrich Istvánt és Héjjas Ivánt érintette, noha ehhez a kiutasításhoz a Kormánynak nem volt jogalapja. A magyar kormány lemondott erről a területekről, tehát ilyen rendelet kiadására nem volt joga, különösen Friedrich Istvánnal szemben, aki mint nemzetgyűlési képviselő mentelmi jog védelme alatt áll.

Azonban a magyar kormány kevésnek tartotta saját intézkedéseit. Gróf Sigray Antal, Nyugatmagyarország főkormánybiztosa a magyar kormány megbízásából a soproni szövetségközi katonai misszióknak ajánlatot tett arra nézve, hogy az antant missziók kívánságára hajlandó megbízható egyéneket küldeni ki azokba a községekbe, ahol rendbontás történt, abból a célból, hogy a felizgatott lakosságot lecsendesítsék.

Az antant megbízottai elfogadták a magyar kormány ajánlatát, a magyar kormány küldött is le megbízottakat, hogy a felkelőket szétszéledésre bírja, ezek azonban hiába való kísérleteknek bizonyultak.

A helyzet változatlan...

Az osztrák sajtó hadijelentései evvel a hőfferízű mondattal kezdődnek: »Nyugatmagyarországon a helyzet változatlan: a fölkelők ellenállnak.«

Sopron, augusztus 29.

Gróf Sigray Antal Nyugatmagyarország főkormánybiztosa elrendelte, hogy a csendőrségi alakulatok a ma délben elfoglalt vonalon a további parancsig megálljanak. A m. kir. esendő-őrség visszavonulása tehát a kormánybiztos rendeletére megszűnt.

Nyugatmagyarország, holnap, hétfőn tervezett átadása le-
hát nem fog megtörténni.

A hivatalos jelentés óriási lelkesedést keltett mindenfelé. A lakosság persze nem [tudta, hogy mindez az antant parancsára történt; a- magyar csendőre éggel akarták a, fölkelőket lefegyvereztetni.

A *kőszegi járásban* a *Lékától Borostyánkőig* terjedő vonalszakaszon a fölkelők az osztrákokat visszavonulásra, kény szerítették. E harcok közben 2 foglyot ejtettek és két kerékpárt zisákmányoltak.

A *Borostyánkőre* bevonult osztrákok, annak ellenére, hogy Kirchknopf osztrákbarát, evangélikus lelkész egy csomó falusival az. élen, parádéval fogadta őket, puskalövés nélkül visszavonultak. Velük ment Kirchknopf is. A lakosság szerfölött izgatott volt, mert félt, hogy a mindössze 4 km-re fekvő osztrák határon kommunista bandák fognak áttörni, hogy nekik károkat okozzanak. Küldöttségileg kérték az antant bizottságot, hogy küldjék vissza Borostyánkőre a magyar csendőröket.

A fölkelők mozdulatairól nagyon nehéz tiszta képet kapni, mert a gerilla csapatok létszáma csekély. Egységes parancsnokságuk még nincs megszervezve: hol itt, hol ott bukkannak föl. Az osztrákok, akik emiatt rettegésben élnek, reguláris kötelékben nem képesek kedvező harcalakzatok felvételére.

Gyanafalvára bevonulnak az osztrákok. Egyelőre nem háborgatja őket senki.

A vasutak csak *Ágfalváig* közlekednek! A szombathelyiek a fölkelőharcokat illetőleg a legnagyobb bizonytalanságban vannak, mert a fölkelők felszedték a vasúti síneket és elvágták a telefonvezetékeket. Ausztriával a legtöbb helyen megszakadt a, [telefon érintkezés.

A harcok színhelyén megjelennek a magyar és külföldi lakok haditudósítói.

Élénk feltűnést keltett a »Magyarság« tudósítója Gagyí Jenő népfölkelő őrnagy, szakállával és vadászruhájával mindezzel feltűnik. A lakosság és a fölkelők körében nagy népszerűsége tesz szert. A németajkú lakosság agy tudja, hogy Gagyí Jenő Thüringiából való erdész: és még az osztrákérműek is szabadon nyilatkoznak előtte.

Pinkafőn nagy ünnepséggel temetik el az előző ütközet 2 halottját.

Tiltakozó nagygyűlés Szombathelyen.

Augusztus 30-án, megmámorosodva a fölkelők győzelmétől hatalmas gyűlésen tiltakozott Nyugatmagyarország elszakítása, ellen. Ez a hatalmas erejű tiltakozás a szívek mélyéről törő kívánság kifejezése volt — írja a »Vasvármegye« tudósítója — Nyílt és világos kifejezője annak, hogy a magyar nép, amely a háború óta annyi gyalázatosságot eltűrt, elérkezett a türelem határához. Az impozáns gyűlés, amelyen 8-10.000 ember vett részt, a következőképen folyt le:

Renner Oszkár máv. felügyelő, megnyitó szavaiban ismertette a gyűtés célját.; Az antant a sok csonkítás után most egyik legszebb részét akarja leszakítani hazánk testéről, meg kell mutatnunk, hogy a »Nem Nem Soha« nem üres frázis többé, hanem tettekre kész magyar nemzet parancsszava.

Beliczay Zoltán arról a lappangó lángról beszélt, mely a csonkaország határain már másfél év óta az elnyomatás hamuja, alatt izzott s amely most, hogy Nyugatmagyarországot is el akarják tőlünk venni, itt nálunk hatalmasan égő lángra is lobbant. Elég volt a szónoklatokból, most már itt a tettek ideje. Horvát testvéreinkkel küzdenek a határon az alföld fiai, Szombathely sem nézheti tétlenül az eseményeket, Magyarország többi elszakított részei mind ránk figyelnek, mert mostani magatartásainkból fogják meríteni a kitartást a további küzdelmekhez. Az aléltságukból felébredt törökök megmutatták, hogy ők még sem Európa beteg emberei, nekünk is meg kell mutatni, hogy ez az ország a mienk és a mienk is marad.

Utána *Angauer Albin* képviselő mondott hazafias gyűjtő beszédet, amelyben a megnemalkuvást az utolsó csepp vérig tartó (küzdelmet hirdette).

Koroknay Istvánné a MANSZ nevében egy nemzetiszínű zászlót mutatott be a népgyűlésnek: Zászlót hoztam nektek — mondotta — magyar férfiak, a magyar asszonyok, a magyar édesanyáik küldik nektek. Menjetek utána és dicsőséggel felkoszorúzva hozzátok vissza.

Renner Oszkár a felkelők nevében átveszi a zászlót és fogadalmat tesz, hogy a zászló nélkül nem fognak visszatérni.

Ebben a pillanatban érkezett meg autón, a hosszú úttól porosan *Friedrich István*, aki egyenesen a harcok színhelyéről

jött. A tömeg tapssal és éljenzéssel fogadta.

— Arról a területről jövök — mondotta — ahol nem beszélnek, hanem cselekszenek. Ott szabadságharc van és segítségért kiált a szegény, nép, amely most fegyverek védi az ősi rögöt. Éljenzéssel, szónoklatokkal nem lehet megvívni a harcot, ahhoz ember, ruha és pénz kell. Mutassa meg Szombathely városa, hogy mit tud! Azokhoz beszélek, akik tenni akarnak.

Az ünnepségre összegyűlt tömeg némán hallgatta Friedrich Istvánt, akin még szinte érezni lehetett a lőporfüst szagát.

— Úgy-e most már nincs olyan nagy éljenzés? Nyugatmagyarország népe kiált segítségért Önökhöz, ezt segítsék! Ezzel be is fejezem beszédemet s majd ha látom, hogy miben áll ez a, segítség, akkor majd újból megjelenek. Addig is Isten áldja, meg önöket! — kiáltotta búcsúzóul Friedrich és tovarobogott autóján — visszament harcoló embereihez. A tömeg addig éljenezte míg el nem tűnt.

Renner Oszkár zárószavai után, a himnusz éneklésével végétért ja népgyűlés.

A gyűlésnek, amelyen az átutazó Friedrich István is részt vett, meg volt az eredménye: Szombathely városa azonkívül, hogy nem egy polgára életét áldozta az ügynek, jelentős pénzadománnyal, ruhával. élelmiszerral támogatta a fölkelőket, akik bizony, különösen az első napokban, sok segítséget szenvedtek. A szombathelyi gyűlésnek külön érdekessége Friedrich István váratlan megjelenése és beszéde, amelyben felhívja a résztvevők figyelmét arra, hogy a fölkelést pénzzel és emberanyaggal támogassák. Ez az eset világítja meg a legjobban Friedrich Istvánt, akinek rokonszenves, kissé kalandoros egyénisége a nyugati végek lakossága között nagy szeretetnek örvendett.

Friedrich István, aki a legnagyobb ellenzői volt annak, hogy Magyarország a trianoni békeszerződést aláírja, mindjárt az első napokban fölbukkant Sopron és környékén, hogy az ellenállást megszervezze.

Friedrich István, született 1883 Malackán. Mint okleveles gépészmérnök, 1908-ban vas- és gépgyárat alapított Mátyásföldön. Az 1918-as forradalomban ő vezette a véres lánchídi felvonulást. Rövid ideig a Károlyi kormányban hadügyi államtitkár volt. A tanács kormány rémuralma alatt a forradalmi törvényszék halálra ítélte, mert József főherceggel visszaakarta állítani a magyar királyságot. Azonban Friedrich megszökött a fogságból. Ugyancsak ő volt az, aki a komunisták szökésének fedezésére alakult Peidl kormányt elűzte, mely tette után József főherceg kormányzósága alatt vállalta az új kor-

many alakítását, melyben az elnökitárcán kívül maga intézte a külügy és belügyminisztérium ügyeit. Mivel az antant tudta, hogy Friedrich nem lesz hajlandó aláírni a trianoni békeszerződést, nem ismerte el kormányát és Magyarországra küldött megbízottaival mesterséges belső ellentétet támasztott, amely végül is Friedrichet lemondásra kényszerítette. Friedrich István kalandos politikai pályája egyedüli a magyar politikai életben. Abban az időben, mint azt e könyv más lapján is hangsúlyoztatja, (szükség volt az olyan emberre, mint Friedrich, aki a régi sima-modorú diplomata típustól eltérőleg talpig férfi és katona volt. A nyugatmagyarországi fölkelésben hervadatlan érdemeket szerzett, később azonban kénytelen volt elhagyni Nyugatmagyarországot, amire az antant és a magyar kormány kényszerítette.

1921 augusztus 30-ák napja az elmúlt két naphoz képest csendes. Nincsenek nagyobb ütközetek. Az osztrák megszállók beszivárgása azokon a helyeken, ahol nincsenek fölkelők lassan tart. A csendőrökkel együtt betolakodott kommunisták fosztogatnak és túsokat szednek.

Nagyfalva. A bevonuló osztrák csendőröket lefegyverezik a fölkelők, leszedik róluk az egyenruhát és visszazavarják őket Ausztriába.

Ráport községben ugyanaznap bevonul 29 osztrák csendőr, négy odavaló lakos szép szóval megmagyarázza nekik, hogy st?mmi szükség sincs rájuk, tehát vonuljanak vissza. Az osztrák csendőrök rövid vita után engedelmeskednek és elhagyják a (községet, a négy odavalósi lakos kíséretében, akik velük mennek a község határáig.

Az osztrák sajtó a hitzendorfi és szentkeresztzi csendőrösök rejtélyes eltűnéséről számol be. A kiét őrsöt a fölkelők megtámadtak és egy éjszakai harc után az osztrák őrsnek nyoma veszett. Két csendőr kivételével, akiknek sikerült megmenekülniök és nem tudják megmondani, hogy társaik hová lettek.

Sopron 1921 augusztus 30-án.

Ezen a napon Sopronban semmi sem történt. A város a szokott képet mutatta, ami Ostenburg őrnagy erélyes intézkedésének tulajdonítható. Azok a hírek, amelyek arról szólnak,

Sopron, a Fabricius-ház logiája.

hogy Sopronban éhínség uralkodik, erősen túlzottak.

A Széchenyi lobogót, amelyet a helyőrség kivonulásakor helyeztek el a szoborra, ma levették. A jelentkezés az idegenek számára a mai naptól kezdve a 48-as Jaktanyában történik.

A főparancsnok és a városparancsnok minden intézkedést megtett arra nézve, hogy a város és Nyugatmagyarország népe hiányt ne szenvedjen.

Az összes kávéházakban, éttermekben és vendéglőkben ma reggel razziát tartottak: aki nem tudta magát kellőképp igazolni, azt bekísérték. Hír szerint estére a razziát megismétlik.

A fiakerek, akik még tegnap nem mertek előjönni, ma kint állnak a (standon. (Tegnap még Sopronban hallatszott a lövöldözés.)

A fontosabb épületek előtt rendőrőrszem áll. Dél óta zuhog az eső, senki sem jár az utcán. A lakosság hangulata bizakodó.

A magyar csendőrség fegyelme kifogástalan, de dolguk eddig még nem akadt, mert a fölkelő harcok csak a már kiürített területeken folynak.

Az utcákon itt, ott felbukkannak a fölkelők, akik a legkülönbözőbb fegyverekben mutatkoznak. Ezek mind soproni lakosok, nagyrészt diákok, akik hazalátogattak.

Azok a polgárok, akik osztrák megszállt területről jöttek beszélnek, hogy az osztrák csendőrök között elkeseredett a hangulat. Nincsenek az osztrák kormánnyal megelégedve és haragúsnak a komunistákra, akik rabolnak és erőszakoskodnak.

A soproni lányok klubja felhívást intézett a soproni lányokhoz és asszonyokhoz, hogy érzelmeiket külsőleg is jutassák kifejezésre. Járjanak magyar ruhában, annak jeléül, hogy magyarok akarnak maradni.

Míg Sopronban minden csendes, a Király fal várói kivonuló csendőrök magukkal hurcolják- Horvát József római katolikus plébánost.

Ugyancsak augusztus 30-án Kismartonból is kivonultak az osztrákok, azzal a fenyegetéssel, hogy visszajönnek. Kismarton tehát a miénk. Kivonulás előtt több túszt visznek magukkal. Köztük a főjegyzőt és a közjegyzőt. Peck Tibor plébános, Firkner ny. ezredes, Neubauer István, Balog Ede, Sinos Aurél, Sögerl Antal, dr. Kovács László kismartoni lakosokat és még több útközben túszejtett társukat is Unteiregensdorfba. majd onnan Bécsűjhelyre szállították megbilincselve, ahol a komunisták nyomorékra verték őket. Állítólag a kísérő osztrák csendőrök nem tudták megvédeni őket. A zárányi plébános útközben belehalt sérüléseibe.

Rabolnak az osztrák vörösök.

Sopronszentmártonban az osztrák csendőrök a közjegyzőt és a segédjegyzőt vitték el túszul a komunisták, akik az osztrák csendőrökkel együtt jöttek be. Gyűjtogattak.

Száravám községben a komunisták mielőtt kivonultak volna olyan dolgot vittek végbe, amely párját ritkítja a magyar történelemben. Feltörték a, katolikus templom ajtaját és elraboltak minden elvihetőt és meggyalázták a templomot. A lakosság örült, hogy ennek árán is megszabadulhatott tőlük.

Somfálva községben Pomper István jegyzőt és a segédjegyzőt bántalmazták és magukkal hurcolták.

Míg *Vasvármegye* földjén augusztus 30-án már egy osztrák sem áll, *Mosón és Sopronmegyében* dúlnak az osztrák irregularis csapatok.

Pándorfalunál még egyre tart a harc, ahol az osztrákok erősen tartják magukat.

Nezsidert és egy mosonmegyei majort felbujtottak a, vörösök visszavonulás közben. A fölkelők előli pánikszerű menekülésben misem zavarja őket garázdálkodásukban.

A lakosság, amelynek körében a visszavonulás híre hamar elterjedt, megnyugodott.

Soproni és Mosonmegyében más volt a helyzet, mert itt különösen volt érdekes az osztrákok helyzete. viselkedése, ámJellyel még a semleges hatóságokat is — ami nagyon kevés volt — maguk ellen hangolták. Már augusztus utolsó napján az volt a helyzet, hogy senki Ausztriáról hallani sem akart és inkább fegyverhez nyúlt, mert nem akart osztrák alattvaló lenni. Azok a hírek, amelyek az osztrák vörösök gyűjtogatásáról szóltak, megfeleltek a valóságnak. Különösen avval rontotta el Ausztria a dolgát, hogy a komunistákat beengedte. Ezek a polgáriruhás hordák közvetlenül a csendőrség háta mögött vonultak be vörös zászlókkal és az »Ember« és a »Bécsi Magyar Újságot« terjesztették. Mindent elvittek, ami elvihető volt. An ő munkájuk Volt a túszok hurcolása is.

Szeptember elsején már sok községet lehetett összeszámolni. ahonnan elvitték a vezető embereket, a papot és a jegyzőt, legutóbb pedig Kuszt polgármesterét. Ők verték félholtra a niezisisideri főjegyzőt. Ezeket a tényeket nem lehet elfelejteni.

A kommunista bandák azokon a helyeken, ahol ellenállás nélkül tudtak bejönni, nagyon sok gazdát agyonvertek. Ezek az atrocitások tervszerint folytak. A kommunisták listával a kezükben kerestek előre megbaráztott házakat, ahol azonnal elővették az embereket. Különösen azokkal történtek ezek az atrocitások, akik a komün bukása után nem valami nagy előzékenységgel bántak az osztrákokkal. Kivonulásuk előtt ez a horda, határmenti falvakból 2000 marhát rabolt el és hajtott át Ausztriába.

Mindezeket maguk az osztrák csendőrök igazolták, akik tudvalevőleg gyűlöltek a kommunista bordákat, de amelyeket mégis eltűnni volt kénytelenek, tekintettel arra, hogy Ausztria akkori politikai kormányzata a kommunizmussal erősen kacérkodó szocialista párt kezében volt.

Maga Hanauer, az osztrák csendőrség főparancsnoka a Bécsújhely melletti Kollersdorfbán, ahol Ausztria legnagyobb hadianyag gyárában rengeteg kommunista dolgozott, az antant tiszték előtt a legelőlőbbben nyilatkozott az osztrák irreguláris csapatokról és a saját helyzetét a leghetlenebbnek tartotta.

A legérdekesebb és legértékesebb bizonyíték azonban az ágfalvai osztrák csendőrök augusztus 30-án tartott gyűlése, ahol a legerélyesebben tiltakoztak az osztrák és magyar kommunista hordák »segítségére« ellen és kijelentették, hogy az osztrák irregulárisok cselekedeteit gyalázatosnak tartják és a jövőben nem vállalnak értük felelősséget és ha kell, ők maguk fogják a további garázdálkodásokat megakadályozni. Az osztrák csendőrök határozatukat elküldték az osztrák kormánynak.

Az osztrákok újabb kudarca Felsőőrnél.

Augusztus 30-án éjjel, 31-ike virradóra a hazaáruló Alsólövő lakossága felbiztatta az osztrák csendőrök parancsnokát, hogy támadja meg csapatával Felsőőrt, ahonnan még nincs két napja, hogy az osztrákokat kizavarták a fölkelők. Az előző nap látták, hogy Felsőőrről alig lézeng egy pár fölkelő, tehát remény van arra, hogy sikerül kiverni őket.

Az osztrákok¹ parancsnoka, bizva Alsólövő lakosságának támogatásában engedett a kérésnek. A haditervet megbeszélték a falu kocsmájában, ahol borozás közben a támadás sikerében senki sem kételkedett.

Egy óráig sem tartott az egész, ennyi ideig tartott az ütközet, amelynek végétével a támadó osztrákok megfutamodtak! Futás közben elhagyva Alsólövőt is.

Rábafüzes körül az osztrák csendőrök vereséget szenvednek, de nem a fölkelőktől, hanem az osztrák kommunista bandáktól, akiket a jobbérzésű osztrák csendőrök megakartak gátolni a rablásban. A kommunisták a csendőrök ellen fordultak és többet lelőttek közülük, mire a csendőrök elmenekültek.

vitész Endre László és Endre Zsigmond a felkelésben.

Fegyvert osztottak ki a vállalkozó és harcias alsólövőiek közlött és elindultak Felsőőr visszafoglalására.

A felsőőri fölkelők, akik a kiállított örökön kívül abban a pillanatban, mikor a bátor osztrákok közel értek a községhez, épp a »Zöldfa« vendéglőben ültek, — nem többen, mint huszan — hamar elkészültek a visszatolakodók fogadtatására.

A szegedi fölkelők megérkeznek.

A nyugatmagyarországi fölkelés, amely immár országos jelleget öltött, sok magyar ifjúnak megdobogtatta a szívét s noha a magyar kormány gondosan ügyelt arra, hogy a hatóságok meggátolják a magyar hazafiak Nyugatmagyar országra való özlönlését, mégis soknak sikerült az erős katonai és rendőri határellenőrzés ellenére leszökni a harcok színhelyére.

A legtöbbször, mint magányos utazó igyekezett átjutni a katonai kordonon, voltak azonban, akik mindent kockáztatva csoportosan mentek a harcba.

Hosszú lenne leírni azokat a furfangos fogásokat, amelyeket például Szeged város hős fiai is véghez vittek és amelyeket az ellenőrző antant tisztekkel szemben alkalmaztak.

Szeged városa 51 emberrel vett részt a küzdelemben. Ez az ötvenegy ember, akik nagyrészt volt tisztek és fiatal diákok, vagy egyszerű munkás emberek voltak, Lénárt-daróczi Bárdoss Béla szolgálatonkívüli százados, ny. városi főjegyző és Bohár Béla szkv. főhadnagy, I. o. városi adótiszt vezetésével, viszon­tagságok után megérkeztek Felsőörrre. Szeptember elsején, amikor a fölkelő mozgalomnak egyre több emberre lett szüksége. Velük jött a Szintén szegedi származású *dr. Lévy Ferenc*, aki később, mint Lajtabánság állam belügyi államtitkára, kidolgozna a fiatal állam alkotmányát.

Lénárt-daróczi Bárdoss Béla, típusa a megnemalkuvó magyarnak, aki, noha számos kitüntetésnek a tulajdonosa, a császári kitüntetések nem viseli. 1874-ben született. Felsőörrre való megérkezésekor a hamvasdi őrség parancsnokságával bízta meg Prónay, ahol magyar emberhez méltón tartott ki addig a pillanatig, amíg a hamvasdi őrsöt vissza nem vonták. Ezután a Lajtabánság államtanács tagjaként tevékenykedett.

Bohár Béla szkv. főhadnagy, az első napokban kitüntette magát úgy, hogy a Lajtabánság államban vitéz Taby Árpád, hadseregparancsnok mellett teljesített szolgálatot, mint segéd­­tiszt. Ugyancsak részt vett a fölkelő mozgalom likvidálásában.

Dicsőséget szerzett Szeged városának és a hazának: vitéz Kókay László és vitéz Irányi László, jelenleg városi számtisztek Szegeden és a többi szegedi származású fölkelő. Becsülettel harcoltak.

S Z E P T E M B E R E L S E J É N .

Az árulók. Illés József pusztaszentmihályi jegyzőt agyonlövik.

Ebben az időben szomorúan vette tudomásul Nyugatmagyarország népe, hogy az felsőlövői ev. tanítóképző intézet falai közé befészkelte magát a magyarellenes osztrák propaganda. A tanárikor egy része méltatlanná tette az intézetet régi jó nevére, mert az iskola több profeszora az osztrák propaganda szolgálatába lépett. Mikor az osztrákokat kiverték a fölkelő magyarok, az intézet három rossz lelkiismeretű tanára és pedig Unger Károly, Gesell Mihály és Kerner József, átszökött az osztrákokkal Ausztriába.

Illés József pusztaszentmihályi jegyzőnek is rossz volt a lelkiismerete és ez vitte a halálba. Illés már régebben is kommunizmus felé hajló magatartást tanúsított s mert nem volt megelégedve a mai társadalmi renddel, színmagyar létére, az elszakítás prédikátorai között szerepelt. A kiűrités alatt is olyan szovjetizű beszédeket mondott, hogy a lakosság egészen felbőszült ellene. A hatóság pedig letartóztatta. Nagyszentmihályon át Szombathelyre akarták kísélni. Az erdőkel szegélyett út egyik kanyarodójánál Illés hirtelen futásnak eredig azonban a kíséretére kirendelt őrség agyonlőtte.

A visszavert pinkafői betörés alkalmával névszerinti adatokkal megállapították, hogy a komunisták Magyarországot szemlélték ki jövődő működésük színhelyül. Az elvtársak Bécsben unták a koplalást és a drágaságot, meg a külföldi misszióknak is nagyon a szemük előtt voltak. A pinkafői és gyanafalvai betörésnél betolakodott komunisták maguk beszélték el, hogy Bécsben egész iroda dolgozik, hogy a Baranyából kipörkölt komunistákat összegyűjtse, Nyugatmagyarországra telepítse és ott szerezzen nekik lakást és kenyeret.

Pinkafőn egy sereg kiszökött magyar komunistát ismert fel az ottani lakosság.

Artner Mihály kiszökött kommunista kőműves, aki szintén az osztrák csendőrökkel jött be, Felsőörről üzenetet küldött Nagyszentmihályon lakó apához, aki ott ácsmester volt, hogy készüljenek, mert nemsokára, jönnek a bosszúállók és elbánnak azokkal, akik a kommunizmus ellenségei voltak.

Ausztria csapatokat koncentrált Bécsújhelyen. Politikai bonyodalmak.

Ausztria a „sorozatos vereségek után fűhöz-fához kapkodva igyekezett Nyugatmagyarországhoz hozzájutni. Schober kancellár első teendője az volt, hogy az osztrák határ biztonságára nagyszámú katonai csapatokat vont össze Bécsújhelyen. Egyrészt azért, mert tartani kellett a magyar fölkelő csapatok Ausztriába való támadásától, másrészt elhatározta, hogy a katonaságot a csúfosan szétvert megszálló csendőrök és kommunista irregulárisok támogatására küldi. Ezt azonban nem csak az osztrák parlament ellenezte, amelynek többsége nem akart háborút, hanem az antant misszió is ellene volt annak, hogy Ausztria és Magyarország között nyílt háborúságra kerüljön a sor. Az osztrák sajtó ezért az antantot vádolta a nyugatmagyarországi kudarcért és amikor Olaszország, amely az utolsó reménye volt Ausztriának, sem volt hajlandó olasz segítőcsapatokat küldeni, Schober a kisantanthoz fordult.

Jugoszláviához közeledett először. A szerb csapatok épp akkor üritették ki Pécsét és Baranyát, amit az antant politika, mint kedvezményt nyújtott Magyarországnak, Nyugatmagyarország kárpótlásául. Ausztria, hogy a magyarokat megfélemlítse, arra akarta rábírní a szerb kormányt, hogy erélyesen állást foglaljon ellenünk és a Nyugatmagyarországon történtek retorziójául a szerb csapatok újra szállják meg Pécs városát. Azonban a szerb kormány, annak ellenére, hogy a megsebzett Magyarország úgyszólván tehetetlenül hevert a fojtogató ellenség karmai között, — igen kockázatosnak tartotta, hogy! Pécsre, — amely már a magyarok birtokába került, újra bevonuljon, amelynek a magyarok ellenállása lett volna a következménye és ki tudja talán, még a Bácskát és Bánátot is visszafoglalták volna. Így tehát a szerb kormány csak annyiban támogatta Ausztriát, hogy a kiürített területekről szóló átadási jegyzőkönyv aláírását megtagadta, mintegy fenyegetésül. Ennek azonban semmi politikai jelentősége nem volt, amennyiben a kívánt hatást nem érte el.

Schober e politikai kudarc után még kétségbeesettebben kereste az »igazát«. Memorandumok, sürgönyök lavináját menesztették az illetékes nagyhatalmakhoz. Fokozta az ijedel-

met, hogy a magyar kormány, a régebben kötött Ausztria és; Magyarország közötti kereskedelmi szerződés megújítására nem volt hajlandó, amely fokozta Ausztriában a drágaságot és valósággal éhínséggel fenyegette Bécset.

Az antant misszió alig győzte feldolgozni a hozzáérkezett memorandumok, tiltakozások tömegét, mintahogy Magyarországon a társadalmi és hazafias egyesületek, az osztrák katonatanácsok, testületek is akciót indítottak »Burgenlandért«. Palm Oberinspektor egy memorandumot nyújtott át az angol misszió vezetőjének. A memorandum közli a bécsi katonatanács határozatát, amely szerint az osztrák csendőrség nem; teszi többé magyar földre a lábát, ha az antant a pinkafői-hez hasonló gorombaságoktól meg nem védi őket. Követelik ezért az antanttól, hogy, vállaljon kezességet, hogy az osztrák katonáknak magyar földön nem lesz bántódásuk. Szemtanuk látták, hogy &z antant tisztok nagy nevetéssel olvasták a vicclapba való katonatanácsi határozatot.

A vörösrefestett császári Bécs, a jugoszláv politikai kudarc után hűtlennévált vazallusaihoz fordul, a csehekhez. Schöber kancellár érintkezést keres a cseh külügyminiszterrel Bennessel, aki nem zárkózott el egy Magyarország elleni közös akciótól. S miközben együtt szövegezik a Magyarországnak elküldendő diplomáciai jegyzéket, addig az osztrák lapok hangulatkeltés céljából hiób híreket közölnek a folkeloferol. A Neues Wiener Journal vastagbetűs címmel közli, hogy a fölkelők benyomultak a megszállt felvidékre is és megtámadták! a cseh határőröket. Ausztriában újra felülkerekedett a harcias hangulat, mindenki abban bízott, hogy, a csehek fogják megleckéztetni a magyarokat és majd a cseh csapatok után győzedelmesen bevonulhatnak Nyugatmagyarországra az osztrá-¹kok is.

Alig, hogy a bécsi napilapokban megjelent annak a híre, hogy a cseh légionáriusok és a magyar szabadcsapatok között¹ Antonienhofnál megtörtént az. „első összeütközés, a bécsi »Eothe¹Fahne« című kommunista újság belefújt harcikürtjébe.

„Fegyvereztétek fel a proletárokat!”

követelte hosszú vezércikkben. Azonban a harcias hangulat csakhamar elült.

Először is a szövetségközi katonai bizottság megtiltja, Ausztriának, hogy Nyugatmagyarország megszállására katonai katonai csapatokat is igénybe vegyen, majd a cseh magyar összetűzésről is csakhamar kiderül, hogy nem volt igaz. A

Narodny Demokratia megcáfolja a bírt. A cáfolatból kiténik, hogy a fenti hírből csak annyi igazi hogy Ligetfalunál húsz cseh légionárius a Wacht am Rheint énekelt.

Újabb kommunista atrocitások és a horvát községek csatlakozása.

A szeptember elsejei események középpontja az osztrák komunisták savanyukúti, brennbergi és ágfálvai gyalázatos-sága-

Savanyukútra vöröszászlós komunisták vonultak be és csakhamar a munkások megszervezéséhez fogtak. A megszálló osztrák csendőrség, mely teljesen tehetetlen volt a tömeggel szemben, kénytelen szabadkezet engedett a legképtelenebb atrocitásoknak. Aki nem volt hajlandó belépni a szervezetbe, azt a vörösök veresre verték. Az ekszponált keresztény lakosokat letartóztatták. A rémületben tartott lakosság közül, aki tehette elmenekült.

Brennbergben szintén megalakult a munkás tanács, ettől kezdve nem érkezett szén Sopronba» amiért a város világítása is veszélyben forgott.

Wienerneustadtban a kriegsgerichtbe hurcolták Scholz es-perest.

Sigray Antalt, Nyugatmagyar ország fő kormánybiztosát küldöttség kereste fel és panaszt tettek, hogy Fraknónádasdon az osztrák komunisták véresre vertek és elhurcoltak több gazdát.

Sopronban szeptember elsején 10 órakor, küldöttség jelent meg a negyvennyolcas laktanyában, vezetőjük Blazovics Károly plébános üdvözölte Ostenburg őrnagyot, tiltakozva az elszakítás ellen és védelmet kért a komunistákkal szemben.

Ugyanakkor jelent meg! a kopházi horvát község hatszáz tagú küldöttsége, amelyet Boroevics Márton pátriárka vezetett. Boroevics. negyvenhat horvát község nevében (lásd horvát községek harca című fejezetet) tiltakozott az elszakítás ellen. A tiltakozást írásbafoglalva nyújtották át Zsembery főispánnak. A küldöttségből mindjárt fegyveres csapat is alakult. Fondor, kopházai jegyző vezetésével, amelynek létszáma még aznap ezeröttszáz emberre szaporodott.

Az osztrákok, mintegy feleletül a tüntetésre, még ugyan-

aznap az osztrák nemzeti tanácsban megtorlást követeltek az ausztriai magyar fürdővendégek ellen. Jellemző az akkori osztrák politikai hangulatra, hogy e napokban lefolyt bécsi katonai választásoknál, a komunisták győztek.

A nyugatmagyarországi polgárság széles rétegei pedig a, közeli veszélyre arról tanácskoznak, hogy felszólítják a második csendőrtartalék zászlóaljat, hogy abban az esetben, ha Sopront mégsem tarthatják meg, egész szervezetével lépjen át a Burgenland tartomány Szolgálatába, kérjenek egyenként községi illetőséget is és mint Burgenland karhatalma, folytassák a szolgálatot, hogy ne legyen szükség idegen csendőrökre.

Egán Imre volt békési főispán lovas csapatot alakít. Az osztrákok elfogják.

Szeptember másodikán már mondhatni, hogy a szabadcsapatok vezetői Prónay Pál, Héjjas Iván, Lingauer Albin Friedrich István már a kormány parancsára visszautazott Budapestre) elkészültek az ellenállás katonai tervezetével. A szabadcsapatokba ezrével jelentkeznek, akik el vannak szánva a legvégsőkre és a felvételtkor esküt tesznek, hogy Nyugatmagyarorszáért, akár az életüket is odaadják.

Már lovas-csapat is van a fölkelő hadseregnek. Egán Imre ny. főispán, Parragh Endre nevű barátjával önkéntes jelentkezőkből mintegy 30-35 főnyi portyázó lovascsapatot alakított; leginkább borostyánkői születésű, saját lóval rendelkező fiatalembereket. A lovas csapat Pörgölény körül nyugtalanította az osztrákokat. Ez fontos volt, mert az osztrákok általában Pörgölényt választották támaszponttúl, hogy onnan kiindulva, szállják meg Vas-megye északi községeit.

E lovas-csapat, amely a későbbi harcok folyamán is dicső hírnévre tett szert, mindjárt az első napokban súlyos veszteséget szenvedett, mert a lovascsapat vezére, árulás folytán osztrák fogságba esett.

Az eset úgy történt, hogy Egán, Pálya községből Pörgölény felé tartott. Valószínű, hogy az osztrákokat valaki értésítette jöveteléről, mert ezek lesbelapulva várták. Gyanús volt az is, hogy egy Karácsonyi nevezetű molnár, aki erős osztrák barát volt, egy rövidebb úton elébekerült Egánnak és épp abban a percben ért oda, amikor Egán, az őt megadásra felszólító osztrákokra karabéllyal tüzelni kezdett.

Karácsonyi, ahelyett, hogy Egánt védte volna, az osztrákoknak segített; hátulról ostorral Egán arcába vágott és a volt főispánt a nyakáratekeredő ostorral visszarántotta úgy, hogy a fegyvert kiejtette a kezéből. Az áruló molnár ekkor hátulról derékon kapta Egánt és addig birkózott vele, míg az osztrákok odaértek. Dulakodás közben Egán ismét elsütötte pisztolyát és az egyik osztrákot agyonlőtte, de a küzdelem egyenlőtlen volt.

A sok osztrák végül is lenyomta Egánt, aki közben két könnyebb természetű bajonett-szűrést kapott az arcába és a vállába. Amíg a dulakodás tartott, Egánt az osztrákok puskatussal ütötték, de amikor az a küzdelmet feladta, abbahagyták a verést és a megsebesült Egánt a saját lábán elvitték Kirschlag felé. Onnan Wiener-Neustadtba szállították az egyik kórházba.

Karácsonyi molnár, aki szintén jónak látta az osztrákokkal együtt elmenni, ez esetből kifolyólag elvesztette egész vagyonát, mert a fölkelő szabadcsapatok házáat és minden itthonhagyott ingóságát lefoglalták és az eladásból származó pénzt, a csapatok ételmezésére fordították.

A lelkes fölkelőket erővel kellett visszatartaniok vezetőiknek, mert sokszor erőnek-erejével átakartak menni Ausztriába. De azért példás rend és fegyelem volt a fölkelők soraiban, mit az alábbi plakát, amely szeptember 3-án Jelent meg Felsőőr utcáin is bizonyít.

»Polgártársak!

Közös ellenségeink azt a rémhírt terjesztik felőlünk, hogy hogy mi azért jöttünk ide, hogy békés polgártársainkat vagyonuktól, esetleg életüktől megfosszuk.

Aki ilyen hírt terjeszt, az hazaáruló gazember.

Azt lökjétek ki magatok közül és adjátok kezünkbe. A mi ittlétünknek, — amint ezt láthatjátok is — egyetlen szent célja, hogy Hazánknak agyonsebzett testéről le ne szakíthassanak és ezért áldozzuk — ha kell — édes örömezt életünket és vérünket.

Senkinek, ha csak nem áruló, rémhírterjesztő, vagy közönséges gonosztevő bármely fajtához és felekezethez tartozék, nem lehet semmiféle bántódása.

Végezzétek ezért nyugodtan munkátokat, mert örködünk vagyonotok és személyetek felett.

Az eddigi árulóknak megbocsátunk, ha azonnal felhagy::nak gaz működésükkel és szent célunkat szolgálni igyekeznek. Csapataink egyes emberei által esetleg elkövetett kihágásokat

jelentések az albói, tarosai, borostyánkőig pinkafői és felsőöri különítmények parancsnokságainál.

Felsőőrön 1921 szeptember...

Hazafias üdvözlettel:

A Szabadcsapatok Parancsnoksága.

Prónay s. k. Taby s. k.

Kisebb bandaharcok és újabb kommunista atrocitások.

Egész Nyugatmagyarország érdeklődését most már a kormány magatartása kötötte le. A legilletékesebb körökben az; volt a nézet, hogy újabb tárgyalások csak nehezítenék Nyugatmagyarország helyzetét és esetleg még idegesebbé tenné a lakosság hangulatát. Mindenki szeme Budapestre nézett és onnan várták az ügyek jobbrafordulását.

A soprongyeiek hangulata volt a legbizakodóbb, ami Sigray fő kormánybiztos és Ostenburg őrnagy, erélyes intézkedéseire vezettek vissza. Mindenütt arról beszéltek, hogy Nyugatmagyarországot nem fogjuk elveszíteni.

A Sopronban tartózkodó irredentavezérek elutaztak, a politikusok egymásnak adták a kilincset, közülük többen a legmagyarosabb politikát követve, beálltak az Ostenburg zászlóaljba és szeptember 3-án érdekes képét mutatta a soproni Pannónia szálló, de különösen az étterem. Idejártak a politikusok, a fő kormánybiztos, az antant misszió: angolok, olaszok, franciák. Itt volt található az osztrák misszió is az egyik siairokasztalnál. Mindez annyira megszokott látvány volt már, hogy csak az idegen vette észre.

Magyarul, angolul, olaszuk franciául, németül folyt a beszélgetés. Mindenütt Burgenland volt a beszéd téma, csak az osztrák asztal volt mindig csendes.

Sopronban, a házakon zászlók lengtek, a város tornyon¹ egyszerre négy lobogót is lengetett a szél.

Az Ostengurg zászlóalj zenekara ottartózkodásakor mindennap négy órától hat óráig térzenét tartott.

Megkezdték a polgárőrség szervezését. Ez a csapat örködött Sopron nyugalma felett 24 órai váltással.

A fő kormánybiztos a Templom-utcából a Vármegyeházára tette át székhelyét.

A fővárosi újságírók visszautaztak a fővárosba, amennyiben azt az értesítést kapták, hogy, a nyugatmagyarországi, kérdésben a döntés Budapesten lesz.

E közben osztrák részről, folyt a lassú beszivárgás.

Szeptember 3-án Somfalváról négy autóval, körülbelül 80 osztrák csendőr távozott Darufalva felé.

Koboldra 8 osztrák csendőr érkezett meg, egy felügyelő vezetésével.

Lakompa megszállására pedig 7 csendőr érkezett. Lákfalva posta és távirda hivatalának megszállására egy postait teherautó jött ki osztrák csendőrökkel. Átvették a posta-! hivatalt és aztán a tarifátáblázat visszahagyásával gyorsán távoztak.

Az osztrákok előre jöttek az A vonalig. Megszállották¹ Busztót és a Fertő vonalat. Margitbányán azonban akkor még nem volt osztrák.

Kismartonban Fábianits volt adótiszt és egy Flech nevű¹; cipész, bankettel egybekötött ünnepséget akart rendezni az osztrák csendőrség tiszteletére, azonban a hazafias lakossági ezt megakadályozta, mire az osztrák csendőrökkel bevonult civil komunisták, megtámadták a lakosságot. A komunisták közül többen elesetek.

Általában, mint ezt az eddigiek során is tapasztaltuk, az¹ osztrák vörös hordák, közöttük nagyon sok bécsi emigráns,; mindenütt ott voltak az osztrák regulárisok nyomában, mint! az éjjes keselyűk, rabolva, pusztítva,

Ezek, a felelőtlen elemekből alakult bandák, 15-20-as csoportokban rémítették a falvak lakosságait.

Neudauban letartóztattak két pásztorházi lakost és megverték őket. A pász torházi aknák és a Wörthegyieknek megüzenték, hogy a falujukat fel fogják gyújtani. A lakosság az antant misszióhoz fordult és kérte, hogy a magyar csendőrséget sürgősen állítsák vissza. Lődösön felgyújtottak egy házat, amely után a lakosság kiűzte őket. Vághegyen, a Mária oltárképet kidobták az utcára.

Ugyanakkor a Fürstenfeldi, burgauai vonalon, az újabb betörés miatt felállított osztrák csendőrcsapatok elálltak a határátlépéstől a felkelő csapatok miatt. Gyanafalvával szemben az osztrák osztagok még dupla zsold ellenében sem voltak hajlandók átjönni a határon.

Ágfalvánál letartóztattak egy magyar csendőrtisztet, aki még idejekorán útnak indította a tisztiszolgáját, hogy a hatóságokat értesítse letartóztatásáról.

A tisztiszolgát útközben megtámadták az osztrák vörösök és mert nem tudott németül beszélni, agyonütötték.

Moson megyében kirabolták Köpcsény falut.

Nezsiderben nap-nap után túszoikat szedték a volkswehrek, mely eddig a magyar részről megindult fogolycsere-akció teljes eredménnyel járt. Scholz esperest, nemzetgyűlési képviselőt, már szabadon bocsátották.

A magyar felkelő csapatok egységes akciója.

A felkelő csapatok, amelyek eddig apróbb, önálló osztágoikként, egységes irányítás nélkül működtek, átlátva azt, hogy, egységes irányításra van szükségük, Prónay Pál alezredest ismerték el legfőbb parancsnokul. Ennek mindjárt két eredménye lett: az egyik, hogy, az osztrákokkal szemben, egy egységes haditerv szerint harcolhattak, a másik, a szomorúbb, hogy így egységesen, a magyar kormánynak is ellenállhattak.

Az egységes vezetés már a szeptember 4. és 5.-iki eseményekben is érezteti hatását, amennyiben tervszerű támadások; és védelmi intézkedések történtek, mint az a továbbiakból ki, tűnik. Hivatalosan szeptember 16-án vette át a parancsnokságot. Mielőtt azonban rátérnénk ezeknek a tárgyalására, ismertetjük Prónay Pál rövid életrajzát, amely különösen a nyugatmagyarországi eseményekkel kapcsolatban megemléésre méltó.

Tóth Prónay és blatniczai Prónay Pál alezredes született 1874. november 2-án Romhányban, iskoláit otthon Sopronban és a budapesti Ferencz József katonai intézetben végezte. Katona volt 1893-1896-ig, majd négyévi gazdálkodás után, 1900-ban a 11-es tüzéreknél újra kezdte szolgálatát, majd a Ferdinánd huszároknál szolgált. 1914. augusztus elsején a szerb frontra megy, ahol mindjárt az, első harcban magára vonta figyelmét vitézségével. Sabácnál megsebesült. 1915-ben tüdő-lövést kapott, de felgyógyulása után már ott volt a beszarábiai áttörésnél.

1917 nyarán, saját kérelmére a gyalogosokhoz helyezték át, a 64-es, szászvárosi, erdélyi román ezredhez, de alig hogy bevonult, az ezredét az olasz frontra vitték és így Prónay részt vesz az első és a második piavei offenzívában. Az olasz fronton összesen egy évet töltött. A forradalom és a kommün időkben több ellenforradalmi összeesküvésben is részt vett. Továbbá a kommunizmus letörése után, feljegyzésre méltó tevékenységet

fejtett ki a nemzeti hadsereg megalapításában, valamint a fölkelő hadsereg egységesítésében és ugyancsak a Lajtabánsági állam megalapításában. Az általa alapított vadász zászlóalj, amely az ő nevét is viselte (Prónay vadász zászlóalj) alái kitotta, a magvát a nemzeti hadseregnek. 1921-ben politikai¹ okokból a hadseregből kilépni kényszerült rangjának és fizetésének meghagyásával, mert mint egy reguláris magyar zászlóalj parancsnoka nem vehetett részt a fölkelésben.

Prónay ellenállt a magyar kormánynak is, semmibe véve Bethlen parancsait, utasításait, sőt egyízben, egy levélben, magát a képviselőházat is megfenyegette.

Friedrich István volt az első, aki hozzájárult a csapatok egységesítéséhez, miután ő maga, az antant nyomására, Nyugatmagyarországot elhagyni kényszerült s csapatainak parancsnokságlát átadta Prónay Pálnak.

A felkelő csapatok egységes támadása.

Szeptember 4- és 5-ére virradó éjjel Prónay Pál parancsára egységes támadás indult meg a megszálló osztrák csapatok ellen. Ez a támadás, noha nem széles vonalban, nagyiszámu sereggel indult, tagadhatatlan rendszerre mutat és sztratégiailag kitűnő elgondolás volt, tekintettel arra, hogy hiszen nagyobb haderő és felszerelés nem állt Prónay rendelkezésére.

Az 5-ére virradó éjszaka a magyar szabadcsapatok nagyobb csapást mértek a Kirschlag irányából Pörgölény felé átrajzó reguláris osztrák csapatokra. Az osztrákoknak ez súlyos veszteséget jelentett, mivel támaszpontuk a megszállásra Pörgölény község volt. Egyidejűleg ugyancsak azon éjjel a magyar szabadcsapatok Lantosfalván szétverik a lesből lövöldöző osztrák csendőrséget.

Mayersbachba 70 felkelő vonult be, úgyszólván egy puska-lövés nélkül.

Míg Gehresdorfnál nagyobb harcok előzték meg a magyarok bevonulását.

Ugyanakkor Gyanafalvát is megszállják a magyarok.

Pörgölényben mintegy 200 csendőr volt egy törzstiszt parancsnoksága alatt és e számbeli fölényük a kisebb bandák fölött elbizakodottá tette őket, így, hogy a hadiszabályok betartása mellőzésével még a szükséges őrséget is elhanyagolták.

4-én éjjel azután egyszerre három oldalról ütöttek rajt a »vakmerő« kis burgenlandi bandák a magukat biztonságban érző csendőrökön, akik óriási számbeli fölényük ellenére, menekülni igyekeztek az éjjeli támadás elől. A magyar gerilla csapatok azonban már előzőleg minden utat lezártak és a fej vesztett menekülés közben össze-vissza lövöldöző osztrák csendőrség úgyszólván felmorzsolódott ebben a borzalmas éjszakai harcban. Ijesztően sok halott, egyes jelentések szerint 30, mások szerint 80 osztrák részről, míg magyar részről Kalocsai; Imre gazdász hallgató halt hősi halált. Az osztrákok egész felszerelése, sok ruha, élelmiszer, fegyverek, géppuskák, a felkelők kezén maradtak. Pörgölény felszabadításával együtt Németnyírotot is megszállták a magyarok. A Pörgölénynél elesett osztrák katonánál »Sovjet-Volkswehr« című kommunista igazolványokat találtak.

Hohenburgnál egy kisebb felkelő csapat majd osztrák területre tévedt, harcba került egy zászlóalj osztrák csendőrrel, amely 7 gépfegyverrel rendelkezett. Irtózatos harc kezdődött. Ennek folyamán a felkelők kezébe került egy vitéz bosnyák Szipics Iván révén az osztrákok egy gépfegyvere. A harc folyamán a bosnyák az osztrákok fogságába került. Mint mindig, az osztrákok itt is súlyos veszteséggel voltak kénytelenek visszavonulni, amelynek eredménye 30 halott és számtalan sebesült. A felkelők részéről 7 sebesülés történt.

Darázs fálván a hohenburgi esethez mérten igaz kedélyességgel történt az osztrákok kituszkolása. A horvát érzelmű lakosság szépszerével elvette a csendőrök fegyvereit.

— Menjetez haza — mondták — mi nem hivtunk.

A csendőrök kedélyesen válaszoltak:

— Megyünk, de legalább a fegyvereinket adjátok vissza.

Ezt a kérésüket azonban a horvát lakosság: nem teljesítette.

A felkelők hadi sikereire (amely az egységes vezetésnek tulajdonítható) osztrák erőszakosság volt a válasz. A nezsideri (kerületben mind erőszakosabban léptek fel az osztrák felkelők a magyar testvérekkel szemben és annyira brutalizálták őket, hogy a magyar tisztviselő családok nem mertek kimenni az utcára. Aki magyarul beszélt az utcán, azt inzultálták. A megszállók átvették a postát és átakarták venni a közigazgatást is, noha rendérzékükről úgy tettek bizonyosságot eddig, hogy, feltörték az óvodát álkulccsal és ami értékes volt, azt elvitték onnan.

Vulkapordányhan ugyanaz volt a helyzet. Az osztrák csendőrséggel oda bevonult csöcselék súlyosan inzultálta Horváth János községi segédjegyzőt és átkergette a demarkációs vo-

nalon azzal, hogy fizessenek ezentúl neki a magyarok. Az osztrákok így akarták a tisztviselőkérdést megoldani. Itt különben igen erős, nagy német propaganda folyt, amelynek Csukorits lazarista volt a vezetője.

Újabb antant jegyzék a magyar kormányhoz. Az osztrák sajtó békésebb hírokat penget.

A sorozatos vereség hírére a megszállók retorzióján kívül az osztrák diplomácia is újabb akcióba lépett, amelynek egyik eredménye, hogy szeptember 8-án a nagykövetek tanácsa jegyzéket intézett a magyar kormányhoz, amelyben sajnálattal vette tudomásul a nyugat magyarországi eseményeket és szemrehányást tett a magyar kormánynak, hogy mindezeidig még nem sikerült neki Nyugatmagyarországot az osztrákoknak való átadás céljából kiüríteni, illetve a felkelést leszerelni. Ugyanakkor Schober a kisantanttal is tárgyalt, hogy egységesen lépjenek fel Magyarország ellen, ha kell fegyveresen is. Ez azonban két főakadályba ütközött. Egyrészt a jugoszlávok nem voltak hajlandók semminemű fegyveres beavatkozásra, másrészt Itália, amely akkor éreztette rokonszenvét Magyarországgal szemben, határozottan állást foglalt az ellen, hogy a kisantant beleavatkozzon a nyugatmagyarországi ügybe. Ugyanakkor az osztrák sajtó, ellentétben az előbbi harcos magatartásával, békésebb hírokat penget.

A Morning Post tudósítója beutazza a, határt, vagy képet laid a helyzetről, véleménye szerint Nyugatmagyarország lakosság zavarta ki az osztrák csendőröket.

A Montag Zeitung pedig komoly hangon a következőket írja: (noha több laptársa már az antant ellen is izgat.)

... annyi bizonyos — mondja a cikk — hogyha Ausztriai hiánytalanul megkapja Nyugatmagyarországot, Magyarország halálos ellensége marad, akivel Ausztria jövő gazdasági és politikai fejlődésében számot kell vetni. Ausztria nem engedheti meg magának azt a fényűzést, hogy ellenségét szerezzen.

Bolwer angol ezredes nyilatkozata.

Az alábbi nyilatkozat is bizonyítja a nagyantant rokonszenvét (franciákat kivéve) Magyarországgal szemben. A Nyugatmagyarországra kiküldött angol-olasz ellenőrző tisztek tisztán látták a helyzetet s a magyar hősiesség láttára Magyarország barátainak sorába szegődtek. Tehát nem igaz az, amit az akkori arany középutas politikusok emlegettek hogy seholsem találunk a magyar ügyben megértésre. Bolwer angol, ezredes, a szövetségközi katonai bizottság tagja, egy magyar újságíró előtt a következő nyilatkozatot tette:

»A nyugatmagyarországi események emberi szempontból jogosak, mert nem szabad egy virágzó országot tönkretenni és az antant legnagyobb optimistái sem képzelték azt, hogy Nyugatmagyarország kérdése úgy lenne megoldható, ahogy ezt Magyarország megkérdése nélkül számították. Felhatalmazom önt azon szilárd meggyőződésemmek közlésére, hogy a magyar ügynek feltétlen revízió alá kell kerülni.«

Egy másik antant tiszt, egy vacsora alkalmával a következőket mondta Lingauer Albinnak:

— «Mi antant tisztek azért vagyunk itt, hogy a trianoni békeszerződésben Ausztriának ítélt Nyugatmagyarország átadását végrehajtsuk, illetve annak megtörténtét ellenőrizzük. Azonban mégis azt mondom, hogyha Magyarország a kérdéses területet kiengedi a kezéből, akkor mély undorral fogok viszsza gondolni itteni szolgálatomra».

Újabb csatározások. Kirschlagi ütközet.

A hohenburgi csata után másnap az osztrákok tárgyalásokba bocsátkoztak a felkelőkkel a hadifoglyok kicserélése végett. Az osztrákok 14 csendőr ellenében felajánlották a királyfialvai plébános, Horváth József szabadonbocsátását. A felkelők azonban csak 5 osztrák csendőrt akartak adni és ennek ellenében visszakövetelték Egan Imre főispánt, a Hohenburgnál fogságba, esett bosnyákot és a királyfialvai plébánost. A tárgyalások nem vezettek rögtön eredményre, miért is a felkelők újabb egységes csapást mértek az osztrák csapatokra.

Cinalvánál egy sikeres kézigránát támadás után kiverték az osztrákokat, ugyanakkor Németzsírotnál és Pörgölénynél újra megverték őket az új állomásokban. Az ütközetnek osztrák részről 50 halottja és számos sebesültje volt. Azonkívül 10 osztrák csendőrt is foglyul ejtettek. A felkelők egész a hátság üldözték az osztrákokat, akik magukkal hurcolták a Köfalvi körjegyzőt, Sterzmann János korcsmárost és feleségét.

Szenteteknél ugyanakkor az éjszaka folyamán 8-10 csendőr és mögöttük 60-70 civil, akik fegyverrel voltak felszerelve és magyarul beszéltek, beakartak törni, a felkelők azonban rajtuk ütöttek és visszaverték őket. Az osztrákok néhány halottat hagytak hátra. Magyar részről két könnyebb sebesülés történt.

Kirschlagnál mérték azonban a legnagyobb csapást az osztrákokra. 400 felkelő átsapott Ausztriába és visszavonulásra kényszerítette a vele szemben álló három Reichswehr iszázadot. öt óra hosszát tartó tűzharc volt a kirschlagi ütközet, az osztrák részről veszteség két halott és 17 sebesült, a magyarok közül többen fogságba estek.

Véres harc volt a sopronmegyei Zurány községben is. A felkelő bandák, mintegy 25-30 ember, tervszerű megbeszélés alapján beosontak a faluba, felkeltettek egy parasztot éjjel, akitől megtudták, hogy a csendőrök melyik házban laktak. A csendőrlaktanya előtt két csendőr állt őrt, ezeket hang nélkül lefogták, majd kézigránát tűz alá vették az épületet és a csendőröket abból kiugrasztották. A megriadt csendőrök futásnak eredtek, de a felkelők valamennyiüket elfogták. Három osztrák csendőr elesett, a többinek pedig a szemét bekötve a felkelők

magukkal vitték. A foglyul ejtett csendőrök szemük bekötése után azt hitték, hogy már ütött a halál órája. De a felkelők; könyörületesek voltak. Egy erdőbe terelték őket és megfogadtatták velük, hogy Nyugatmagyarországon nem fognak többé, harcolni. Miután még ruhájukat és felszerelésüket is elvitték, visszaengedték őket csapatjukhoz. Az osztrákok erre retorzióval éltek, letartóztatták és elfogták a zurányi plébánost, mert azt hitték, hogy ő volt az árulójuk.

Lantosfálván is harcok voltak, melyek során 5 osztrák csendőr és 2 felkelő elesett.

„Mi magyarok maradunk!”

Szeptember 6-
hangos tüntetés formájában adták tudtul az ezeréves Magyarországhoz való törhetetlen ragaszkodásukat. Csény, Csajta,; Nagy- és Kisnarda, Felső- és Alsócsatár horvát ajkú lakossága) »mi magyarok maradunk« »nem, nem, soha« felírási táblákkal és cigányzenével ezerszámra jöttek be délelőtt Szombathelyre és itt a vármegyeháza előtt tiltakoztak az erőszakos területnablás ellen.

A vármegyeház előtt először Lingauer Albin nemzetgyűlési JcépviseleŐ szólalt fel az erkélyen megjelenő Cziráky József gróf főispánhoz, kérve, hogy hallgassa meg hazafias horvátai szónoklatát.

Biritz Ferenc csényi plébános horvát nyelven tartott nagyhatású beszédet.

— Hogy a csehek, románok, jugoszlávok hazánkra törtek, nem csodálkozunk — mondta — mert mindig ellenségeink voltak. Be hogy még Ausztria is követeljen magának egy részt, azt nem engedhetjük.

Beszéde további részében kitért még a horvátok betelepítésére és kifejtette, hogy horvátaink mindenkor bebizonyították tettekkel is, hogy ragaszkodnak Magyarországhoz és most is elhatározták, hogy fegyverrel is megvédik hazánkat az újabb csonkítás elles.

Majd Kausz Gyula!dr. lelkes beszéde után a Himnusz hangjaival ért véget az ünnepség. A horvát közönség hatalmas zsi-valyozás,sal éltette a felkelő csapatokat.

Kőszegen ugyanaznap temették Kalocsai Imre 27 éves,

gazdászt, aki dum-dum golyót kapott a lábszárába. Nem lehetett megmenteni, elvérzett félóra alatt. A csendes Kőszeg szép temetőjében adták meg neki a végtisztességet. A koporsó mellett ott volt Kőszeg egész társadalma, kivonultak az összes testületek és egyesületek és a Kőszegen nagy számban levő nyugdíjas katonatisztek, régi hősök, teljes díszben fényes hadi-

Prónay Pál

tettekről beszélő rendjelekkel. A Konkordia dalárda gyászdala után, Tihanyi Márton bencés tanár, nagy segédlettel végezte a gyászszertartást. A temetésen résztvett Lingauer Albin képviselő is, apja a szombathelyi gyűlés után rögtön oda utazott. Ez az igazi hős — mondotta — akit most temetünk. Ezt nem a császár parancsa, ezt nem a törvény ereje küldte harcra, hanem a saját akarata, a saját önfeláldozó hazaszeretete, önként állott a fegyver elé, nem számíthatott sem Lipótrendre,

sem Mária Teréziára, legfeljebb nélkülözésre, szenvedésre, halálra. De mégis ment, mert veszélyben forgott a hazának egy darabja. Nekünk fegyverbíróknak lelkiismeretként beszél ez a koporsó. Utat matat, irányt jelöl meg a, magyar férfi kötelesség útját. Ne sírjunk ennél a koporsónál, hanem készülődjunk.

A felkelők rendet teremtenek.

Amióta a nép a hovátartozandóság kérdésében biztosítva utazni, nagyon megcsappant az utazók száma. Sopronban minden olcsóbb lett a piacon, mert Csorna megnyitotta éléstárát, a közigazgatás ismét funkcionál, a házakon nemzeti zászlók, az arcokon megelégedés, ami mindennél jobban bizonyítja Sopron magyar voltát, mondják az akkori tudósítások.

A felkelők megszervezték a csendőrséget és a rendőrséget is, a csendőrök és rendőrök jelvénye piros, fehér, zöld karzalag, csendőr, vagy rendőr felírással. Ezek a közegek a rendészetnek minden ágára kiterjesztették figyelmüket és a közbiztonságig kiterjesztették hatáskörüket.

A felkelők parancsnoka a legszigorúbb intézkedéseket megtette arra vonatkozólag, hogy a felkelők közül mindazok, akik az osztrák határt átlépték, halálbüntetésben részesüljenek, nem fogadva el indokul azt sem, hogy az osztrák kommunista bandák is átlépték a mi határainkat.

Amióta a nép a hovátartozandóság kérdésében biztosítva érezte magát, megszűnt az imitt-amott észlelhető ingadozás, a konjunktúra politikusok kénytelenek voltak visszavonulni. igen jó hatást gyakorolt a lakosságra, hogy a felkelők az Ausztria felé irányuló csempészetet megtörték.

A felkelők tudtára adták az osztrák hadvezetőségnek hogyha a jövőben, a harcok sorain foglyul ejtett osztrák katonáknál dum-dum golyót találunk, az ilyen lőszer tulajdonosát, a helyszínen minden bírói tárgyalás és ítélet nélkül a legközelebbi fára felakasztják.

A felkelők kijelentették, hogy a magyar kormánynak sem kérését, sem parancsát nem teljesítik a fegyverletételre vonatkozólag, mert a magyar kormány a területről lemondott és csapatait onnan kivonta. Az osztrákokat be nem eresztik, velük szemben Nyugatmagyarországot az utolsó csepp vérukig is megvédik.

A felkelő parancsnokság, a felkelők közt gyéren előforduló visszaéléseket is keményen megtorolja. Kisebb esetekben, kihágásokban maga ítélkezett, egyetlenegy nagyobb szabású dologban úgy intézkedett, hogy a felkelés után a bűnösök a független magyar bíróság elé kerültek, amely előtt elvették méltó büntetésüket.

Horvát József királyfalvi plébános kálváriája.

A szeptember 7-iki fogolykicserélési tárgyalások során sikerült a még augusztus 28-án elhurcolt Horváth József királyfalvi plébánost 16 osztrák csendőr ellenében visszakapnunk, akinek esete rávilágít az akkori nyugatmagyarországi viszonyokra és volt szövetségeseink lovagiasságára.

Horváth József királyfalvi plébános — az átadás napján — délelőtt utoljára beszélt híveihez a szószékről. Természetesen magyarságát nem tagadta meg és könnyekig megható; beszédben buzdította híveit a hazaszeretetre. A bevonuló csendőröknek (azonban valaki besúgta, hogy a pap milyen veszedelmes ember, hogy az átadás előtt egy órával még a hazaszeretetről mert beszélni. A kommunista maszlagtól kótyagos hősök, anyyira feldühödtek ezen, hogy felejtve azt, hogy ők felszabadítanak, a szegény papot agyba-főbe verték úgy, hogy a fogai kiestek és félholtan magukkal hurcolták percekig tartó dicső ittartózkodásuk után Fürstenfeldre, ahol várta a szabadulás óráját. A plébános kálváriája a következő:

Augusztus 28-án este úgy félhét tájban, mikor hazament, figyelmeztette a gazdasszonya, hogy a délután folyamán osztrák csendőrök keresték és a bíróhoz akarták vinni. Gondolkodás nélkül, még kalapot sem tett a fejére a plébános, átment a községházára, itt hat csendőr volt. Alig ült le a plébános, a parancsnok kijelentette, hogy az osztrák államnak ellensége és azért most letartóztatják. A plébánost azonnal megmotoszták és kijelentették neki, hogy átvizik Ausztriába. Hiába is ellenkezett volna. Még a kalapjáért sem engedték bemenni — semmi, csak előre, — Feltűzött szuronnal kísérte hat csendőr a falun végig, a határ felé. Egy kocsit rendeltek, de ezt csak félúton érte el őket. Mikor a falubeli parasztgazda látta, hogy a plébánost viszik, nem akarta odaadni a kocsiját, mondván: ő ilyen csúfságban nem vesz részt. Végre megtette a plébános

saját kérésére. Gillersdorfbán fizettek az osztrák csendőrök egy korsó sört a plébánosnak. Fél tíz tájban értek Fürstenfeldre, itt nagy tömeg várt már rájuk. Tisztán kihallatszott a tömegből, amint kérdezték: Wer ist der Gauner?« A csendőrök megmondták, hogy kicsoda és ez volt a baj. A csoportok veszedelmesen kezdtek tömörülni a kocsi körül s siketítő lármába törtek ki. Le kell ütni!... Lámpavasra vele! — ordídoztak. A következő pillanatban az arcába és a szemébe vágta a plébánosnak, akit elborított a vér és becipelték a Plerschi-féle vendéglőbe. Szerencséje volt a plébánosnak, mert ottartózkodott egy olasz százados, aki megmentette, mert kint már készítették a kötelet. A konyhába mentek a kíséreléssel, akiknek nyugalmit a plébános higgadtsága, kedélyessége hozott ki a sodrúkból. Érdekes epizód játszódott itt le. Az egyik kommunista odajött a plébánoshoz és megkérdezte tőle, hogy tényleg olyan jó hazafi-e? Igen — felelte a plébános — és az is maradok, ha mindjárt életemet is veszik érte. A vörös elvtárs megveregette a plébános vállát, derék ember! Látjátok — fordult a többiekhez — ha mi ilyen németek lennénk, mint amilyen magyar ez, nem volnánk ott, ahol most vagyunk. Innen a járásbíróra vitték a plébánost, ahol kihallgatták. Ez a processzus hajnali két óráig tartott. A gyógyszerész és a polgármester azt ajánlották, hogy szállóban aludjon, de a plébános, tekintve a néphangulatot, a fogházat választotta. Itt finom társaságba került a plébános, ott volt a fogságban 2 legény, akik templomrablásért ültek. Másnap letárgyalták a plébános ügyét, a vád a következő négy pontból állt: 1. Augusztus 28-án, amikor a magyar csendőrség búcsú istentisztelete volt, azt prédikálta, hogy csak jöjjenek vissza fegyverrel a kezükben, mi várjuk őket. 2. A lakosságot izgatta az osztrákok ellen, amiért is azok nem fogadták a csendőrséget, hanem tüntetőleg nem mutatkoztak az utcán. 3. Mikor az osztrákok lejötték Királyfalvára, harangoztatott, amivel jelt adott a felkelőknek. 4. Minden osztrák csendőr fejére 50.000 korona vérdíjat tűzött ki.

Mikor a plébános megkérdezte őket, hogy mire alapítják vádjukat, így feleltek: »Mann sagt...« Arra a kérdésre pedig, hogy kik azok, akik ilyet beszélnek, azt mondták, hogy a helyettes bíró, meg az esküdt. A vádak azonban tanuk híján tartathatatlannak bizonyultak a plébános ellen és fel kellett menteniök. Erre az osztrák csendőrség vette őrizetbe. Közben az antant misszió, a gyanafalvai parancsnokának intervenciójára már szeptember 5-én ki akarták cserélni a plébánost, de ez valami miatt megghiúsult. Két nap múlva azonban mégis ütött

a szabadulás órája. Az osztrák parancsnok Timmel, aki a leg-gorombábban viselkedett a plébánossal szemben, ez alkalommal bocsánatot kért, de kijelentette, hogy mihelyt bejönnek Nyugatmagyarországra, két óra alatt minden papnak el kell hagyni parochiáját, mert a papok Ausztria ellenségei.

— De hogy lesz meg a nép pap nélkül? — Kérdezte a plébános.

— Minek az — mordult meg Timmel — nem kell a parasztnak pap!

Aztán visszavitték a plébánost Fürstenfeldre, ahol a reáliskolában aludt 2 csendőr álombaringató őrizete mellett. Másnap Fehringben volt, ahol hasonló buzgalommal örködték felte. Végre 7-én megtörtént a kicserélés. 16 osztrák csendőrt adtak át helyette. De mindig kapta a figyelmeztetést, hogy ma vagy holnap érte jönnek az osztrájak.

Horváth József királyfalvai plébános, mint a fentiekből kitűnik, mintaképe a magyar római katolikus pap-ideálnak és neve sokáig fog élni testvéreink emlékezetében.

Újabb csata Ágfalván.

Szeptember 9-én éjjel az osztrák csendőrséget ismét vereség¹ érte. Ágfalva közelében, amely operáció: bázisa volt. Egy 78 főnyi fölkelőcsapat megtámadta az ellenséges vonalakat és másfélórás harc után az osztrákokat visszavetette. Az osztrákok magukkal vitték halottaikat és sebesültjeiket, de még így is 16 halott maradt a csatatéren. Magyar részről hárman estek el, míg sebesültjeinek száma 7 fölkelő volt. A halottak között az egyik Pehm Ferenc, egy szombathelyi iparos fia, aki korábban a pénzügyigazgatóságnál volt tisztviselő. Dum-dum lövedéket kapott a mellébe, elvérzett. Elesett továbbá Mohacsek postatanácsos fia is, szülőföldre, Rohonc védelmében. Mindketten lelkesedésből állottak be fölkelőnek.

A lövöldözésre a brennbergi komunisták egy felfegyverzett csapata megtámadta Sopron előtt az Ostenburg zászlóalj tábori őrszeit. Komoly harc fejlődött ki, amelybe beavatkozott az Ostenburg különítmény is és csakhamar visszaszorították a vörösöket és Ostenburgék bevonultak Brennbergbe. Brennbergbe való bevonulásuk után megszállták Ágfalvát is.

Az osztrák kormány hazarendeli a Volkswehreket és komunistákat küld helyettük.

Szeptember 10-én az osztrák reguláris csapatok váratlan visszavonulási parancsot kaptak Bécsből, mint olvashattuk ez nem először történt meg és ez jellemzi az osztrákok akkori hadviselését. Nem lévén igaz az ügyük, tehát így akartak iccét érni: valahányszor nagyobb vereséget szenvedtek, olyankor adták a sértődöttet; »visszavonulunk, mert ezek a felkelő magyarok olyan gorombák, csinálj valamit helyettünk ó, nagy Antant, mert ha nem kapjuk meg Burgenlandot, akkor Németországhoz csatlakozunk«.

A lakosság azonban már ismerve az osztrák taktikát, már abban is fenyegető veszélyt látott, ha az osztrák csendőrök¹ visszavonultak, mert ilyenkor a csendőröktől kiürített falvakban osztrák komunistá gerilla csapatok törtek be.

Szeptember 10-én az utolsó osztrák csendőrőrs is kivonult Nyugatmagyarországból. A kiürítés reggel 7 órára befejeződött.

Királyhidára 1000 felkelő vonult be zeneszóval. A községi lakossága hatalmas ünnepséggel fogadta; őket, azonban délfelé a fölkelők azt a parancsot kapták, hogy stratégiai okokból vonuljanak vissza. Alig hagyták el a fölkelők a községet, újra bejöttek az osztrákok, de nem a csendőrök, hanem¹ a fölfegyverzett komunisták csöcselék egyik osztaga és az úgynevezett volkswehrek özönlöttek be.

Susster Ede főjegyzőt, Czap MÁV raktárfőnököt, Fanton kocsifőmestert elhurcolták, Marschall fűtőházi főnököt, Föhmel rendőrfelügyelő feleségét és Zabram takarékpénztári igazgatót tusszul vitték, Markovits vámőrfelügyelőt félholtra verték úgy, hogy a lakosság eszeveszetten menekült. Többek között harmincöt vasutas család Magyaróvárra menekült. Királyhidáról a jólvégzett munka tudatában továbbvonultak az osztrák komunisták Pándorfalu felé és az éjszaka folyamán megszállták.

Az előnyomulás a brucki vonal mentén történt, így az utazók vagyona és élete ezáltal veszélyeztetve volt, miért is a vonatok csak Zurányig közlekedtek. A komunisták csöcseléknek tudomása volt arról, hogy a mieink visszavonulási parancsot kaptak és borzalmas terror alatt tartották a lakosságot.

Ütötték, verték a magyarokat, még nőket is megbotoztak. Azí antant misszióknak félóránként ment jelentés az atrocitásokról. Az antant misszió azt üzenté vissza a lakosságnak, hogy verje ki az osztrákokat, mert azoknak ez esetben nem volt joguk: oda bevonulni, mert a kormányok között tárgyalások indultak meg a kérdéses területek fölött. De a lakosság helyzete továbbra is tarthatatlan volt, mert nem volt elegendő fegyvere.

A lődösi rablóbanda lefegyverzése.

Szinte hihetetlen, alig pár évvel az Óceán átrepülése és a rádió általános elterjedése előtt... középkori rabló-romantika!

Lődös, alig pár száz lakosú község, közel a Stayer határhoz, a Felsőőr-Szentelek országút vonalán, sok kilométernyire a vasúttól és kultúrától, civilizációtól, alig tenyérnyi szántásokkal tarkított boglyas erdők között. Lakosai is furcsák, sehptgysem illenek a tehénnel szántó, almabort fogyasztó, hígvérű svábok közé.

Már 1918. évben Erdődy Tamás gróf mintegy 200 csendőrrel haj tó vadászatot indított, a Lődös és környékén garázdálkodó rablóbandák ellen. Ez az akció akkor nem járt sikerrel. Mintha a föld nyelte volna el őket, úgy eltűntek a rablók. De csak látszólag. Három évi nyugalom után a nyugatmagyarországi zavarokat nagyon alkalmasnak találták arra, hogy ismét megjelenjenek a láthatáron és folytatták betöréseiket ptt, ahol 1918-ban abbahagyták. Ebben a munkájukban hathatós támogatójukra találtak a »felszabadító« osztrákokban, akik fegyverekkel és municióval is ellátták őket. A lődösiek azonban nem bizonyultak hálásaknak, mert későbbi lőszerpótlás céljából át-átcsaptak osztrák területre is és bizony ilyenkor nem kímélte a felszabadítókat sem.

A felfegyverzett rablóbanda, amelyben sok nő is részt vett a nap-nap után megismétlődő rablásait és zsarolásait a magyar fölkelők becsületes nevével hozta összefüggésbe. Megjelentek, mint a fölkelőkhöz tartozók és a legocsmányabb módon zsarolták és lopták a falvak lakosságát. A lődösi plébánánoshoz és még öt más lakoshoz fényes nappal betörték és mindent elvittek, amit megfoghattak.

A fölkelő csapatok végül is megunták a haramiák munkáját és szeptember 11-ére virradó éjjel felvonultak a felsőöri parancsnok vezetésével és körülvették a lődösi erdőt. Kemény! harc fejlődött ki a fölkelő csapat és a rablóbanda között. A harc a rablók leverésével végződött, eredmény: többfő halott és 11 fogoly. A foglyok között két nő is volt: a lődösi kisbíró; felesége és leánya.

Ezután többé, a fölkelés végéig nem halottak róluk.

A könyv szerzőjének is alkalma volt a visszavonuláskor, november másodikára virradó éjjel, közelebbi ismeretségbe kerülni a lődösiekkel, akik úgylátszik neszét vették a visszavonulásnak és azon mesterkedtek, hogy a visszavonulásban eset* leg lelőállható zavarosban halászhathak.

Éjszaka volt és parasztszekerünk tengelyig merült a sárba. A két fáradt ló alig tudta vonszolni a szekér terhét, amely állt 9 fölkelőből, 2 géppuskából és egy burgaiubergi magyar: tanítónőből, az utóbbinak már régen megüzenték az osztrákok, hogy jó lesz, ha a fölkelőkkel odébb áll.

Eltévesztettük az utat a zuhogó esőben és sötétségben,;lámpánk inem volt, végül is az árokba fordultunk.

Egyik bajtársammal letértünk az útról, hogy talán ráakadunk egy közeli házra, ahol segítséget kérhetünk: egy kis meleg italt, rövid pihenőre hajlékot.

Tízpercnyi út után kisebb házcsoportra akadunk, amelyekről később megtudtuk, hogy Lődös községhez tartoznak, puskatással megkopogtattuk az egyik ház gótikus stílt kifigurázó kapuját. Zörgésünkre öreg ,sváb paraszt jött ki, akinek megmagyaráztuk, hogy milyen szerencsétlenség ért minket. Az öreg sváb bölintott és visszament a házba lámpáért. Most! már hárman mentünk vissza a kocsihoz, a lámpa gyér fénykörében imbolyogva.

Az öreg letette a lámpát az országút szélére és azazal, hogy visszamegy még segítséget hozni, otthagytott minket., Szinte erőszakosan magával akarta vinni a sorok íróját, aki azonban valamilyen homályos előérzetnél fogva, nem fogadta el a meghívást.

Az öreg eltávozta után pár percre olyan szép vendégmarrasztaló üdvözlést kaptunk, az említett házcsoport felől, hogy, bizony, ha észbe nem kapunk és el nem fedezzük magunkat az¹ árokban, nem valószínű, hogy ma ezt a könyvet megtudjuk írni. Legalább húsz puskából lőttek ránk. Mi természetesen viszonoztuk a tüzelést, majd kézigránátot használtunk. Elég-tételt vettünk...!

A magyar kormány válaszjegyzéke a nagykövetek tanácsának.

Szeptember 11-én a magyar kormány, a nagyköveti tanács budapesti képviselőjének átadta a válaszjegyzékét, amelyben megdönti azokat a vádakat, (amelyek szerint a magyar kormány a felkelő sereget támogatta volna.

Az antant nagyon jól tudta, hogy a kormány elejétől kezdve mindent elkövetett, hogy úgy Friedrichet, mint Héjjast a határszéli vármegyékből eltávolítsa. Ha tehát az antant úgy tudta, hogy a mozgalmat egyrészt Friedrich, más részről Prónay és Héjjas vezette, akkor nevetségesek voltak a ma-igyar kormánnyal szemben való szemrehányásaik. Friedrich a kormánynak legádázabb politikai ellenfele, Héjjas és Prónay pedig egyenesen megtagadták a kormánynak az engedelmességet, mikor ez a kiürített zónában lévő bandákat kiküldöttei által feloszlásra szólította fel. Józan ésszel tehát nem tételvezhető fel, hogy az akkori kormány, ha csakugyan titkos jutákjárására adta fejét, ezen titkos akciónak vezetését ellenfeleire bízta volna.

A válasz jegyzékkel egyidejűleg az Á vonalat megszállva tartó Ostenburg és Prónay zászlóalj fölött Hegedűs Pál altábornagy vette át a parancsnoklást, mert a^z antant akkor nyíltan kimondotta a vádat, hogy ez a két zászlóalj nem követi a kormány parancsait, hanem a fölkelőkkel fúj egy követ. A magyar kormány az antantnak ezt az aggodalmát kívánta eloszlatni, amikor egy feltétlen engedelmességről és higgadtságról ismert tekintélyes generálist állított az antant által gyanúba vett két zászlóalj fölé.

A magyar kormány szeptember 11-iki válasz jegyzékének a, szövege a következő:

»Követ Úr!

A diplomáciai képviselők tanácsa folyó évi szeptember 5-én kelt 145/XII. b. számú jegyzékében volt szíves közölni, hogy a szövetséges hatalmak a legnagyobb sajnálattal vettek tudomást azon eseményről, amelyek a nyugatmagyarországi, megyékben lezajlanak. Biztosíthatom Önt, a magyar királyi kormány nevében, hogy a magyar királyi kormány teljesen

osztja sajnálkozását. Ugyanakkor a magyar királyi kormány keserőséggel állapítja meg, hogy a nagykövetek tanácsa első-sorban olyan ellenséges információkra alapította véleményét, amelyeket Magyarország ellenfelei szolgáltatnak. Azon sajnálatos események, amelyeknek az átengedett terület a zónája volt az utóbbi napokban színhelye, természetes következményei voltak azon elkeseredésnek, amelyet a hazafias lakosság érez abban a pillanaton, amikor szülőföldje ezer évig tartó szakadatlan és dicsőséges történeti közös együttlét után béke idején elszakított az anyaországtól.

Távol áll a magyar királyi kormánytól az, hogy tagadja, hogy nem az átengedett területekről származó bizonyos számú a egyén is belopódzott Nyugatmagyarország területére, hogy részt vegyen a lakosság felkelésében.

A magyar királyi kormány, bármily keserű feladata volt is azon polgártársainak megrendszabályozása, akik természetes hazafiasságuktól vezéreltetve kísérelték meg az ellenállást az-azal szemben, hogy az ország egy része átadassék a közelmúltban még szövetségesünk, egy pillanatig sem késett oly rendszabályok kibocsátásával, amelyek megakadályozzák, az idegen elemek a szörförög területre való beözömlését. Ezek a rendszabályok a csatolt mellékletben vannak felsorolva.

Megjegyzendő azonban, hogy téves az a felfogás, mintha a magyar hatóságoknak hatalmukban állna, annak teljes megakadályozása, hogy idegen személyek léphessenek erre a területre. Így nem lehetett összegyeztetni a nálunk érvényben levő demokratikus parlamentáris elvvel, hogy Friedrich István képviselő úr, a nemzetgyűlés tagja, aki ennek folytán mentelmi jogot élvez mindaddig amíg büntetendő cselekményt nem követ el az ország magyar fennhatósága alá tartozó részébe való belépésben erőszakkal akadályoztassék. Friedrich képviselő úrnak erősen ellenzéki programja, amely a trianoni béke végrehajtása elleni harcot hirdeti, önmagában még nem ad törvényes alapot az ellene való eljárásra. Ennek következtében Friedrich képviselő úr háborítatlanul mehetett Nyugatmagyarországra, Mihelyt azonban a magyar királyi kormány értesült arról, hogy Friedrich képviselő úr fegyveres ellenállás megszervezését kíséri meg, haladéktalanul felszólítottuk őt, hogy a területeket hagyja el. Ennek a felszólításnak Friedrich képviselő úr augusztus hó 30-án eleget tett.

Ami a magyar kormány által elrendelt rendszabályok hatékonyságát illeti, a következőket kell megjegyezni:

A kívánt cél elérésére az egész trianoni határvonalnak katonai kordon által való elzárása lett volna az egyedüli hatékony rendszabály.

Miután a magyar királyi kormány, a trianoni békének katonai rendelkezését, amennyiben árok a létszámra vonatkoztak, már teljesen végrehajtotta, nem volt módjában, hogy Nyugatmagyarország körülbelül 200 kilométer hosszú határvonalát¹ kordon által légmentesen elzárja.

Erre vonatkozólag bátor vagyok megjegyezni, hogy az A vonja! és a trianoni határvonal között lévő csendőrök száma csak 1909 fő. Ezen erő éppen, hogy csak elégséges a ketonal közti rend fenntartására. A fentiekből következik, hogy a magyar királyi kormánynak jószándéka kétségbe nem vonható és hogy a hatalmában álló összes rendelkezéseket megtette. A magyar kormány elhárít ja tehát magáról a felelőséget azonsajnálatos eseményekért, amelyek Nyugatmagyarországon lezajlanak.

A magyar királyi kormány mély háláját fejezi ki a nagykövetek tanácsának azon gondoskodásért, amelyet Magyarország jogos igényei iránt tanúsított Baranya kiürítésekor, megjegyzi azonban, hogy ezen kiürítés még nem teljes és hogy az SHS. királyság hatóságai a mai napig megtagadták az átadási jegyzőkönyv aláírását.

A magyar királyi kormány a leghatározottabban kijelenti, hogy kész eleget tenni a szerződés határozmányainak és semmiképen nincs szándékában, hogy kivonja magát a szerződés által ráhárított kötelezettségek alól. (Ezt muszáj volt hangoztatni, mert még az antantnak is hitetlennek tetszett a tanúsított pula engedelmesség. A szerző.) Nem fogja elmulasztani, hogy a. szükséges eréllyel mindenkit kötelezettségének betartására kényszerítsen. A magyar királyi kormány meg van győződve arról, hogy a magas szövetséges hatalmak osztják azori nézetét, mely szerint vitán kívül áll, Magyarországnak az átadásból származó jogainak védelme épp annyira kötelező mint Ausztria területi jogainak védelme. A magyar királyi kormány értesülvén arról, hogy a magas szövetséges hatalmak ugyan e tárgyban a bécsi kormánynál is közbeléptek, bátorodik megállapítani, hogy ezen lépés úgy látszik semmi hatással (nem volt ja- bécsi kormányra, amely nemcsak a kérdéses területi rögtöni átadását követeli, hanem még a magyar követelés éknek; elvben való elismerését is megtagadja.

Magyarország közvéleménye ezen mélyen fölháborodik és lecsillapítására feltétlen szükséges volna Ausztria és Magyarország jogainak biztosítása között az egyensúlyt helyreállí-

tani. A magyar királyi kormány meg van győződve, hogy dacára az újabban felmerült nehézségeknek, rövid időn belül lehetséges volna. Rendkívül hálás volna ja magas hatalmának, ha értesítenék azon lépésekről, amelyeket ezen kérdésben Bécsben már tettek, illetőleg még tenni óhajtanának. A magyar királyi kormány, mint a múltban, kész lévén arra, hogy a trianoni béke határozmányait Nyugatmagyarországra nézve végrehajtsa, hajlandó a kiűritést tovább folytatni, mindazonáltal, tekintettel az ezen területen uralkodó nehéz helyzetre, célszerűnek véli, hogy a soproni szövetségközi katonai imisszió a két közvetlen érdekelt ország hatóságainak bevonásával ést érdekeinek, valamint a kérdéses terület érdekeinek tekintetbevételével az átadásnak egy módját dolgozzák ki, amely a változott körülményekkel számol és magától értetődik, hogy a magyar kormány, mihelyt az átadás ezen tervezet szerint megtörtént, a jegyzőkönyvet azonnal alá fogja írni.

Bánffy s. k.

A válaszjegyzékhez fűzött melléklet, amelyet az alábbiakban közlünk, beszámol mindazokról a foganatosított rendszabályokról, amelyeket a kormány, a trianoni békeszerződés végrehajtása céljából elrendelt.

A magyar kormány 1921. szeptember 11-iki válaszjegyzékének melléklete.

1921. augusztus 19-én a külügyminiszter táviratilag kérte Sigray Antal főkormánybiztost, hogy a legnagyobb energiával lépjen fel (a zavartokozó elemekkel szemben).

Augusztus 26-án Nádossy országos főkapitány elrendeli! a vonatok ellenőrzését és az utasok igazoltatását.

Augusztus 27-én a kereskedelmi miniszter betiltja a Nyugatmagyarországra induló vonatok vagonjainak számbeli száporítását, ugyanakkor a miniszterelnök utasítja a főkormánybiztost, hogy karhatalommal lépjen fel a felelőtlen elemek ellen.

Augusztus 23-án a kormány elrendeli Friedrich és Héjjas, vezérkarának kiutasítását, ha kell erőszakkal való eltávolítását.

Augusztus 29-én. A legszigorúbb útlevélrendszert léptették életbe.

Szeptember 1- és 2-án. Knobloch osztrák követ panaszára elrendelték a Rába völgyében állítólag felbukkant felkelőcsapatok lefegyverzését.

Marinovich főkapitány szeptember 2-iki jelentése egészíti, ki a mellékletet, amelyben a budapesti pályaudvarok ellenőrzéséről és a budapesti toborzóhelyek megrendszabályozásáról számolt be.

Az osztrákok újabb sakkhúzása.

A megszállók bizony nem válogattak az eszközökben, hogy céljukat elérjék. A felkelő csapatok megállapították, hogy az osztrákok a figyelmeztetés ellenére Ágfalvánál és Kirschlagnál is robbanó golyókat lőttek a felkelőkre.

Az osztrákok Schwagula dr. fehringi polgármestert letartóztatták azon a címen, hogy legitimista és hogy a magyarokkal paktált. Később a község egész vezetését is foglyul ejtették ugyanazon gyanú miatt. A letartóztatások Schwetz Károly Wetickei és Maurer József gyanafalvai lakósok árulása folytán történt. Volt szövetségeseink a hadilovagiassági legelemibb szabályait is lábbal tiporták, amit pedig még régi ellenségünkről, a vitéz szerb népről sem mondhatunk. Az osztrákok az elfogott felkelők politikai tetteit, mint azt a szeptember 13-iki jelentés közli, közönséges bűncselekménynek minősítették. Az árulás folytán foglyul ejtett Egán Imre ny., főispánt rablógyilkosság címén fogták perbe. De lovagiatlan cselekedet volt az akkori kormány (részéről az is, hogy a Magyarországról menekült hazaáruló vörös csőcselékből légiót alakított, amelynek parancsnokául Faragó, volt vörös alezredest, nevezte ki. Faragó 1200 embert toborzott össze Bécs-újhelyen, ahonnan aztán fosztogatni küldte embereit.

Vasvármegye tiltakozása. Újabb harcok.

Vasvármegye állandó választmánya, a szeptember 16-iki ülésén Szentlászlói Varga Gábor indítványára elfogadta és egyhangúlag a közgyűlés elfogadására ajánlotta a következő javaslatot:

»Vasvármegye közönsége folyó évi szept. hó 16-án tartott évnegyedes közgyűlésében mély fájdalommal értesült Ausztriának azon szándékáról, mely Nyugatmagyarországnak a magyar hazától erőszakos utón leendő elszakítását célozza. Midőn a vármegye ezen, már eléggé és jogtalanul megcsonkított hazánk integritása; ellen irányzott merénylet felett a legnagyobb felháborodásának ad kifejezést, egyben leghatározottabban tiltakozik volt szövetségésének ezen méltatlan eljárásai és Nyugatmagyarországnak, a magyar haza ezen megszentelt földjének erőszakos és csakis pillanatnyi politikai sikerek elérését, célzó elszakítása ellen és felkéri a kormányt, hogy továbbra is a legnagyobb eréllyel igyekezzen ezen kérdésben az országnak érdekeit megvédeni, ha kell a miniszterelnök úr által kilátásba, helyezett retorzióknak alkalmazásával a diplomáciai íviszonyt is szakítsa meg, mely eljárásban számíthat a vármegye legmesszebbmenő támogatására.

A vármegye ez alkalommal a legnagyobb meglegedéséi fejezi ki Nyugatmagyarország lakosságának, azon valóban hazafias magatartásért, amelyet ezen válságos pillanatokban tanúsít és azon meleg ragaszkodásért, amellyel az ősi haza iránt viseltetett és ugyanekkor legnagyobb hálával és elismeréssel adózik mindazoknak, akik nemcsak önfeláldozó készséggel, hanem életük feláldozásával is részt vesznek azon hősie küzdelemben, mely édes hazánk ezen részének megmentését tűzte ki céljául. Biztosítja ezúttal is Nyugatmagyarország lakosságát, hogy a haza kebelében leendő megmaradásáért folytatott hősie, szinte emberfeletti küzdelmét nem csak a legnagyobb figyelemmel, hanem a maga részéről legodaadóbb támogatásban is hajlandó részesíteni.

A vármegye közönsége, kötelességének ismeri, hogy ezúttal is megemlékezzék vendnyelvű testvéreinek a magyar hazához való rendíthet étlen ragaszkodásáról, amellyel a megszálló ellenség minden üldözése dacára is szeretett magyar hazájuk

mellett kitartanak és amely hazafias érzésüktől a legnagyobb megfélemlítések sem képesek őket eltávolítani.

A vármegye elévülhetetlen és örök hálája, kíséri vendlakosságának ezen önfeláldozó magatartását és azon törhetetlen reményének ad kifejezést, hogy hűségük jutalma nem fog elmaradni és ismét egyesülten és együtt fogunk küzdeni az édes magyar haza szabadsága, boldogsága és felvirágoztatásáért.

A vármegyei gyűlés napján szeptember 16-án Gillersdorf osztrák községet a felkelők eredménytelenül megostromolják mert az osztrákok rövid tusa után visszaverik őket. A fölkelők Kirschlagnál beásták magukat.

A fölkelők hadmozdulatait most már állandóan Felsőörről irányítják. Prónay Pál mellett dr. Szappanyos volt ügyvéd és vitéz Taby Árpád működik. Vitéz Taby Árpádnak Bohár Bóla a Szegedről jött fölkelő főhadnagy segítkezik.

Nyugatmagyarország területén most már valóban egyetlen egy osztrák osztag sem áll, Királyhida, Kismarton és Brück ki vételével itt még erős osztrák csapatok vannak, jobbára fegyelmetlen volkswehrek és kommunista csöcselék.

A fölkelők szeptember 16-án már a régi határokon állnak őrt, de azért még sűrűn vannak összecsapások, amelyeket legtöbbször a részeg kommunista hordák provokálnak ki, noha mindannyiszor véres fejvel visszavonulni kényszerülnek.

A fölkelőcsapatok megtorlásul itt-ott áttörnek Ausztria területére is és igen rettegett hírnévre tesznek szert az osztrákok körében. Akkoriban jelent meg egyik magyar lapban a következő karikatúra, amelynek címe: »az osztrák csendőr rémes álma«. A rajz egy osztrák csendőr álmát tükrözi vissza tréfás modorban, amelyben a Lajta parton osztrák csendőröket a magyar fölkelők levetkőztetnek. Ez valóban sok helyt így volt. És meg kell érteni, hogy a magyar fölkelő, aki rongyos ruhában dideregve, fillér zsold nélkül harcolt, felháborodott a magas zsoldot élvező osztrák katonák és csendőrök kifogástalan felszerelésén. Igazságtalannak tartotta a magyar felkelő ezt a viszás állapotot és meg kell adni, hogy volt is benne valami. Az osztrákoknak jutott és maradt is felszerelésük, míg bizony a magyar felkelő csapatok szájalmasan lerongyolódva harcoltak. El is nevezték magukat rongyos gárdának és ezt a címet még ma is büszkén viselik és nem egynek még ma is meg van ruhatárában a régi vásott polgári és katonai ruházatból összeválogatott egyenruha.

A fölkelők betörnek Ausztriába. Az osztrákok rémeket látnak.

Schaefermühl, Neudaut, Burgaut megtámadták. Neudau és Burgau támadását a szenteleki parancsnokságról Somogyi Köllő László főhadnagy irányította. A támadás különösen Neudauban nagy fejveszettséget keltett a mintegy zászlóalnyi osztrák katonaság között rövid védekezés után az egész;

Tompos Károly, Köllő László és Veszprémi főhadnagy felkelő tisztek.

zászlóalj vonatra pakkolt és Gratz felé menekült. A burgauai; állóíráofőnök telefonálta őket vissza Fürstenfeldre, avval a megnyugtató hírrel, hogy a fölkelők maguktól visszavonultak a magyar határok mögé. Ez időben a burgaubergi magyar tábori őrs két tagja (az egyik egy Bobán nevű hadapród.) az osztrákok fogságába esett. Az osztrák komunisták, miután

félholtra verték a két fölkelőt, a grazi fogházba vitték. Ott ugyanúgy bántak velük, mint a fegyencekkel, szemet lapátoltattak velük és éhezették őket és csak a felkelés után engedték őket szabadon pár hónapi fogház és kiutasítás után. Mindezt ugyanakkor, amikor a fölkelők által foglyul ejtett osztrákok a felsőőri tisztí étkezdében kövérre híztak.

A támadásokkal kapcsolatban az osztrákok rémlátása annyira nőtt, hogy a bécsi sajtó, nem különben a vörösrefestett császári Bécs lakossága Friedrich és Lingauer rémes terveiről suttoznak, amely szerint a két magyar képviselő 10000 fölkelővel akarja megrohanni Ausztriát. Az osztatlan rémület csak a Magyar Távirati Iroda cáfolata tudta némileg enyhíteni.

A tüntető lakosság tiltakozó népvándorlása a felsőőri antant misszió elé.

Szeptember 22-én délelőtt olyan hatalmas tüntetés szín-, helye volt Felsőőr, amilyen még aligha fordult elő. A környékbeli községek férfi lakossága vonult fel a járásbíróház elé, hogy a legimpozánsabb módon tiltakozzék szűkebb hazájának elszakítása ellen. Szüntelenül hangzottak a felkiáltások:

— Magyarország mellett akarunk maradni. Megvédjük magunkat az osztrákok ellen, ha kell fegyverrel is!

A jelenlevő antant tiszték meggyőződhetek róla, hogy az elszakítás olyan felkelést robbanthat ki, amelyet a vidék lakosságának teljes kiirtása nélkül alig lehet elérni.

Már a kora délelőtti órákban részben gyalog, részben szekereken, részben vonaton vonultak fel a környékbeli horvát és magyar községek lakói.

Kis és Nagynarda, Csajta, Csém, Incéd, Somfalva, Alsóőr, Alsócsatár községek egész férfi lakossága jelen volt. Különösen megható volt az öreg férfiak érkezése, akik fárasztó meneteléstől vissza nem riadva, gyalog jöttek.

A déli órákban a tömeg már türelmetlenül várta az antant tiszték érkezését, közben szüntelenül tiltakozott az elszakítás ellen.

3 óra tájban érkeztek meg az antant kiküldöttek, akiket az óriási tömeg »Nem akarunk Ausztriához csatlakozni, magyarok akarunk maradni« kiabálással fogadott.

Ezután összeállították a küldöttséget, amelyben minden község képviselve volt. A küldöttség a misszió elé járult, amely előtt Háklán Ferenc olasz, német és horvát nyelven tolmácsolta a községek tiltakozását az elszakítás ellen. Beszédében különösen kiemelte, hogy a községek sohasem gondoltak az Ausztriához való csatlakozásra. Amennyiben erőszakkal kényszerítik őket, fegyverrel fognak ellenállni.

A misszió részéről egy angol kapitány válaszolt: kijelentette, hogy ők politikával nem foglalkoznak, de mindenesetre felettes hatóságuk tudomására hozzák a tapasztaltakat. Ezt nyomban meg is tették, táviratban értesítve a soproni missziót.

Mielőtt a küldöttségek szétoszlottak volna, a szabadcsapatok parancsnoka intézett a tömeghez lelkes beszédet, amelyben örömeinek adott kifejezést afelett, hogy ilyen impozáns módon adtak kifejezést hazájukhoz való ragaszkodásukról. A továbbiakban figyelmeztette a lakosságot, hogy ellenségeink hazug híreket terjesztenek a szabadcsapatok felől, hogy kikaparnak fosztani a vidéket. Az ilyen híreknek ne üljenek fel. A szabadcsapatoknál a lesgigorúbb fegyelem uralkodik, minden túlkapásról értesítsék a főparancsnokságot, mely azokat a legkegyetlenebbül megtorolja.

A himnusz elénekelése után a küldöttségek írásba foglalták kívánságaikat, amelyet az összes jelenlevők aláírtak.

Mulatságos epizódok.

Davy osztrák kormánybiztos fehér hálóinge stb.

Az első ágfalvai összeütközéskor történt: Davy az osztrákok főmindenese, összeütközés után több idegen tiszttel autóba ült és kiment a tettek Színhelyére, ahol akkor már minden csendes volt. Midőn az úgynevezett vonalhoz ért, annyira megijedt a nyugodtan pipázó csendőröktől, hogy autója elejére fehérzászló hiányában, hálóingét akasztotta és csak így mert megközelíteni Ágfalvát... de a faluba még így sem mert bemenni noha akkor már ott egyetlenegy magyar csendőr tiszt vizsgálatot tartott.

A legutolsó ágfalvai ütközetkor, mint tudott dolog, a magyar felkelők alaposan csúfá tették az osztrák csendőr ármádiát és jónéhány foglyot ejtettek. Ostenburg őrnagy, amikor tudomást szerzett a dologról, azonnal lefegyvereztette a felke-

lőket, az osztrák foglyokat pedig, hogy mentesek legyenek az esetleges inzultálásoktól, Sopronba szállította, ahol valamennyit szabadon bocsátotta, hogy békésen visszatérhessenek csapataikhoz. De mily nagy volt a meglepetése, amikor az osztrák csendőrök, szinte térdenállva kezdtek könyörögni, hogy adjanak melléjük magyar csendőröket, mert félnek a lakosságtól és magukban nem mernek visszatérni. Ostenburg egy kissé furcsálta a dolgot, de lovagias ember lévén egész életében, még ezt a kérést is teljesítette. Adott melléjük négy jóképű magyar csendőrt, akikkel aztán megindultak az osztrákokat kísérni. Nehéz dolog volt ez. A sógorék éppen nagy futásban! voltak és így faluról-fal ura járva, sehol sem leltek egy szál osztrákot. Már jó néhány órát gyalogoltak, amikor egy autó: tűnt fel az országúton. Az autóban egy olasz törzstiszt ült. Megállítják az autót és az egyik csendőrünk illedelmesen odafordult:

— Instálom ezredes úr, nem tetszett-e valamerre osztrákot látni? Már órák hosszát keressük őket, de egy sem mutogatja magát.

Az ezredes «miután lefordította magának a kérdéstj hangosan elnevette magát és így szólt:

— Hát bizony futnak azok fiam, de Kismartonban találtak egyet, kettőt.

Az autó tovább száguldott, a kis társaság pedig tovább bandukolt Kismarton felé. Az olasznak igaza, volt. Amint a városba érkeztek, a várkastély előtt osztrák csendőr posztokat pillantottak meg, akik azonban nem tudván, hogy kik azok, akik feléjük jönnek, tüzelésre kész állásba helyezkedve, de közben hátrafelé pislogatva fogadták a foglyokat és azok kísérőit. Kétségbeestek erre az elfogott osztrákok és valamennyien sapkájukat lengetve iszonyú ordításba törtek ki, hogy rájuk ne lőjenek. A posztok nem tudván mire vélni a dolgokat, a nagy ordítózást, ijedten menekültek be a városba, amelynek kapuit csak nagy zörgetésre és kölcsönös kimagyarázás után nyitották¹ fel. Ekkor látták csendőreink, hogy már itt is nagy csomagolásban vannak az osztrákok. A történet hűségéért meg kell még¹ jegyeznünk, hogy csendőreinkkel a sógorék a legelőzékenyebben bántak, borral, étellel, szállással kínálták meg őket. ezek azonban mindent udvariasan visszautasítottak, mert vissza kellett térniök csapataikhoz, ahol a következő rövid jelentést adták le:

— A németeknek semmi bajuk sem történt az ijedtségen kívül.

Érdekes az is, hogy a németek hogyan képzeltek el nyugatmagyarország átvételét. Legalább ezt jellemzi az, hogy a

soproni közhivatalokba, Bécsből ilyen címzésű levelek érkeztek:

X. Y. Kommissaer
in Oedenburg.

A jámborok ha sejtették volna, hogy Nyugatmagyarország átvételéhez egy kis bátorság is szükséges, nem is mertek volna arra gondolni, hogy a kommissaer úr ilyen hamar Sopronba érkezhetsen.

Az az érdekes az egészben, hogy ezeket a leveleket Sopronból azonnal visszaküldték a következő rövid, de sokat mondó felírással

»Jelenleg nem aktuális!«

A nyugatmagyarországi felkelő hadsereg szervezete.

Mint említettük, a felkelő csapatok kereteit a nyugatmagyarországi lakosság alakította-, a helyi hazafias szervezetek, véderő egyesületek és községek útján. Ezekből alakultak azok a harcoló bandák, amelyekhez később az ország minden részéből jöttek (önként jelentkezőkből) ember pótlások. Ezek a¹ bandák eleinte egymástól függetlenül, itt-ott váratlanul fel-tűntek és harcoltak addig, míg a pénz és lőszerkészletük tartott.

Azután, hogy Prónay, Friedrich, Lingauer és Héjjas be-látták annak szükségességét hogy nemcsak a megszállók el-len kell egységes hadsereget alakítani, hanem azért is, hogy. összefogva jobban tudnak ellenállni a magyar kormány paran-, csainak is, megegyeztek a bandák egyesítésében. Az egysége-sítés után a harcoló sereg¹, a nyugatmagyarországi felkelő had-sereg címet kapta, majd később a Lajtabánság megalakulásá-va, a lajtabánsági felkelő hadsereg címen szerepelt.

A csapatszállítás a fölkelők utánpótlására csak egyenkénti vagy egészen kis csoportokban személyvonatokon történt. Ugyanis Balfon Urmánczy Nándor és Friedrich István meg-kísérelték az ottani lakosság toborzását, de ez igen nehezen ment. Az egyes állomásokon kis fenyőgallyas ismertetőjellel ellátott tisztek igazítottak útbá az érkezőket.

A fölkelő hadsereg eleinte 5 »hadsereg« tagozódott. Az északi szakaszon a cseh határ és Brück Királyhidától Héjjas Iván parancsnokolt, Bahó Istvánnal és páter Bonis arkangyallal együtt. Ehhez csatlakozott a Friedrich által toborzott csoport, Gebhardt Pál és Maderspach Viktor vezetése alatt, ettől délre állt Pörgölényig a harmadik hadsereg Budaházy százados, majd a negyedik a Felsőőrött tartózkodó vitéz Taby Árpád, parancsnoksága alatt. Az ötödik hadsereg fölött pedig vitéz Molnár Endre parancsnokolt Gyanafalván. A (negyedik hadsereg déli csoportja Borostyánkőttől Sentelekig vitéz Endre László dr. parancsnoksága alatt állott, Gyanafalván tartózkodott Förster Lajos kunszentmiklósi főszolgabíró aranysarkantyus vitéz. Az arcvonal tehát 5 csoportra oszlott, mely közül négy Héjjast ismerte el parancsnokául, míg az Ágfalvánál beékelődött Friedrich-Gebhardt csoport Ostenburg protektán-« rátusa alatt állott. Azonban mint említettük, szeptember első napjaiban — hivatalosan szeptember 16-án — Prónay Pál vette át a fölkelők feletti parancsnokságot, a főparancsnokság Székhelye így Felsőőr lett és az új rend szerint a fölkelők csapatai négy hadseregbe osztrattak fel. És így a szervezete a következőképen alakult:

A hadsereg főparancsnoka Tóth Prónay és blatnicai Prónay Pál szolgálatonkívüli alezredes volt.

A főparancsnokság székhelye: Felsőőr.

A felkelő hadsereg maga négy hadseregbe tagozódott, amelyeket az egyes hadsereg parancsnoksága irányított székhelyéről.

Alant közöljük a hadseregek székhelyeit és parancsnokainak neveit:

I. Hadsereg. A főparancsnokság székhelyén Felsőőron parancsnokolt. Parancsnoka vitéz Taby Árpád, aki segédjével, Bohár Béla főhadnaggal igazgatta az első hadsereg parancsnoksága alá tartozó őrsöket és különítményeket.

II. Hadsereg. Székhelye: Németújvár, parancsnoka Molnár (Szjázados.

III. Hadsereg. Székhelye: Lakompak, parancsnoka a később tragikusan elhunyt Budaházy százados.

IV. Hadsereg. Parancsnokságának székhelyén, Kismartonban az első időkben Héjjas Iván parancsnokolt, majd később Héjjas Iván távoztával Gebhardt Pál főhadnagy vette át a parancsnokságot. Ugyanitt harcolt Maderspach Viktor, szolgálatonkívüli huszárkapitány (lásd irodalmi rész.)

Felsőőron a főparancsnokság, illetve az I. hadsereg parancsnoksága székhelyén mozgalmas élet folyt. Felsőőr volt az

úgynevezett csapatelosztó hely, itt volt a lajtabánsági hadseregeknek a gazdasági hivatala is, amelynek; a főnöke, Hír György nemzetgyűlési képviselő volt.

Ugyancsak Felsőőrön székelt a fölkelő hadsereg rendőrsége, amely a, rendészet minden ágában épúgy megtette a kötelességét, mintha tagjait direkt rendőri szolgálatra nevelték volna.

Felsőőrön volt elhelyezve a fogságba, esett Egán Imre által alakított lovas felkelőcsapat is, amelynek a parancsnoka Takácsi százados volt.

A mozgalmas főhadiszállásról még tábori pap sem hiányzott. Gyakran lehetett látni Felsőőrön Bónis páter arkangyal katonai lelkészt, aki azonban folyton az őrsöket járta.

A felkelő hadsereg összesen mintegy 3000 emberből állt, amely négy hadseregen át 12-40 főnyi tábori őrsökre illetve különítményekre tagozódott. A csapat zöme azonban Felsőőrön volt, ugyanitt a főparancsnokság rendelkezésére állandóan 20 szekér 20 pár lóval állt, éjjel nappal felkészülve, hogyha valamelyik vonalon baj van, segítséget küldhessenek.

Ezek az apró mozgékony parasztszekerek a gyors csapatszállítást illetően kitűnően beváltak, még az olyan utakon is, ahol autó nem közlekedhetett.

Természetes a 3000 embernek tömérdek élelmiszerre és felszerelésre volt szüksége, de mondhatni, hogy- (a lakosság dícséretére) ez nem ütközött különösebb nehézségekbe.

Gróf Sigray Antal és gróf Erdődy Tamás jelentékeny áldozatukkal járultak hozzá a felkelő »csapatok ellátásához nemkülönben Hír György a G. H. főnöke, azonkívül a Dunántúl lakossága, amely rengeteg élelmiszert és ruházatot adott a felkelőknek.

Külön bevásárló és gyűjtő különítmény, állt Hír György rendelkezésére, amely különösen a Dunántúlon, a Balaton környékén járt szép eredménnyel.

Pénzbeli adományok jöttek a nemzetvédelmi és hazafias egyesületektől, ipartestületektől, gyáraktól, azonkívül jelentős pénzforrást jelentett a vámok és az áruló Karácsonyi molnár elkobzott vagyonának értékesítéséből befolyt pénz.

A legfontosabb szükséglet azonban a fegyver és lőszer volt. Ez bármilyen hihetetlenül hangzik is, [az osztrákoktól szereztek. A fegyver és lőszer szerzésében, különösen francia Kiss Mihály kecskeméti származású őrmester tűnt ki aki embereivel benyomult a fürstenfeldi fegyvertárba és tömérdek lőszert és fegyvert zsákmányolt. Ez a készlet később állandóan növekedett, mert hiszen az ütközetek után az osztrákok minden felszerelés-

süket hátrahagytak, hogy életüket megmentseik.

Felsőőrön Prónay környezetében tartózkodott az elhunyt Förster Lajos aranysarkantyús vitéz, volt kunszentmiklósi főszolgabíró, dr. Szappanos István ügyvéd, Apáti László dr., Lévai Ferenc Bárdos Béla, Bónis páter, az Erdődi házaspár., akik később még az új állam megalapításnál is kiváló érdemeket szereztek.

Újabb jegyzék. Lehár Antal báró elfogatása.

Szeptember 23-án Schober kancellár újabb jegyzéket könyörgött ki a párizsi nagykövet tanácstól, amelyet a tanács a párizsi magyar követnek Praznovszkynak átadott és amelyben ismételten felszólítja a magyar kormányt, hogy Nyugatmagyarországot őrítse ki.

Ami ezt illeti a magyar kormány megtette a kötelességét, a reguláris csapatokat ki is vonta Magyarországról, azonban a fölkelő csapatokat a terület elhagyására nem lehetett rábírn.

Ugyanezen a napon a magyar képviselőházban amelyet akkoriban nemzetgyűlésnek neveztek, óriási vihar tört ki Lehár Antal elfogatása miatt Prónay ellen.

A képviselőházi vihar előtt, egy pár nappal a felsőőri főhadiszálláson egy autó jelent meg, amelyben a soffőrön kívül egy ezredesi rangjelzéssel ellátott magyar katonai egyenruhát viselő férfi ült. A főparancsnokság előtt tartózkodó felkelők, akik nem viselték rendfokozatukat a felkelésben, nem üdvözölték az autón érkező törzstisztet.

Ezt az előbbi fejezetek átolvasása után könnyen megérthetjük, mert tudjuk, hogy a felkelők céljuk elérésében kénytelenek voltak magukat függetleníteni az akkori hivatalos Magyarországtól és már csak azért sem tiszteltek, mert gyanúperrel éltek az új jövevényvel szemben, nem lesz-e ez is újabb kísérlet a felkelők leszerelésére.

Az autóban ülő ezredes a fölkelők közömbös viselkedését figyelmetlenségnek minősítette és rájuk kiáltott, hogy rajjiért uem tisztelnek és felháborodottan tiltakozott, amikor a felkelők közül az egyik őt igazolásra szólította fel megkérdezve, hogy milyen joron és címen tartózkodik a felkelő hadterületen.

Az ezredes nem volt más, mint báró Lehár Antal, aki

később a királypucssal kapcsolatban menekülni kényszerült és most Münchenben él.

Követelte, hogy azonnal vezessék a parancsnokhoz. J3z megtörtént.

Ezek után Prónay tudtára adta Lehárnak, hogy intézkedéseit nem veszi tudomásul, őt pedig felszólítja, hogy a hadterületei; azonnal hagyja el és amikor Lehár ezt nem volt hajlandó megtenni, letartóztatta.

Ennek következménye volt, Rakovszky legitimista nemzetgyűlési képviselő interpellációja, amelyben é es hangon kelt ki Prónay ellen Lehár letartóztatása miatt és azonnali megtorlást követelt Prónay Pál alezredes ellen.

Királyhida és Kismarton elfoglalása.

Annak ellenére, hogy most már a nyugatmagyarországi felkelő csapatok egy parancsnokság alatt működtek, a fölkelők továbbra is gerilla módon harcoltak.

A könyv szerzője úgy véli, hogy ezekhez! a guerilla, csatározásokhoz hasonló még eddig nem fordult elő a hadtörténelemben, amennyiben minden eddigi bandaharcok, amelyeket elnyomott népek vívtak elnyomóik ellen, ha az bármennyire is hősiessé volt nélkülöztek minden katonai jelleget. (Tudvalevő dolog, hogy a polgáruhás fegyveres ember, nem katona a szó teljes értelmében.) Azonban a nyugatmagyarországi magyan felkelő csapatokban a hazafias szellemem kívül, katonai rend is urakodott.

A szolgálat teljesen a magyar katonai-szolgálati szabályzat szerint igazodott, az alantas és fölötté.s egymásközi viszonya, a polgári ruha ellenére ugyanolyan volt, mint az bármely fegyelmezett hadseregben.

A nyugatmagyarországi szabadságharc így sajátosságom ti¹ pust szült: a magyar felkelőt aki époly kevésbé hasonlított balkáni fanatikus komitácsihoz, mintahogy nem hasonlítható a bür felkelőhöz vagy a sinfein mozgalom harcoló írjéhez sem.

Talán úgy adhatunk megközelítő képet a magyar fölkelő típusról ha elképzelünk egy embert, hajdani legendás korabeli Ocskai brigadéros rongyos gárdájából, aki azonban megfelel a modern magyar katona követelményének is.

A guerilla harcmórnak egy fölőnyé és egy főhátránya

volt. Előnye hogy kikerülhette a hosszas és meddő állásharcokat (ezt a szükség hozta magával, mivel kis létszámmal és hiányos felszereléssel nem lehet széles frontot alakítva harcolni). Csupán váratlan rajtaütés rendszerrel folyt a harc a magyarok részéről, állandó nyugtalanságban tartva az osztrák reguláris csapatokat. Hátránya, hogy így hosszabb idő kellett az osztrákok kiűzéséhez, mivel nem lévén mindig elegendő ember-anyag a felkelőknek, a már elfoglalt helységekre nem hagyhattak hátra megszálló csapatot, amely megakadályozta volna, egy újabb csendőrsztag beszivárgását.

Érdekes, hogy az osztrákok, miután nem tudtak eredményesen operálni a magyar bandákkal szemben a reguláris csapatokkal, szintén megpróbálkoztak, mint azt könyvünk előbbi fejezeteiben is olvashattuk, a guerilla rendszerrel és felfegyverzett kommunista munkásosztagokat küldött a megszálló osztrák csendőrség segítségére. Azonban ezekkel csúfos kudarcot vallott ami bizonyítja a fentebb elmondottakat: a templomokat fosztogató, lakosságot kínzó, fegyveres libatolvaj kommunista, homlokegyenest ellentéte volt a magyar fölkelő típusnak.

Ma, katonai tudományos körökben általánosságban az vélemény, hogy a jövő háborúja a világháborúból ismert állásharcokkal ellentétben »találkozási harcokból« fog állani. Azok, akik érdeklődne ez iránt, kitűnő példát láthatnak a nyugatmagyarországi harcokban, amely ha mint úrmértékben is, teljes képet ad a jövő nagy háború harcmódoráról.

Az eddigi sikeres harcok után a magyar fölkelők főcélja volt Királyhidát és Kismartont birtokba, venni és ezért a cél elérésére (viszonylagosan) megerősített csapatokat vetettek harcba. A hadmozdulat, ha szabad így nevezni, szeptember 24-én hajnalban kezdődött amikor is a fölkelők egyik csapata épp azon a ponton, ahol az osztrákok nem számítottak támadásra, megrohanták Brücket és rövid harc után elfoglalták.

Brück elfoglalása után másnap, 25-én, gyerekjáték volt Királyhida visszaszerzése is, ugyanakkor pedig, amikor az osztrákok már abban a hiszemben voltak, hogy a fölkelők minden erejüket Bruck-Királyhidánál összpontosították, egy másik erősebb fölkelőcsapat rajtaütött a kismartoni megszállókon és azokat szétverte a lakosság öröm ujjongása mellett, bevonult Kismartonba,

Összetűzések stratégiai okokból. A fölkelők bevonulnak Au-ba.

Az előző napokon lefolyt harcokban az osztrákok többszöri figyelmeztetés ellenére ismét dum-dum golyókat használtak, amiért a magyar fölkelők retorzióval éltek, noha egyetlen céljuk csak Nyugatmagyarország védelme volt, átcaptak az osztrák határon bevonultak Au osztrák községbe, nagy pánikot keltve [az osztrák csendőrök és lakosság között, majd 12 osztrák csendőrt foglyul ejtve, visszavonultak a magyar határ mögé.

Ugyanekkor a fölkelők hadvezetősége, hogy megelőzze az esetleges újabb osztrák beszivárgást, parancsot adott a felvett új harcvonalbeli támadásra és Császárkőbánya, Piándorfalu. Gillersdorf, Burgau községeknél a magyar csapatok itt-ott átlépve a határt is, megtámadták az osztrákokat. Ennek meglett a kellő eredménye, mert az amúgy is rémképeket látó Ausztria, mely már attól is félt, hogy a fölkelők Bécszet akarják elfoglalni, ez újabb egységes támadás után ahelyett, hogy Nyugatmagyarország megszállására törekedett volna, most egyelőre csak a saját határainak megvédésére gondolt. Nagyobb csapatokat rendelt a határmenti városokba, községekbe és rövid pár nap alatt az osztrák határon túl, szántásokon át, az erdők és folyók mentén, végnélküli futóárkokat ásattak.

Ugyanezt megtették a magyar fölkelő csapatok is, az elfoglalt vonalon: szintén futóárkokat ásattak, ezek azonban inkább megtévesztésre szolgáltak, mert hiszen sokkal kevesebb emberük volt semhogy ezeket a futóárkokat, harc esetén, sikeresen használhatták volna.

A fölkelők sakkhúzásának katonai eredményén kívül politikai eredménye az volt, hogy az osztrák kormány újból békésebb hírokat pengetett és kiadott bulletin-jében már hajlandónak mutatkozott arra, hogy Sopront garancia mellett feladja.

Ugyanakkor az európai hatalmak kormányai megtették az előkészületeket a velencei kongresszusra. A szövetséges hatalmak diplomáciai képviselői felkérés formában már megadták az utasítást úgy az osztrák, mint a magyar kormánynak, hogy Nyugatmagyarország kérdésében a velencei kongresszu-

son okvetlen megkell egyezniük. Tulajdonképpen ez a velencei megegyezés úgyszólván csak formáság volt, mert hiszen előre tudta mindenki, hogy Sopron és környéke sorsát illetőleg, népszavazás fog dönteni. Azt, hogy ennyit elértünk, csupán a fölkelők haditetteinek köszönhető és a Velencében kötött megegyezés értelmében Bethlen István a népszavazás ellenében kötelezte magát arra, hogy a fölkelést leszereli.

A lajtabánsági állam megalakulása és újabb harcok.

A felsőöri főhadiszállás, amint értesült arról, hogy Bethlen a soproni népszavazás ellenében ígéretet tett a fölkelés leszerelésére, karöltve az érdekelt lakossággal, elhatározták, hogy nem nyugszanak bele a dolgok ilyenként! befejezésébe, hanem hogy függetlenné tegyék magukat úgy a magyar, mint az osztrák államtól, a kérdéses területet Önálló állammá kiáltják ki.

A Bethlen kormány újból nyugalomra, intette a fölkelőket és a nyugatmagyarországi városok lakosságát hogy várják meg a velencei konferencia eredményét.

E kormányintésnek azonban csak Sopronban tettek eleget, hol tudvalevőleg nem a fölkelők voltak a helyzet urai, hanem¹ Ostenburg őrnagy és csendőrzászlóaljja.

A felkelők azzal tüntettek, hogy nem azonosítják magukat a magyar kormány álláspontjával. Újabb támadást indítottak a határon álló osztrák osztagok ellen. így október elsején megrohanták Hobenburgot, itt azonban két halottat. veszelve, vissza vonultak, míg a lajtabánsági független állam kikiáltása napján, október 4-én, Lajtaújfalu és Pecsényéd között tűztek össze az osztrák Volkswehrekkel.

1921. október hó 4-én déli 12 órakor kikiáltották Lajtabánság függetlenségét, önállóságát és semlegességét, a Bánság székhelyén, Felsőőrön, ugyanakkor Nezsiderben, Kismartonban. Lakompakban, Felsőpulyán és Nagyszentmihályon.

A kikiáltás napján a Bánság székhelyén, ahol a fölkelő seregek főparancsnoka is székelt, nagy tömeg gyűlt össze a környék falvainak kiküldötteiből, akik még a legtávolabbi falvakból is eljöttek és a járásbíróház épülete előtt sorakoztak fel. Ugyanitt megjelentek a jelenlevő helyőrségen kívül a négy

hadsereg küldöttei is, valamint az anyaországból is sokan voltak jelen a városok és megyék képviselőiben.

Kecskemét városának asszonyai fehér selyem zászlót küldtek.

Az ünnepség hatalmas tömeg részvételével, tábori misével kezdődött, amelyet páter Bonis Lajos ferencrendi tábori lelkész celebrált. A tábori mise keretében szentelték fel Kecskemét asszonyainak selyem zászlóját, amelyet Prónay Pálné született gróf Pálffy Aime, pár rövid megható szó után adott áfy az első hadsereg parancsnokának, vitéz Taby Árpádnak.

A tábori mise után a községek és megyék kiküldöttei, valamint a felkelők vezérkara, bevonult a járásbíróóság épületébe ahol Lénárt-daróczi Bárdos Béla elnökségével megtartották az alkotmányozó gyűlést. A jegyzőkönyvet dr. Lévyai Ferenc ügyvéd vezette. Alább közöljük ja jegyzőkönyv teljest és hiteles szövegét:

Kelt Felsőőrött 1921. évi október 4-ik napján tartott alkotmányozó gyűlésről.

Elnök a (gyűlést a következő beszéddel nyitotta meg:

Tisztelt Alkotmányozó Gyűlés!

A trianoni békeokmány 27 cikke I. pontjának értelmében! kiürítendő területeket a magyar kormány 1921. évi október 3-án délután 6 órakor hivatalosan átadta. Ausztria azonban! ezen területeket nem vette át.

Ezzel az önrendelkezési jog reánk visszaszállott, amiért is döntenünk kell jövő sorsunk felett.

Fölkérem Nyugatmagyarország területét eddig védő fölkelő seregek fővezérét hogy előterjesztését megtenni méltóztassék.

Prónay Pál erre a következőket terjeszti ©lő:

Tisztelt Alkotmányozó Gyűlés!

Ebben a pillanatban Ausztriának ítélt Nyugatmagyarország minden községe úgy Mosón, mint Sopron és Vas vármegyében összegyűlve várja sorsának jobbrafordulását.

Magyarországtól elszakította ezt az ezer éve békességben; veletartó magyar, német és horvát anyanyelvű végeket a rövidlátó trianoni béke.

Egyetlen község sem kívánja hogy a kommunista Ausztriához csatoltassék.

Legyen tehát Nyugatmagyarország független és önálló (Általános meg-megújuló helyeslés.)

Elnök folytatta:

Felkérem a jegyző urat, hogy a függetlenségi nyilatkozatot olvassa fel.

Jegyző olvasta:

Nyilatkozat:

Mi, akik ősi hazánktól megkérdetetésünk nélkül elszakítottunk és a legyőzött Ausztria komunistáinak martalékául dobattunk oda, hogy becsületünket, családjunkat, vagyunkat, vallásunkat, erkölcsünket megmenthessük a vörös szény áradattól, községi népeink nevében függetlenségünket, önálló, általános semlegességünket kikiáltjuk (lelkes éljenzés.).

Elnök folytatta:

Tisztelettel kérem hogy a függetlenségi nyilatkozatot „tudomásul venni méltóztassék. (Általános éljenzés és felkiáltások: tudomásul vesszük!) Felkérem a jegyző urat, hogy a határozati javaslatot terjessze fel.

Jegyző olvassa:

Határozati javaslat.

Megbízuk és felkérjük a nyugatmagyarországi felkelőcsapatok fővezérét hogy nevünkben a függetlenségi nyilatkozatot kiadja, a felelős kormányzótanácsot megalakítsa és alkotmánytervezetét előkészíttesse.

Elnök folytatta:

Tisztelettel kereng hogy a határozati javaslatot elfogadni, méltóztassék. (Általános helyeslés.)

Elnök

A javaslatot egyhangúlag elfogadottnak kimondom s a alkotmányozó gyűlést berekesztem.

Isten áldása kísérje felszabadult hazánk és népeinek függetlenségét!

Ezzel a jegyzőkönyv lezárattott a községi népképviseltek aláíratott és pecséttel ellátott függetlenségi nyilatkozatai mellékelteinek.

A gyűlés végeztével a felkelő hadsereg fővezére Prónay Pál beszédet mondott a megjelent küldötségeknek és csapatoknak. A beszéd után a küldötségek aláírták a jegyzőkönyvben foglalt függetlenségi nyilatkozatot.

Ez volt a nép legutolsó boldog napja azóta Nyugatmagyarország lakosságának. Az emberek szabadon lélegzettek fel. Most már külön állam vagyunk, függetlenek, önállóak, határainkat meg fogják védeni a fiaink... Sajnos ez a függetlenség és önállóság rövid ideig tartó álmom volt. A kikiáltási napján örömnünnepet ültek a falvak lakosai a városokban, a nagyobb falvakban lampionos körmenetet rendezett a hazafias lakosság, amelyeket táncos vigadozással fejeztek be.

Másnap sor került a kormányzó tanács megalakítására, amelyet Prónay Pál, a hadsereg fővezére végzett el a jegyzőkönyvben elfogadott határozat javaslata szerint. A kormányzó tanács tagjai a következők voltak:

Bán: ezt a méltóságot betöltetlenül hagyták.

A kormányzó tanács elnöke és ideiglenes vallásügyi előadója: Apáthy László.

A külügyi előadó és egyben ideiglenes igazságügyi előadó: a. ma Szegeden élő dr. Lévy Ferenc ügyvéd.

Belügyi előadó: Lénárt-daróczi Bárdos s Béla.

Igazságügyi előadó: Hir György, az akkori magyar nemzetgyűlés képviselője.

A hadsereg főparancsnoka: tóth-Prónay blatniczay Prónay Pál. Szolgálaton kívüli alezredes.

Amint az új állam megalakult, a kormányzó tanács azonnal érintkezést keresett a külföldi nagyhatalmakkal »Kialtvány a világ népeihez« című kialtványával.

Szövege a következő:

»Kialtvány a világ népeihez!«

A nemzetek önállósága elvének hangsúlyoztatásával diktált trianoni béke megkérdettségünk és meghallgatásunk nélkül a legyőzött Ausztria komunistáinak koncául akarják dobni ezeréves, egyetértéssel kezünkben tartott, területeinkét.

Ezen erőszakolt átcsatolás ellenkezik a joggal és igazsággal, mert, önrendelkezési jogunkat figyelmen kívül hagyja, mert a legyőzött érdekében sújt bennünket.

Mélyen sérti nemzeti önértékünket és történelmi hagyományainkat, amelyek évszázadokon át Ausztria gyűlöletében testvériségbe forrasztotta a hazájukat egyformán szerető magyar, német és horvát polgártársainkat.

Legyen tehát Nyugatmagyarország független és önálló (Általános meg-megújuló helyeslés.)

Elnök folytatta:

Felkérem a jegyző urat, hogy a függetlenségi nyilatkozatot olvassa fel.

Jegyző olvasta:

Nyilatkozat:

Mi, akik ősi hazánktól megkérdetetésünk nélkül elszakítottunk és a legyőzött Ausztria komunistáinak martalékául dobattunk oda, hogy becsületünket, családjainkat, vagyunkat, vallásunkat, erkölcsünket megmenthessük a viörös ezemvárattól, községi népeink nevében függetlenségünket, önálló, általános semlegességünket kikiáltjuk (lelkes éljenzés.).

Elnök folytatta:

Tisztelettel kérem hogy a függetlenségi nyilatkozatot tudomásul venni méltóztassék. (Általános éljenzés és felkiáltások: tudomásul vesszük!) Felkérem a jegyző urat, hogy a határozati javaslatot terjessze fel.

Jegyző olvassa:

Határozati javaslat.

Megbízuk és felkérjük a nyugatmagyarországi felkelőcsapatok fővezérét, hogy nevünkben a függetlenségi nyilatkozatot kiadja, a felelős kormányzótanácsot megalakítsa és alkotmány y tervezetét előkészíttesse.

Elnök folytatta:

Tisztelettel kereng hogy a határozati javaslatot elfogadni, méltóztassék. (Általános helyeslés.)

Elnök:

A javaslatot egyhangúlag elfogadottnak kimondom s a alkotmányozó gyűlést berekesztem.

Isten áldása kísérje felszabadult hazánk és népeinek függetlenségét!

Ezzel a jegyzőkönyv lezárattott, a községi népképviseltek aláíratott és pecséttel ellátott függetlenségi nyilatkozatai mellékeltek.

A lajtabánsági kormány leirata a közigazgatási szervekhez.

Az összes állami és önkormányzati hivataloknak.
Székhelyeikén;

Az alkotmányozó gyűlés megbízásából az államfői hatalom gyakorlását a bán megválasztásáig átvettem.

Célom a fölkelés fegyvereivel kivívott és megvédett állami területének, a nép függetlenségének, önállóságának és semlegességének épségben tartása.

Nemzetiségi és felekezeti különbség nélkül ugyanazon és egyenlő köteleességek és jogok illetik meg az állam minden polgárát.

Üdvözlöm az állam összes hivatalnokait és önkormányzati tisztviselőit és felkérem őket, hogy helyükön maradván, a jelen ihehez idők fáradságos munkájában, támogatni szíveskedjenek.

Isten áldása kísérje Lajtabánság és népének függetlenségét!

Kelt Felsőörott. 1921. október 5-ém.

Prónay Pál s. k. fővezér.,

A lajtabánsági kormány egyben közli a bánóság címerét és közigazgatási beosztását.

A címer: Zöld pajzson, fehér kettőskereszt: felül kardtartó, kiterjesztettszárnyú turul és a pajzs alatt szalagos cserfakoszorú.

A bánóság közigazgatása pedig a következő:

Kismarton rendezettanácsú város,

Főszolgabírói járások: nezsideri. nagymartom, felsópulyai, felsőöri, németújvári.

A magyarországi járásokból a lajtabánsághoz csatolt községek a legközelebb eső járásokhoz csatoltatnak.

Miután a könyvünk a szomorú emlékü királypucssal nem foglalkozik, minden kommentár nélkül közli a következő két felhívást, amelyek közül az elsőt a lajtabánsági kormány adta ki. A másik pedig a fölkelőcsapatok aláírásával jelent meg a¹ falvakban és Szombathely utcáin és a lakosság között nagy feltűnést keltettek

Hirdetmény!

Nyugatmagyarország népe egyhangúan a legnagyobb lelkesedéssel kiáltotta ki függetlenségét, önállóságát, semleges-eégét.

Az alkotó munka csendben megindult és most mindenki Egyetértésben, vállat vállhoz vetve, dolgozik.

Közöttünk nincs helye a kitűzött céllal ellenkező agitáció-; ciónak, destruktív propagandának és visszavonást szító politizálásnak.

Ezért elrendelem, hogy a Lajtabánság területét minden olyan egyén, aki állam és osztályellenes elvek hangoztatásával és tanok hirdetésével a kikiáltott államforma, a meglevő rend és béke ellen izgat, a közrendet felforgatni s a lakosságot bármilyenféle 1921. október 4-iki határozattal ellenkező állásfoglalásra bírni törekszik, 24 óra alatt hagyja el, letartóztatás terhe mellett.

Az itteni illetőségű egyéneket pedig statáriális bíróság elé állítom és vagyonukat elkoboztatom.

Jelen rendelkezésem a kihirdetés napján lép életbe.

Felsőőr, 1921. október 5-én.

Prónay Pál fővezér..

Hirdetmény! (2)

Katonák, testvérek!

A végekről, a haza védelmében fegyvert fogó testvéreitek szólanak hozzátok. Hallgassatok meg bennünket, amíg nem késő!

A haza alkotmányában s a legelső vitéz bajtársunkra, a kormányzóra letett esküt meg ne szegjétek. Ne higgyetek a gyáváin meglapuló hazugoknak, akik egyéni érdekből, anyagi haszonból titeket akarnak felhasználni, hogy eladják hazánkat.

Ne felejtétek el, hogy a hazaárulókat még az osztrákoknál¹ is nagyobb ellenségnek tartjuk. Ezeknek nincs megbocsátás, nincs kegyelem. Százszor jaj annak, aki kezünkbe kerül. A frontvitézek öklétől remegjen mindenki. Maradjatok a becsület útján, ne legyetek esküszegő, köpenyeforgatók!

Fogadjátok el a bajtársi jobbot s együtt vállvetve harcoljunk a haza külső és belső ellenségei ellen. Veletek ha lehet, ellenetek ha kell!

A fölkelő csapatok.

A fölkelők és a lakosság a függetlenség kikiáltása után berendezkedtek az állami életre. Pezsgő élet indult meg a kis állam területén. Megindultak az újonnan alakított hivatali apparátusok. Megkezdődött a rendes bánsági posta és táviró; forgalom. A régi postabélyeg készletet felülbélyegezték, azonkívül új lajtabánsági bélyegeket is nyomtak, amelyeket Martiny Győző mérnök és Szekeres János, Verő Károly festőművészek terveztek és a Paulussen nyomda állította elő Bécsben. Hogy az olvasó képet nyerhessen a bánság hivatali életéről, közöljük ez ügybeni levelek és rendeletek másolatát. G. ü. 3-1921. sz.

Rendelet.

Miután az »A« zónát a magyar királyi kormány csapatai már kiűrtették és az osztrák köztársaság kormány át nem vette, amelyet ezen interregnum alatt a fölkelők hatalmukba vettek és tartanak ma is, elrendelem:, hogy. a postahivataloknál található összes magyar királyi postabélyegek Fölkelő magyarok által megszállt Nyugatmagyarország 1921 auguszt.-szept. szöveggel felülnyomtassanak. Ennek végrehajtásával megbízom Biringer szkv. századosit s jegyben utasítom arra, hogy a ppsták-i nál lévő bélyegkészletekről s a postahivatalok egyhónapi bélyegszükségletéről nekem három nap alatt jelentést tegyen.

Kelt Felsőőrött 1921 szept. 4-én.

Hir György.

Címeres körbélyegzővel: »Lajtabánság kormányzótanácsa«. A bélyegek fekete átnyomattal, a szombathelyi Lingauer-féle »Vasvármegye« nyomdában készültek.

Rendelet.

Az 1921 évi okt. 4-iki alkotmányozó gyűlés függetlenségi! nyilatkozatában a nyugatmagyarországi »A« és »B« zóna területét »Lajtabánsági állam területnek« nyilvánította.

Szendy László hadnagy urat ezennel kirendelem Lajta,-; bánság összes postai ügyeinek ideiglenesen való intézésére); Elrendelem, hogy Felsőőrött önálló bélyeggyűjtő és kibocsátó, hivatalainál található összes készletek a »Lajtabánság postafelirattal felülbélyegeztessenek, a 100 koronás bélyeg kivételével. Ezen felülbélyegeztetett bélyegek a rezszi költség fedezésére 50%-os felárral adassanak ki, az igénylő postahivataloknak.

Utásítom Szendy László urat, hogy jelen rendeleteim végrehajtásától nekem 3 nap alatt jelentést tegyen., azonkívül arra vonatkozó jelentésit is kérem, hogy a postahivataloknál lévő bélyeg készletek mennyi időre elegendők a forgalom kielégítésére.

Felsőőrött, 1921. október 4-én.

Hir György s. k.
gazdaságügyi előadó.

*Nyugatmagyarországi fölkelők
Főparancsnoksága-*

A Posták világegyesületének Igazgatósága

Bern.

Az 1921. évi okt. 4-iki alkotmányozó gyűlés, határozatai értelmében Nyugatmagyarország függetlenített« magját és mint önálló állam »Lajtabánság« címmel saját bélyegeket fog kiadni. Az új bélyegek elkészültéig a magyar posta-bélyegeket Lajtabánság posta átnyomattal adta ki, továbbá, az 5 filléres aratót, 2.50 korona új értékkel nyomtuk át

Az alulírott Főparancsnokság, amely a függetlenségi határozat értelmében a kormányzattal és az ügyek vitelével meg van bízva, az átnyomatos bélyegeknek fajtánkénti, 37 darabjának csatolása mellett teszi meg szabályszerű bejelentését al-bélyegek forgalombahozataláról.

Jelentésünk tudomásulvételéről kérünk értesítést.

Prónay Pál s. k. fővezér.

Prónay Pál és Horthy Miklós Magyarország kormányzójának táviratváltása a királypuccs után.

Őfőméltósága Horthy Miklósnak, Magyarország kormányzója.

1

Budapestévé

Lajtabánság hadserege Főméltóságodat örömmel üdvözli, hogy személyes vitézségével és példás elszántságával sikerült! az utolsó pillanatban elhárítani, a Hazát már régóta fenyegető veszélyt.

Prónay s. k.

Prónay Pál ezredes úrnak, a lajtabánsági hadsereg fővezérének.

Felsőőrött.

A kormányzó úr őfőméltósága elrendelte, hogy a neki küldött üdvözlétért Neked és összes alárendeltjeidnek legmelegebb szívből jövő köszönetét fejezzem ki.

Magasházy őrnagy s. k.

A leszerelés.

A béke. a rend biztosítva, osztrák már nincs Lajtabánság területén. Itt-ott még ha vannak is harcok a Steier határon már csak a bánság vitézeinek heves vérmérsékletéről tesznek tanúságot, mert az osztrák már nem támad.

A fiatal állam boldog fejlődésnek indul, békében, csendben, de azért ez a csend gyanús, a legtöbben érzik, hogy valami nincs rendjén. Lajtabánság” megalakult, de a sors úgy akarta, hogy tiszavirágéletű legyen.

A magyar kormány megegyezik az antanttal, hogy nyugatmagyarországi ügyben, a velencei konferencia dönt.

1921. október 13-án, Velencében a magyar kormány le-, mond Nyugatmagyarországról, a Sopron és környékén megtartandó népszavazás ellenében.

A velencei konferencia eredménye.

A magyar kormány garanciát vállalt arra vonatkozólag, hogy az Ausztriának jutó területeket a fölkelőktől megtisztítva, (pacifikálva adja át. Ezzel kapcsolatban bizonyos konkrét cselekményekre kötelezte magát. Így proklamációt bocsájt ki a nyugatmagyarországi részeken, melyekben közhírré téve a velencei megegyezést, felszólítja a lakosságot és a fölkelőket, hogy ezt tudomásul véve, mindenki rakja le a fegyvert és tíz napon belül térjen haza. Külön felhívást intéz a magyar tisztviselőkhöz és a tisztekhez, akik a felkelésben részt vesznek, hogy térjenek haza, különben büntetőtörvényszék elé kerülnek. Ugyancsak proklamációt intézett a főiskolai hallgatókhoz, hogy jelentkezzenek iskolájukban, különben elvesztik félévüket. Külön figyelmeztetik a lakosságot, hogy se pénzzel, se fegyverrel ne támogassa a felkelőket, mert a büntető törvénykönyvvel jut összeütközésbe. Végül felhívják a legénységet és az előbbi kategóriába nem tartozó személyeket, hogy tegyék le a fegyvert. Ellenkező esetben lázadás büntette miatt törvényes eljárás alá kerülnek. A kormány azonkívül az esetről-esetre felmerülő szükségszerű újabb intézkedéseket is tett, mindég karöltve a soproni tábornoki bizottsággal, melynek a kiűritésre vonatkozólag határozott utasításai voltak.

A magyar kormány kiáltványa a felkelőkhöz.

Kiáltvány a magyar nemzethez.

A magyar királyi kormány a nyugatmagyarországi kérdés békés megoldása tárgyában, Velencében 1521 évi október hó 13-án, oly megegyezést kötött, amely a jelen rendkívül nehéz körülmények között kedvezőnek tekinthető eredményeket biztosít.

A kormány ennél fogva a haza minden polgárától elvárja, hogy a megegyezésben vállalt kötelezettségeik teljesítését legszentebb hazafiúi kötelezettségének tartja.

Nyugatmagyarországi Fölkelők!

Minden magyar meg van arról győződve, hogy hazafias lelkesedésből ragadtatok fegyvert, határaink védelmére.

Elérkezett azonban azon időpont, amelyben nem, vitézség tekről, hanem józan mérsékletről, hazafias önmegtartózkodásról kell tanúságot tennetek.

Jól tudjátok, milyen nehéz küzdelembe került, míg a velencei eredményt elérni sikerült. Ezt az eredményt nem szabad kockára tennetek.

Sopron és környéke, melyet már elveszettnek kellett hinnünk, mienk marad! Lehetővé vált a trianoni békeszerződésben megállapított határok kiigazítása!

Nem kell már aggódnotok, odavaló fegyvertársaitok sorsa felől, nem lehetnek ellenállásukért üldözésnek kitéve, — erre Ausztria kötelezte magát.

A tisztviselők sorsát is biztosítottuk.

További ellenállatok nemcsak a Velencében elért eredményt veszélyeztetné, hanem a nagyhatalmak részéről alkalmazásba vétetnének ama sanctiok, amelyek hazánkat végveszedelembe döntenék.

Mi, a kik hazánk sorsáért felelősek vagyunk, felszólítunk benneteket, hogy hagyjatok fel minden további ellenállással és békés foglalkozástokhoz térjete vissza.

Aki ennek a felhívásnak eleget tesz, hazafiasan cselekszik és a nemzet hálájára és elismerésére tarthat számot. Aki elszavunkra nem hallgat, a nemzet legszentebb érdeke ellen vét, lázadó a magyar haza ellen és őt a magyar törvény teljes szigorral fogja súlytani.

Hősök voltatok a küzdelemben, legyetek most hősök az önmegtartóztatásban.

Budapest, 1921. október 21-én.

Bethlen István s. k.
magy. kir. miniszterelnök!

A fölkelők nagyrészt csak félrevezetéssel tudják parancsnokokat leszerelni. Vannak olyanok, akik megtagadják fegyverük átadását és bandákba tömörülve tovább akarnak harcolni. Meggyőzik őket, — kit szép szóval, kit erőszakkal...

A Lajtabánság állam megszűnt.

November 4-én egymásután érkeznek a fölkelő csapatok Torony községbe (Nyugatmagyarország Világosa!) itt a magyar kormány reguláris csapatai várják őket.

Hajnalban vagonokra rakják és szállítják mindnyájukat Budapest felé.

Az útjuk diadalmenet. A sínek mentén, az állomásokon a könnyező lakosság virágokkal int búcsút nekik.

A soproni népszavazás

1921. október 13-án, Velencében a magyar kormány egyezséget kötött az osztrák kormánnyal, illetve a szövetséges és társult hatalmakkal, hogy Nyugatmagyarország kiürítése ellenében Sopron város hovatartozósága kérdésében népszavazás dönt.

A nemzetek történelme mindössze négy népszavazás- esetet jegyzett fel. Ez a tény pedig nem valami hízelgő az emberis égire, legkevésbé a »civilizált« emberiségre nézve nem. Ugyanis a népszavazás nemzetközi jogi »értelemben a legfelsőbb fórum, amely, ha igazságos, nem lehet ítélete ellen apellálni. Mióta a világ fennáll, szokásban van területeket és rajtaélő nemzetiségeket azok megkérdezése nélkül birtokba venni, adományozni, mely mint a trianoni osztozkodásnál láttuk, sokszor a legelemibb emberi jogok felrúgásával történik; amelyre enyhe bíráló ez a szó, hogy barbarizmus.

Mint tudjuk, a soproni népszavazás Magyarország mellett döntött. Sopron, azóta büszkén viseli a megérdemelt »Civitas fidelissima« jelzőt.

Hogy ez a szavazás miként történt, az már nem tartozik

szorosan könyvünk tárgyához, különben is erről már számtalan könyv és újságcikk szólt. A soproni népszavazást csak mint a fölkelők vívmányát említjük meg és egyben sietünk megjegyezni, hogy nem vagyunk vele teljesen megelégedve mert népszavazást kellett volna elrendelni nemcsak a kérdéses; Nyugatmagyarország egész területére nézve, hanem; az összes megszállt területekre vonatkozólag is. Így kívánja ezt az igazság!

A népszavazást megelőző napokban szabad osztrák propaganda folyt, de a soproniaknak helyén volt a szívük, nem különben Dr. Thurner Mihálynak, a város polgármesterének, aki ez időkből legendás hírnevet szerzett a magyar érdekek; képviselőjében és akinek nevével könyvünk nem egy lapján találkozott az olvasó. Sopron városa azóta sem választott} más polgármestert.

Dr. Thurner régi nyugatmagyarországi családból származott. Márczifalván született, 1878-ban. Apja id. Thurner Mihály, anyja a Thurner család másik ágából született, Thurner Kóza.

Thurner Mihály szereplése két részre oszlik. Ketté osztja a fölkelés és Ostenburg város parancsnoksága. A fölkelés előtti időkből Sopronban igen gyakoriak (voltak a tiltakozó gyűlések, az entente missiók előtti felvonulások, mely alkalmakkor a polgármester hazafias beszédeket mondott. Megjelent többször a nyugatmagyarországi részek egyik-másik helyén tartott tiltakozó gyűléseken is és több községben a Magyarország melletti kitartásra buzdította a lakosságot. Szónoklataival mindig lelkesedést váltott ki.

Amikor pedig Velencében Sopron és környéke népszavazását engedélyezték, a polgármester irányította azt a munkiát, amelynek az volt a célja, hogy mindazok az egyének, akik! soproni illetőségűek, felkutassanak, részükre az igazolványok kiállíttassanak és hogy azok a népszavazás napján a leszavazásnál ott legyenek. Ennek a hatalmas adminisztratív munkának nem kis jelentősége volt Sopron hovácsolása kérdésében.: Irányításában igaz magyar lelkiismereten nyugvó szervezőőre; volt szükség. És ez mind megvan Sopronyi Thurner Mihály soproni polgármesterben és nagyrésztben ennek tudható be, hogy a népszavazáson sokan az ősi várostól távollevők közül is megjelentek, hogy lelkiismeretük parancsához híven, hitet tehessenek magyarságuk mellett.

A Horvát testvérek harca.

Hogy a múltban az osztrák kamarilla rossz nemzetiségi politikája miatt többször harcban álltunk horvát testvéreinkkel. az csak a horvátok és a magyarok politikai rövidlátását bizonyítja és nem a két testvérnép egymás elleni gyűlöletét.

A horvát és a magyar nép mindig rokonszenvezett egymással és hogy az utolsó két évszázadban a két nemzet között az állandó politikai feszültségen kívül fegyveres összetűzésre is sor került, az a mindenkori bécsi kormány bűnűl róható fel.

Ma már mindezt bebizonyítva látjuk és nyíltan hangoztathatjuk, hogy a császári Bécs egy földrajzilag és politikailag egységes Nagymagyarországban a Monarchiáit látta veszélyeztetve, éppúgy, mint ma, a trianon csinálta négy Monarchia: Ausztria és a kisantant államok.

1921-ben, sajnos kissé későn, a horvát és a magyar nép rájött a régen elkövetett hibákra. De hol volt már akkor a régi K. u. K. világ?! A mindenható Bécs ravasz politikusai, titkos machinációival, a gutgesintek?!

Horvát-Szlavonországot letörölték Európa térképéről. A nyugatmagyarországi horvát községek pedig odaajándékozták Ausztriának a trianoni nagy osztozkodásban. A horvátok és magyarok egy sorsra jutottak.

A közös sors közelebb hozta, egymáshoz a két nemzetet. És a horvátok siettek példát nyújtani a magyaroknak is, olyan lelkesedéssel vettek részt a nyugatmagyarországi szabadság harcban, hogy ezt mi magyarok, míg nemzetünk él, nem felejtethetjük el soha!

Az 1921. év folyamán, midőn nyilvánvaló lett, hogy Nyugatmagyarországot elcsatolják tőlünk, több horvát pap, tanító és gazda elhatározta, hogy Szombathelyen, egy, a magyar hazához való hűségükről demonstrációt rendeznek meg. A nyugati horvát községek, számszerint, mintegy negyvenhatan, elhatározták, hogy ellenállnak a bevonuló megszálló osztrákoknak. Népes gyűléseket rendeztek Szombathelyen és Sopronban.

A pinkavölgyi horvát községek, a csémi születésű Kausz Gyula dr., szombathelyi ügyvéd, Biricz Ferenc csémi esperesplébános, Kuntár József nagynardai plébános vezérletével vettek részt a küzdelemben.

Boroevics Márton a magyarországi horvátok pátriárkája volt pedig a vezetője fannak a 600 tagú küldöttségnek, amely Kópháza, Fűles, Malomháza, Borisfalva, Bprosd, Alsópulya, Szabadbaránd, Ligvánd, Pervány, Udvard, Császárfalu stb. közösségek nevében megjelent Zsembery főispánnál, hogy a magyarországi horvátok tiltakozását bejelentsék. Írásban foglalt tiltakozásukban hangsúlyozták, hogy Jugoszláviával is megtagadnak minden közösséget, mintahogy az osztrák megszállást is igazságtalanságnak tartják.

A Jugoszláviában sýnylődő horvát testvérek pedig, amikor a nyugatmagyarországi ellenállásról értesültek, — amennyire az ottani körülmények engedték — ők is résztvettek a küzdelemben. A Zágrábban megjelenő »Slavia« című horvát napilap — a szerb terror ellenére — szerencsét kíván a fölkelőknek.

Ugyancsak a »Slavia« 1921. augusztus 31-iki számában jelenik meg Demetrovics Egil horvát író és publicista cikke »Üzenet Zágrábból Nyugatmagyarprszáginak« címmel. A cikk ezekkel a szavakkal végződik: »Testvéred, az Isten legyen veletek e szent küzdelemben«.

A fölkelők soraiban számosan harcoltak horvátok, akik azonban a leszerelés után sem szűntek meg magyar hazafias. ságukat úgy a megszállók, mint a határmegállapító bizottság előtt hangoztatni, noha ezért tömérdek üldöztetést kellett elszenvedniök, az osztrák hatóságok részéről.

A horvátok voltak azok, akik — már az osztrákok megszállása idején — nyíltan magyar zászló alatt vonultak a határmegállapító bizottság elé. Csém, Kisnarda, Nagynarda, lakossága testületileg a magyar Himnuszt énekelve, fogadták Felsőcsatárnál a határmegállapító bizottságot és a magukkal hozott magyar zászlót a bizottság autói elé szétterítették. A határmegállapító bizottság autói erre megállottak és a horvátok azon kérését, hogy ők magyarok akarnak maradni, jegyzőkönyvbe foglalták.

Ennek a mozgalomnak, a már említett Kausz Gyula dr., horvát születésű, szombathelyi ügyvéd és Kuntár József nagynardai plébános volt a főszervezője. Mindkettőn bosszút álltak az osztrákok.

Kausz Gyula dr., midőn a csémi, csajtai, nagynardai kisnardai horvátjaival magyar nemzeti dalokat énekelve elhagyták Felsőcsatárt, s visszament Csémbe, hazájába, azon az éjjel megjelentek az osztrák csendörök, körülvették Kausz dr. házát és éjjel 1 órakor négyes csendőri fedezet mellett Rohoncra kísérték, házában házkutatást tartottak, hozzátartozóit bántalmázták, őt pedig Rohoncon egy mosókonyhába zárták. Majd

innen Felsőőrre kísérték, hol az államrendelleni lázadás bűntette címén indult meg ellene az eljárás, Kausz azonban 18 napi fogság után megszökött a fogházból. Felsőőrtől több, mint 36 kilométer távolságban levő határon, mezőn, vízen keresztül minden községet kikerülve, peruit haza.

Kausz szökése napján fogták el Kuntár József nagyardai plébánost, akiről tudták, hogy nagy része van a községek visszacsatolásában, de őt már Bécsbe vitték, honnan azonban bizonyítékok híjján, néhány nap múlva hazaengedték. Kuntár József plébánost ezután a tizennégy hónap alatt, míg a községek megszállás alatt voltak, állandóan zaklatták az osztrák csendőrök, a visszacsatolás után pedig évekig nem engedték a megszállott Nyugatmagyarországba lépni.

Sokan voltak még mások is, horvátot, akik mind megérdemelnek, hogy könyvünkben megemlítsük őket, azonban, tekintve azok nagy számát, teljes lehetetlenség, erre a célra még egy könyvre lenne szükség. Külön elismerést érdemelnek még a Bosits, Raffay, és Simonsits családok és akik küzdöttek, harcoltak föláldozták magukat a hazáért, akik nem az egyéni érdekeket tartották szemelőtt és a névtelenségbe veszve, tettek (bizonyoságot arról, hogy hű fiai ennek a szegény sokat szenvedett hazának.

A mosonmegyei dunamenti horvát községek népe is 100 %-ig magyar állásponton volt, legfeljebb Sopron vármegye északi részének horvátsága oszlott meg, illetve itt a munkás¹ elem, Ausztriához szítozott. Hiba történt, hogy a horvátságot az olaszokra, támaszkodva a népszavazásba legalább részben nem kapcsolták be. A megbízható statisztika teljesen hiányzott, a súly a felvonulásokon, tiltakozásokon és szónoklatokon volt. Mindenütt követni kellett volna a soproni példát. »Sopronban dr. Kováts István ügyvéd vezetésével lelkes hazafiakból álló társaság teljesen pontos statisztikát állított össze, önelhatározásból, ha ezt a környékről is elkészítik, ma talán 10-15 községgel kevesebb község volna osztrák kézen.

Kőszegiek a nyugatmagyarországi felkelésben.

Mintahogy horvát testvéreink harcáról is külön fejezetben emlékezünk meg, valamint a szegedi felkelődnek is külön lapot szentelünk ebben a könyvben, ugyanúgy Kőszeg városa is érdemes arra, hogy külön foglalkozzunk vele, noha a város nem ritkán szerepelt a felkeléssel kapcsolatban a napisajtó hasábjain. Talán mert nem a vitás területen fekszik és így nem folyt érteply ádáz harc mint Sopronért, mely a felkelés és a népszavazás után a »leghűségesebb város« büszke címet kapta.

Kőszeg szab. kir. város hovátartozósága a békeparancsok megalkotásánál egy pillanatig sem volt vitás, azonban lakosait épp úgy fájdalmasan érintette a trianoni nagy osztozkodás, mint Sopron város magyarhú polgárait. Sőt, amíg Sopronban jaz osztrák propaganda hatására akadtak egy páran, akik megtántorodtak Magyarország iránti hűségükben, addig Kőszegen mindenki szívvel-lélekkel magyarsága mellett tett nyílt színvallást, anélkül, hogy erre bármily felsőbb intés, vagy propaganda kényszerítette volna őket.

»A kőszegiek jelentékeny számban indultak el Kőszegről fölkelőnek, sőt a fölkelésben más kőszegi fiúk, főiskolások is részt vettek, akik Budapestről indultak el a határra...« írja Fuchs Endre dr. »Kőszegiek a nyugatmagyarországi fölkelésben« című tanulmányában- (Kőszeg és Vidéke 193.1. október 11 és 18-iki számokban.)

Jambrits Lajos ült a polgármesteri székben, amikor az első ág falvai ütközet híre a város ifjai — akik közül nem egy alig pár hónapja vetkőzött ki még csak a katonaruhából — mozgolódní kezdtek, szájról-szájra adva egymásnak a hirt: »Ágfalvánál soproniak és más civilek visszaverték az osztrákokat!« Pavetits Ede parancsnok riadóztatta az 54 sz. Eszterházy cserkészcsapat öreg cserkészzeit, barátait, megnyerve az ellenállás ügyének a gróf Erdődy házaspárt is.

Éjszaka kőszegi fiatalság még az ütközet estéjén tanácskozásra gyűlt össze, amelyen elhatározták, hogy ők sem engedik¹ a szomszédos falvakat, ahová annyi szeretet, annyi emlék fűzi mindnyájukat; idegenkézre juttatni. Úgyhogy, amikor Pater; Bonis arkangyal, a hős Ferenc-rendi szerzetes másnap a városon keresztül utazott, örömmel értesült arról, hogy Kősze-

gen már egy jól megszervezett csapat áll útrakészen, csupán a parancsot várva és ezért a kőszegiek mozgalma valóban ki-, érdemli a »fölkelés« nevet. 1921. augusztus 28-án este az ifjúság számottevő része elhatározta a fölkelésben való részvételt és 30-án, ebédután 2 órakor pedig már indult az első 33 főnyi, csupa kőszegiekből álló csapat a harcba. Egyik-másik csak úgy nyáriasan, félcipőben és fehér nadrágban!

E kőszegi 33-ak között elsőnek kell megemlítenünk Nyugatmagyarország hőstét Gróf Erdődy Tamást és hőslelkű hitvesét, cz. Albrecht Antóniát, aki gyöngé asszony létére épp

A gróf Erdődy házaspár.

úgy harcolt, mint a férfiak.

Gróf Erdődyné Albrecht Antónia bár osztrák származású volt, férje oldalán egészen magyar asszonnyá változott, amit a fölkelő parancsnokság által kiadott s a kőszegi múzeumi birtokában lévő okmány is bizonyít. Az okmány, mely köszönetet nyilvánító levél formájában van megfogalmazva, a következőképen szól:

Lajtabánság fővezérsége.

Nagyszentmihály 1921 november 4.-én.

Méltóságos
gróf Erdődy Tamásné Nagyasszonynak

Nagyszentmihály.

Méltóságodnak hősieles elszántságáért, amellyel a járőr és felderítő szolgálatot ellátta, s a tűzvonalban férjének oldalán harcolt, hálás köszönetünket nyilvánítva, a leszerelési igazolványt kiadjuk azzal, hogy az: első naptól fogva a mai napig tényleges szolgálatban állott.

Hir György s. k.
A fővezérség nevében.

Másfél évtized múlt el azóta. Gróf Erdődy Tamás és hitvese a kőszegi temetőben nyugszik. Mindkettőjüket fiatalon¹ ragadta el közülünk a halál. Kriptájuk felett Lajtabánsági emlékéremmel ékesített, fekete gránit síremlék hirdeti:

ITT NYUGSZIK

Monyorokeréki és monoszlói gr. Erdődi Tamásné
sz. Albrecht Antónia, élt 30 évet.<

Monyorokeréki és monoszlói gr. Erdődy Tamás
cs. és kir. kamarás, tűzrendészeti felügyelő, a Ferenc
József rend lovagja stb.

1887-1931.

Az otthon maradt kőszegiek, ha már mindnyájan nem mehettek el a harcba, igyekeztek legalább közvetve részt venni a felkelésben, oly módon, hogy azt feljegyzésre méltóan támogatták. Ebben a város feje Jambrits Lajos polgármester járt elől a jó példával, a saját költségén két fölkelőt, névszerinti Kappel Mihályt és Geröly Józsefet állította sorba. Mint a város első polgára, szívesen látta a fölkelőket a város falai között. Erkölcsei és anyagi támogatásban részesítette őket., Jambrits Lajost 1915-ben választották meg Kőszeg szab. kir. város polgármesterévé, mely tisztségét 20 évig viselte. Kőszeg minden középülete úgyszólván az ő nevéhez fűződik, a .m. kir. tanítóképző, árvaház, misszióház, honvéd tiszti üdülő és a Hősök kapuja stb. Jambrits Lajos igen nagy szolgálatot tett a magyar ügynek, amikor a fölkelőket támogatta, amikor más törvényhatóságok területén a kormány parancsára a fölkelőket! bizony nem a legszívesebben látták.

A kőszegi fölkelők állandóan érintkezést tartottak fent az

otthoniakkal. Az 54 sz. Esterházy cserkészcsapat szállított ki nekik ruhát, élelmet, pénzt és cserébe hordta haza az aggódó hozzátartozóknak a híreket: »Mindnyájan élünk, jól vagyunk, szorítjuk az osztrák sógorokat!«

A kőszegiek az I. hadsereg kötelékében harcoltak Taby Árpád parancsnoksága alatt, de a 33 kőszegit már az első napokban szétosztották, úgy hogy csupán egy raj maradt együtt, amelyet Taby Árpád századába osztottak be Ürmössy Zoltán szakaszába. A raj parancsnoka a szintén kőszegi Szinetár Endre hadnagy.

A század, amelyben a tíz kőszegi képezett egy rajt, volt a kerete a későbbi u. n. I. hadseregnek, mely a Lajtabánság megalakulásakor lett felállítva, helyesebben kibővítve s elnevezve (lásd bővebben a Lajtabánság hadsereg szervezete című fejezetben), amikor az ország minden részéből özönlő fölkelők tömege, nem különben az új állam alakulás megkívánta a hadseregek szervezését és katonai ügyirálytani vezetését.

Tehát a kőszegiek mindjárt az elején részt vettek azokban a harcokban, amelyek az osztrákok előnyomulási támpontja Pörgölény ellen irányult.

Rész vettek a ikirschlagi és a repce-völgyi harcokban is s mindenütt kitüntették magukat.

E harcoknak e fejezetben való ismertetését mellőzzük, mivel időrendben megtalálhatók a könyv fő részében.

Nagy sikerrel alkalmazták még a kőszegieket a fölkelés táboricsendőri szolgálatában, amelyre helyi ismeretükön kívül megbízhatóságuk is alkalmassá tette őket.

A fölkelésben a következő kőszegiek vettek részt:

Gróf Erdődy Tamás, Gróf Erdődyné sz. Albnecht Antónia, Pavetits Ede polgáriiskolai tanár, vitéz Szabados Ferenc gyáros, Péczely Gyula tisztviselő, dr. Fachs Endre városi aljegyző, Wächter Gyula erdőmérnök, Wächter Walter gyáros, Szluha Imre földbirtokos, Markó Antal zeneiskolás, Pavetits János ószeres, Schmal Pál ács, Kőszegi Gyula segédmunkás, Bács István tanár, Pojdesz Mihály, gyári munkás, Seper Ferenc építész, Jagits József kertész, Glózer László tanár, dr. Bósz József ügyvédjelölt, Paur Rezső erdész, Róth Sándor kereskedő, Szinetár Endre gyógyszerész, dr. Marton Jenő ügyvéd, zeneszerző, Szmeister Gusztáv m. tanító, Feldler Edwin banktisztviselő, Tercsák József cipész, Csánics Vilmos egyetemi hallgató, Feigl Lajos nyomdász, Horváth Aladár cipőkereskedő, Farkas József segédmunkás, Szidoly Géza villanyszerelő, Saphütl Ferenc magántisztviselő, Kuzmits Jenő tisztviselő, Blazovits Tamás tanító, Gruber József cipész, Horváth

István kereskedő, Heidenreich Lajos mechanikus, Kappel Mihály és Gerőy József városi altisztek.

Ezek közül Pavetits Ede tanárt az akkori kultuskormány kényszerítette a leszerelésre, nevezett, aki Erdődy Tamás gróf helyetteseként működött Felsőőrött, kénytelen volt felettes hatóságának engedelmeskedni.

Ámde Kőszeg ma sem feledkezik meg a fölkelésről, sőt, az elmúlt évek távlatában még szebbnek látja azt az időt, amikor egy nap felkerekedett Kőszeg ifjúsága és elindult a fölkelésbe. Kőszegen vetődött fel először az a gondolat, hogy a fölkelés emlékére külön múzeum állíttassék fel és amelynek a keretei, ha egyelőre csak szűkrezabottan is, de meg vannak. Kívánatos lenne, anyaggyűjtés szempontjából, ha e múzeumot országosan propagálnák, de így is dicséret illeti meg mindazokat a kőszegieket, akik ez ügyben a legcsekélyebbet! is tették.

Végül fejezzük be könyvünk e részét Fuchs Endre dr., a már említett cikkéből vett idézettel:

»Kőszeg áldozatos és magyar szíve a nyugatmagyarországi fölkelés alkalmával őszintén nyilatkozott meg!«

A titkos társaságok és a hazafias egyesületek.

Amikor 1919. márciusában vitéz nagybányai Horthy Miklós fővezérletével, a Szegeden és a dunántúlon szervezett nemzeti hadsereg bevonult Budapestre, akkor alakultak meg — előbb a fővárosban, később a vidéken — azok a félig katonai, félig polgári szervezetek, egyesületek, amelyek később hatalmas befolyásra tettek szert a magyar politikai életben.

Noha a nemzeti hadsereg biztosította a rendet, s bár az ipar, a kereskedelem láthatólag, mint a régi nyugalmas időkben a rendes kerékvágásban kezdett haladni, a lakosság még nem heverte ki a világháború, az utána következő forradalmak! és román invázió alatt elszenvedett borzalmakat.

Az országban, úgy a fővárosban, mint a vidéken mégfolyó nyugtalanság uralkodott.

Az országot megszálló idegen katonai csapatok csak viszszahúzódtak, de mindenben úgy viselkedtek, mintha örök időkig itt akarnának maradni.

Századunk legnagyobb igazságtalansága, a trianoni béke-

parancs, ijesztő rémként vetette előre árnyékát.

Talán Magyarország fennállása óta nem született annyi lelkes, szomorú, hazafias dal és vers, mint e történelmi időszakban.

És nem alakult annyi hazafias egyesület és titkos társaság, mint ezekben a gyászos években.

Ezek a hazafias egyesületek és szövetségek később sok; olyan igazságtalan támadásnak voltak kitéve, amelyeket a szélsőséges eszméktől elvakult sajtó és politikusok irányítottak.

Magyarországi gazdasz hallgatók a felkelésben

Pedig a titkos hazafias szervezetek az akkori idők szükség-szerű következménye volt. Ne felejtsük el, hogy a Nemzet egy kommunizmust szenvedett át. A legyöngült ország, az akkor alakult karhatalom jellegű hazafias egyesületek, titkos szervezetek nélkül, minden valószínűség szerint elveszett volna egy újabb kommunista forradalomban.

Leszerelt katonák ezrei kószáltak, foglalkozás nélkül az országban. Kétes elemekből mindenre elszánt bandák verődtek össze, veszélyeztetve az amúgy is gyenge közbiztonságot. Hiszen nem volt elegendő fegyver, kellő számú hadsereg és rendőr személyzet fölszerelésre. Védelmi eszközeink nagy részét elkobozták tőlünk a megszállók, a megmaradt és eldugott

jobbára használhatatlan készletek után állandóan kutatott, az antant vegyes ellenőrző bizottsága.

A hazafiasság hangoztatása bűn volt, csak sírni volt szabad. A megszállott részekben még azt sem: Erdélyben nem egy költőt végeztek ki az oláhok. Csoda-e hát, ha a magyar föl-támadásban hívők, titkos társaságba tömörültek?!

Hiába mondják, hogy a titkos szervezkedés nem fér össze a magyar nép nyílt jellemével, mert az ilyen irányú szervezkedések jellegét mindig a viszonyok diktálják és nemcsak a faji tulajdonságok.

Megrovást érdemelnek tehát az akkori ellenzéki pártok szószólói, akik inkább egyéni (ambíciótól és nem: meggyőződéstől) fűtve, támadták a sajtóban, nyilvános szónoklatokban a hazafias szervezeteket. Mint mindenben, itt is voltak kivételek. A nagymúltú Vázsonyi Vilmos, aki 1926-ban a könyv szerzőjével folytatott beszélgetés során a titkos szervezetek mellett foglalt állást, szintén ellenzéki politikus volt az akkori időben.

— A titkos hazafias egyesületekre szükség van — mondta Ferenc József volt igazságügy minisztere.

Ezt a kijelentést azért közlöm, mert Vázsonyi Vilmost nemsokára e beszélgetés után két hazafi, volt lajtabánsági főkelő, tetteg inzulálta. Ezt a sajnálatos tényt épp úgy el-ítéljük, mint az említett ellenzéki akciókat.

Az Alföldi brigád

1920 őszén, a nemzeti hadseregből leszerelt katonákkal, elbocsáttatásuk előtt egy nyilatkozatot írtak alá, amely szerint belépnek az alföldi brigádba. Az alföldi brigád, mint azt a fenti bevezetőben említettük, azzal a hazafias céllal alakult meg, hogy az esetleg vörös mozgalmat letörje és a magyar hazát a külső ellenséggel szemben is megvédje.

Az alföldi brigádnak a tulajdonképeni székhelye Kecskeméten volt, mondhatni, hogy e szervezet tulajdonképen csak abból a pár száz emberből állt, akik Héjjas Iván tartalékos; főhadnagy, szőlő-birtokos, később országgyűlési képviselő közvetlen környezetéhez tartoztak. Tehát jobbára kecskeméti és környéki gazda ifjak.

Az alföldi brigádnak nyilvántartott százezer embere, mert az országban elszórtan élt, nem volt aktív tag, kivéve egyes

vidéki szervezetek tagjait, akik azonban sohasem szerepeltek, mint az alföldi tagjai nyilvánosan, csak mint a helyi ÉME. vagy MOVE, harcosaként működtek.

Mindez ellentmond azoknak a fantasztikus híreszteléseknek, amelyek 1924 és 1925-ben jelentek meg a sajtóban, amely szerint az Alföldi brigád, puccsra készülve, a főváros ellen vonul.

Erről az állítólagos fölvonulásról csupán a budapesti IX. kerületi ÉME. nemzetvédelmi osztályának 1924-beli tagjai között volt szó gyerekes csínyek tervezetése közben és ennek a híre került ki a közönség elé, amelynek természetesen senki sem tulajdonított nagy fontosságot, kivéve azokat az ellenzéki politikusokat, akiknek érdekében állt az akkori kormányt támadni.

Az Alföldi Brigád csak a rotációs papíron lett naggyal Pedig csak egy nemes szándékú szövetség volt, a maga kis jelentéktelenségében.

Az Alföldi Brigád, ha lehet, mint ilyent komolyan említeni, kecskeméti embereivel vett részt a fölkelésben és ott tagadhatatlan érdemeket szerzett, vezérük Héjjas Iván vezetésével, azonban mint fölkelő csoport, az Alföldi Brigád nevet, a fölkelés ideje alatt nem használták.

A Kettős Kereszt Vérszövetség

Ez volt az a titkos társaság, amely 1921-ben sok száz tagját állította a nemzeti ügy szolgálatába. Aki be akart lépni, annak idején ez ijesztő és kissé romantikus nevet viselő társaságba, két tag ajánlatára volt szüksége. A két régi tag írott becsület szavával kellett megerősíteni az újonc nemzeti szempontból való megbízhatóságát. Ezenkívül még hosszabb próbaidőt kellett a véglegesítésig eltölteni, mely idő alatt a tagjelölt, tudtán kívül, megfigyelés alatt állt.

A tagság azonban nem járt jogokkal, hanem csak kötelességet rótt a tagokra. A kötelességek a haza szolgálatával függtek össze. Az engedetlenek, a szabályok ellen vétők fölött, ha azt főbenjáró bűnnek minősítették, a Kettős Kereszt Vérbíróság Ítélezett.

A Kettős Kereszt Vérbíróság nem tévesztendő össze azzal a veszélyes gyerekcsínyserű, fenyegető, fekete kézzel dolgozó

Márffi-féle »vérbírósággal«, amely a fölkelés után pár évre, rémisztgette a serdülő diák tagokat és amely szomorú véget ért, amikor Márffiek a Dohány-utcai bombamerénylet elkövetése után fogházba kerültek.

A Kettős Kereszt Vérszövetség korántsem volt veszélyes társaság. Tagjai nagyobb részt front járta katonák voltak, köztük nem egy tisztos józsefvárosi, vagy budai nyárspolgár, akik époly lelkesen jelentek meg a Szalag-utca 2. szám alatti fővárosi elemi iskola tornatermében tartott összejöveteleken, mint a 17-20 éves diágyerekek.

A Szalag-utcai iskola tornatermében képezték ki különböző fegyvernemre a fiatalságot. Ahol délelőtt az elemisták harmónium-muzsikára énekeltek és tornáztak, este a géppuska alkatrészeit magyarázta a katonai szakoktató.

1921 augusztusában a következő szövegű szolgálati jegyeket; küldte szét, riadó kézbesítés rendszerrel, a K.K.V.Sz. tagjainak:

Szolgálati jegy.

Fogadalmára való hivatkozással felszólítom, hogy folyó hó 14-én este 8 h-kor a Szalag-utca 2 szám alatti iskola tornatermében jelenjen meg. Szolgálati jegyét hozza magával. K. K. V. Sz. Aláírva: Bánovszky János főhadnagy.

A nevezett napon este, mintegy 50-60 ember jelent még. Bánovszky rövid tájékoztató után parancsot adott a század, illetve (a szakaszkeretek felállítására. Tompos Károly, székely hadnagyt nevezte ki a gyalogosok parancsnokának, melléje df. Szilassy hadnagyt és Mátéffy hadapród jelölt őrmestert osztotta be. Egy Vas nevű hadnagy lett a géppuskások parancsnoka, a tüzérek kiválasztásával pedig Nagyunyomi Sényi Béla tüzérezászlóst és Szalay János tüzérhadapródot bízta meg.

A csapatok a Nádor laktanyában jelentkeztek. Ott rendes katonaaállomány szerinti ételmezésben részesültek, az indulás napjáig.

A Nádor laktanyában ezidőben a Prónay csendőr zászlóalj két százada teljesített (állandó szolgálatot.

Az akkori viszonyok jellemzéséül álljon itt Tompos Károly vezetésével kiment kisedet fölkelő csoport viszontagságos útjának története. Mennyi kalandot kellett átélniük, míg végre; fegyvert foghattak.

Mint említettük, úgy a főváros, mint a vidék az Antant katonai bizottságok ellenőrzése alatt állott, a kormány és a hatóságok kénytelenek voltak nekik engedelmeskedni és még a látszatát is kerülni annak, hogy a fölkelést csak a legkisebb mértékben támogatják.

Amikor Tompos Károly 45 embere élén bevonult a Nádor laktanyába, már több indulásra kész polgári alakulat várta az indulásra kedvező időpontot, amikor is feltűnés nélkül lehetett az embereket a vasút állomásra vinni.

Tompos Károly 45 emberét is azokba a zsúfolt legénységi szobákban helyezték el, amelyeket a Nádor laktanyában külön, az irreguláris csapatok részére tartott fenn a Prónay zászlóalj parancsnoksága és ahol Tomposéknak négy napot kellett eltölteniök.

Az ötödik napon, este 10 órakor arra a hírre, hogy az Antant, még az éjjel ellenőrzi a Nádor laktanyát, hogy a békeparancsban elfogadott feltételek betartásáról meggyőződjenek, a polgáriruhás fölkelőket, a laktanyából, az idegen katonai bizottság szeme elől, a Hűvösvölgybe vezették.

Tompos emberei az É. M. E. és a M. OV. E. és a Gábor Áron székely menekültek szövetségében toborzott fölkelő jelöltekkel együtt, összesen nyolcvan a Hűvösvölgy árnyas fáin alatt, a gyepen hálva töltötték az éjszakát. Ez, noha késő éjszaka értek oda, nagy feltűnést keltett a hűvösvölgyi villa-telep és üdülő szanatórium lakói között. Ezek a szokatlan éjszakai táborozásban, szovjet fölkelést sejtettek és sietve értesítették a rendőrséget, mire másnap délelőtt a hűvösvölgyi erdőt karhatalom vette körül és a fölkelő jelölteket teherautón az elsőkerületi rendőrkapitányságra szállították. Itt, miután bebizonyosodott, hogy a Hűvösvölgy lakóit semmiféle vörös támadás nem veszélyezteti, szabadon engedték őket.

Tomposék a Nádor laktanyába nem mehettek vissza állítólag valaki besúgta az antant bizottságnak, hogy Prónayék irreguláris csapatokat akarnak kicsempészni a nyugati végekre. Tehát azzal az utasítással eresztette szélnek Tompos embereit, hogy este a kelenföldi pályaudvar előtt gyülekezzenek.

A kelenföldi pályaudvaron újabb meglepetés várta őket. Alig gyűltek össze az emberek a váróteremben, két, rendőrökkel megrakott teherautó érkezett a pályaudvar elé, azzal a határozott utasítással, hogy a fölkelők elutazását akadályozzák meg.

Ökrös detektív felügyelő, az akkori politikai detektív csoport-vezetője, össze is terelte Tomposokat, amikor váratlan segítségére a majdnem végleg elsüggedt fölkelő jelölteknek, a kelenföldi állomás katonai parancsnoka — nevét sajnos nem tudjuk — meggátolta a rendőrséget intézkedésében, kijelentve, hogy a fölkelő gyanús embereknek semmi közük a nyugatmagyarországi fölkeléshez, mert ezek katonai utépítő munkások és most Győrbe utaznak és szabályszerű katonai menet-

levelet adott Tomposéknak. Végre nyugodtan elutazhattak.

Mint a könyvből kitűnik, a hatóságok; nehéz helyzetben voltak, azt sem tudták kinek engedelmeskedjenek. A kormánynak sem volt a kellő tekintélye.

Megemlítendő titkos szervezet volt még az É. M. E. nemzetvédelmi osztálya, amely, mint É. M. E. n. v. o. működött, ez a in év később [a Márffi perben vált különösen ismertté.

Az É. M. E. nemzetvédelmi osztálya, mely szintén titkom jelleggel működött, megemlítendő eredményekkel járult a nyugatmagyarországi mozgalomhoz.

A Gábor Áron Székely Munkás Szövetség szerepe.

»A Gábor Áron székely munkások szövetségét«, amely 1919. május 17-én alakult meg, Török Pál László tüzérszázados alapította.

A szövetség 1921-es vezetői is megérdemlik, hogy bővebben foglalkozzunk személyükkel és a fölkelésben szerzett érdemeikkel.

Amikor Friedrich István, Lingauer Albin, Prónay Pál, Hír György és Urmánczy Nándor elhatározták, hogy a nyugatmagyarországi lakosság minden előző megbeszélést nélkülöző ellenállását támogatni fogják, legelsősorban a Gábor Áron embereiben bíztak, mert (a szövetség tagjai a világháborúiban, a kommün és az olasz megszállás alatt tanúsított fanatikus hazugságaikkal bizonyosságot tettek bátorságukról, no meg azután valljuk meg, hogy a Gábor Áron földönfutóvá vált tagjainak volt a legkevesebb veszteni valója. A szövetség akkori elnöke, Szörtsey József és Sikolya; Lajos, a szövetség főtitkára, valamint Bokor Lajos elnök végezték a toborzás nehéz munkáját. A szövetség vezetősége, azután hogy tájékoztatták őket a nyugatmagyarországi lakosság izzó hangulatáról és helyenkénti ellenállásról, elhatározta, a fölkelésben való részvételt.

A megbeszélést azonnal tett követte. Sikolya Lajos egybegyűjtötte a tagokat és felhívásokat ragasztatott ki a fővárosban és a vidéken. Ebben a föl hívásban az országiban szerte tartózkodó menekült székelyekhez szól.

A sokféle ellenőrzés miatt nem lehetett nyíltan fegyver alá toborozni, így Sikolya Lajos nyomtatott föl hívásában sem volt olyasmi, ami az érdekelteken kívülállók figyelmét meg-

ragadta volna. Ennek ellenére szinte csodálatos, hogy a me- nekült székelyek megértették, mert a plakátok megjelenése után tömegesen jelentkeztek.

A felhívás ügyesen volt megfogalmazva és kinyomtatva anélkül, hogy a nyugatmagyarországi fölkelésre vonatkozólag célzást is tartalmazott volna« Mégis lehetett a sorok között olvasni, különösen az egyes aláhúzott szavaknál.

Ez tulajdonképpen nem is volt olyan nehéz feladat a me- nekült székelyek számára, hiszen a napilapok mindennap közöl- tek tudósítás oktat a nyugatmagyarországi lakosság lázongá- sáról.

A felhívás hiteles szövegét az alábbiakban közöljük:

Erdélyért dolgoznunk és vérzünk, ha kell!

»A Gábor Áron Székely Munkás Szövetség.«
Budapest IX. Ráday-utca 8. I. 6.. ajtó

FELHÍVÁS!

Gábor Áron ágyúöntő székely szelleme vezet
1848-ban a 12-ik órában

Sepsziszentgyörgyön, a város piacán kiállított ágyuk bá- mulatba ejtették a székelyeket, kik kitörő éljenzéssel fogadták! és önömtől égő arccal kiáltották, hogy utolsó csepp vérig har-, colni fognak. *Gábor Áron semmiből teremtett, mert dolgozott, oktatott és harcolt.* Az ő nevéből rettegett a *fölkelő mócok csordája*, az ő érdeme, hogy Petőfi közvetlen megismerhette a székelyeket és megírhatta:

»Nem fajult él még a székely vér, minden cseppje drága gyöngyöt ér!«

Mi székely munkások, soha neon mentünk és nem megyünk olyan nemzetközi agitátorok után, akik az »Aranka lucerna nélkül nem élhet« elvét vallja, a fajok szigorú összetartása mellett betolakodott nemzetközi elhelyezkedésükkel és beren- dezésükkel a pénz világot kezükben tartják s az általuk föltre vezetett munkásság támogatásával vélik biztosítani világural- mukat. Az aranka szempontjából helyes, de a mi erdélyi csi- szolatlan gyémántbérceink más természeti tulajdonságokkal ál- dottak meg minket. Tudjuk, hogy e világon számunkra más hely nincs és ezért Hazánkért élünk és halunk, ha kell.

Szövetségünk célja az, hogy osztály különbség nélkül ápol- juk a magyar összetartást és egymásközi szeretetet. Válaszfa- lat csakis a tisztességes és a tisztességtelen között ismerünk. Apáinktól örökölt *hazaszeretetet* és szeplőtlen székely becsü- letet, kötelességünk megőrizni.

Székely magyar testvérek! Nincs vesztegetni való időnk. *Eçty perc sem!* Egy táborban a helyünk. Ha össze nem tartunk, *elveszünk*, ha összetartunk *Isten ostora leszünk*, mi nyugodtak nem lehetünk, míg szüleink, testvéreink és hitveseink tőlünk elzárva, *meggyalázva és ezrek hazafiasságukért, sötét börtönökben, rablánccon szenvedjek-* A kiüldözött és az oláh barbárok elől menekült munkás testvéreink *itt rongyokba ágyazva és lakás nélkül elhagyottan szenvednek.* Segítségükre kell, hogy legyünk! Minden menekült székely és magyar munkásnak saját érdekében *egy zászló alá kell tömörülni, mert érzésileg egyek vagyunk.*

E felhívás után egy tíz pontban megállapított program következik, amelynek különösen az első pontja érdekes. A következőképpen szól:

»Minden nélkülöző menekült testvérünket segítjük. A munkanélkülieket azonnal foglalkozáshoz juttatjuk, nőtlenek részére tömeglakást szerzünk.«

Mindennap érkeztek székelyek a szövetség Ráday-utcai helyiségébe az ország minden részéből. Vonaton, szekéren, gyalog, ki ahogy tudott. Sikolya Lajosnak nem kellett sokat magyarázni. Mindenki tudta, hogy miért van rá szükség. Voltak olyanok, akik minden rokon, támogatás, munka, fedél nélkül álltak és csak az első pont felhívására jöttek, de amikor megtudták a valót szívesen mentek Nyugatmagyarországra meghalni.

A Diákegyesületek és Szövetségek.

A magyar egyetemi és főiskolai hallgatók »Turul« szövetségéből is sokan vettek részt „a fölkelésben. A »turulista bajtársakat« vitéz Bánsághy György dr. toborozta.

Sokkal aktívabban vettek részt a megszállt területi diákság egyesületei: A Székely Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Egyesülete, a D. E. F. H. E. a délvidékiek egyesülete és a F. E. F. H. E. felvidéki diáksága.

De számtalan középiskolás is volt a fölkelők között. Ezek egyedül, minden hivatalos felszólítás nélkül, legtöbbször szülőik tilalma ellenére, szöktek le a fölkelőharcok színhelyére.

Nem volt olyan fölkelő csoport, amelynek ne lett volna egy hazulról szökött gimnazistája, vagy kereskedelmistája.

1921. forró hangulata augusztusában, naponta érkeztek bejelentések a főkapitányság eltűnési osztályára, az eltűntek 99%-a középiskolás diák. Az eltűnési osztály nem egy könnyes-derős epizód színhelye volt abban az időben.

— Sapka nélkül ment el a gyerekek! — panaszkodott egy. anyja az ügyeletes rendőrtisztnek.

A másik anyja pedig, miután bebizonyosodott, hogy VII. gimnazista, fia fölkelőnek állt, az iránt érdeklődött, hogy milyen módon lehetne a fiúnak csomagot küldeni.

Lajtabánsági bélyegek.

Az ehhez hasonló esetekben, bővelkedtek a vidéki városok kapitánysága is. Szeged, Debrecen, Miskolc, Salgótarján mind képviseltette magát egy két diákkal. Nem szólva a nyugati részben fekvő városokról.

De volt olyan apa, aki nemcsak beleegyezését adta ahhoz, hogy fia fölkelőnek álljon, hanem maga kísérte ki a vasúthoz a »gyereket«.

Egy ilyen jelenetnek maga a szerző is tanúja volt. Egy apa a K. K. V. Sz. gyülekező helyére — a Szalag-utcai iskola termébe — két 17 éves ikerfiát hozta el, mintha csak egyszerű, iskolai beiratásról lett volna szó.

— Itt vannak az ikreim, főhadnagy úr, mondta — én már öreg vagyok, őket küldöm el magam helyett.

A burgaubergeri tábori őrs, amelynek létszáma Vas Szóts Károly parancsnokkal együtt 18 fő volt, 5 szökött diákkal dicsekedhetett. Egyikük sem volt idősebb 17 évesnél. Ezek közül három gimnazista, egy kereskedelmi iskolai tanuló, egy pedig a budapesti felső építőipari iskola növendéke volt. Mind az öten becsülettel állták meg a helyüket, épp úgy, mint a többi csapatoknál harcoló diákbaj társuk

Végre is a szülők állandó zaklatásának, a magyar kormány rendeletét adott ki, hogy azokat a középiskolásokat, akik szeptember 15-ig nem jönnek haza, kizárják az ország összes tanintézetei bói. Egyetlenegy diák sem tette le a fegyvert érré a fenyegetésre. Később a kormány ezt a rendelkezését kénytelen volt módosítani (lásd a kormány fölkelőkhöz intézett felhívását.

A magyaróvári Gazdász Ifjak.

Gróf Erdődy Tamás, Nyugatmagyarország hőse, aki nemcsak jelentős anyagi eszközzel támogatta a fölkelést, hanem nevével, a bátor magyar amazonnal együtt, az első sorokban vett részt a harcokban, a magyaróvári Gazdasági Akadémia neveltje volt.

Amikor Mosón vármegyében tudomást szereztek Nyugat, magyarország elcsatolásáról, a magyaróvári gazdász ifjak szível lélekkel s lettek a haza hívó szavára harcolni. A fölkelésbe magukkal hozták azt a szellemet, amely az intézetet, annak fennállása óta áthatja, a hazafiasságot és összetartást. Századok múlva biztos lesznek szépírók, akik feldolgozzák késő utódaink gyönyörűségére és okulására az alábbiakat:

A magyaróvári Gazdasági Akadémia 1921-1922 tanévének megnyitását nem: az Alma Mater falai közlött ünnepelte. Az Akadémia történelmének aranykönyvében fel van jegyezve, hogy az Akadémia hallgatóinak nagy része, mintegy hatvanan, fegyverrel a vállukon, az Akadémián kívül a Vas megyei Hamvasd községben, az osztrák határon 1921 október 16-án külön (ártottak ünnepélyes Veni sanctet, minthogy a határ védelmében, az Akadémia megnyitását, nem lehettek Magyaróvárott Fritz Sándor, máriafalvi plébános celebrálta a veni sanctet!

122és ezzel egyháziilag megnyitotta a fölkelő gazdászok tanévének. Mise elején elénekelték a Hiszekegyet, mise után pedig: a Himnuszt. A mise utáni ünnepélyen ott volt Taby Árpád az első hadsereg parancsnoka, akit Guoth Zoltán, a gazdász-csa-

kelésben, ebből, mintegy 60 a Hamvasdi, Tatárfő, Feketepatak. Borostyánkő és Letér községben teljesítettek szolgálót. A hamvasdi gazdasz-csoport parancsnoka Gouth Zoltán volt, ma Szentivánfa községben intéző; helyettese Wéber Antal, ma szőlő- és bor felügyelő, Sátoraljaújhelyen.

A hős hallgatók azóta kikerülve az Alma Mater falai közül, elszéledtek és így csak a következők neveit tudjuk közölni: Anghy Csaba Geyza tanársegéd, Bácsy László tarcali intéző Hódostanya, Beretvás Zsigmond oki. gazda, aki meg is sebesült, Nagykőrös, Bocsor Géza, Csukás Zoltán, Darvas Zénó, Fodor Kálmán, Galgóczy Miklós, dr. Gámán János gazd. tanár, Jászberény gazd. szakiskola. Haffner Zoltán oki. gazda, Herceg Eszterházy központi iroda, Sopron, Herczeg Károly, Hess Pál, Kolbai Károly, Mayer Kálmán, Molnár Ferenc Morva László, Nagy Gy. László, Révy Dezső, Révy Ferenc, Susszer Gyula. Süli Gáspár, Szinyei Mérse Miklós, Sontagh Gáspár, Tóth István káptalani intéző, Győr, Viser Jakab, Vörösmarthy Zoltán Woitech József urad. intéző, Wald Bott báró birtokán, Sárospatak, Zárnbó Ernő, Ziermann Lajos, Gede Pál, Jiechmann Ferenc, Balogh Lajos, Magyar László, Obrincsák Jenő, Páli János, Horváth Dezső, Horváth Ottó, Ducz Gábor, Zlin¹szky Lajos, Tanos Pál, Neth Aladár, Linzer Aladár, Pinezich Béla intéző, Nagycenk cukorgyár, Kmettoni I. György Sopron vármegye számvevősege, Darányi György, Juricsek Imre, Geöce István, Horváth József, Neogrády Dezső.

Soproni Bánya- és Erdőmérnöki hallgatók.

A soproni főiskolának is két bátor hallgatója lelte halálát a fölkelési harcokban. Mint a magyarvári főiskolások, a Soproni Erdő- és Bányamérnöki hallgatók is, dicsőséget szereztek intézetüknek. Mindjárt a fölkelés elején kitüntették magukat az ágfalvai összecsapásban, amelyben a fölkelő csapatok fényes győzelmet arattak, a többszörös túlerővel betörő ellenséges csapaton.

Az ágfalvai ütközet azonban áldozatokat követelt a magyaroktól és ezek közül kettő a soproni főiskola hallgatója: Motzhatsek Gyula erdőmérnök hallgató és Szehányi Elemér bányamérnök hallgató. Mindketten a soproni temetőben, a városi dízsírhelyén várják a feltámadást.

Sírjuknál Sopron városa minden évben gyászünnepet tart a két hős emlékére.

Ebben a fejezetben még csak annyit, hogy a magyar diákság hős magatartásáért külön dicséret illeti meg a magyar tanár és tanítói kart, amely ilyen nemzedéket nevelt a hazának.

A lajtabánsági fölkelés irodalma.

Mint minden mozgalomnak, a lajtabánsági fölkelésnek is van irodalma, sőt szépirodalma. A fölkelők között nem egy költő akadt, aki fölkelő tárgyú versekét irt.

Mint könyvünk más fejezetében említettük, soha Magyarországon nem virágzott úgy a hazafias költészet, mint abban az időben, noha az akkori megjelent himnuszok, ódák¹, indulók között bizony nem egy gyengécske is akadt. Nekünk azonban nem célunk ezeket kritikai szempontból méltatni.

Akkoriban az irredenta költészet virágkorában; szerte az országban egy indulót énekeltek. Ez, noha, a fölkelés előtt íródott, mégis érdemes arra, hogy ezen a helyen megemlítsük. Ugyanis ez a pattogó ütemű melódia és harcra serkentő szövege, lett a lajtabánsági fölkelő csapatok harci indulója. Ezt

az indulót énekelték a fölkelők menetelés közben és este a tá-bortüzek mellett. Csak a megzenésített versszakot közöljük.

»Bérces Kárpát ormán őrt áll sokezer magyar vitéz
 Állig fegyverben, mint köszál, minden vésszel szembenéz.
 Tűzpirosra gyúlt az égbolt, szertesét halott, sok vér folyt
 Tenger ellen ront hazánkra, szent ügyünkre törni akar
 Fél világgal szembe-szembe szállva harcol a hős magyar!«

A legszebb vers azonban Dobos Gyula verse, amelyet 1921. október 10-én írt a felsőpulyai táboriőrön. A versnek becses történelmi értéke is van, mert kapcsolatban van a fölkelők felhívásával, amelyet 1921 őszén intéztek a lakossághoz. A fölkelők, akik a nyári melegben indultak harcba, az ősz beálltával sokat szenvedtek a hidegtől. A lakosság gyűjtött nekik meleg ruhát és ebben a gyűjtésben a magyar lelkű lányok és asszonyok jártak elől jó példával, ő hozzájuk szól az alábbi vers:

Segítsd a fölkelőket!

Jó szív, ha az vagy, nyilatkozzál meg,
 Nézd a fölkelők már dideregnék...
 Nyugati végen keményebb az ősz,
 És a metsző hideg hővért is legyőz.
 Ha érző szíved szánóra dobban;
 Nyisd ki szekrényed, csomagolj onnan,
 Ruhát meleget, dohányt eleget,
 S felkelő hála Téged emleget.
 Fázok sóhaja már most útrakél...
 Ne várd, míg zordul beköszönt a tél,
 Adj, amit adhatsz a fölkelőknek,
 Nekik, kik hős védői hazai rögnek.
 Megbirkózói a fagyos télnek,
 Lajtabánság fiai kérnek:
 Gyűjtsetek ruhát asszonyok, lányok,
 S megkoszorúznak a fölkelő álmok.

Az asszonyok és lányok dicséretére legyen mondva az, hogy a fölkelő álmok koszorúja máig sem hervadt el.

Holicsy Gyula író, hírlapíró, született 1900-ban Nyirgyulajon, a fölkelésben, mint a Kettős Kereszt Vérszövetség tagja vett részt. Irodalmi pályafutását a Magyar Országos Hírlap-tudósító Könyvnyomtatásnál kezdte. Verseivel először a Szégedi István szerkesztésében megjelent »Nemzet« című folyó-; iratban tűnt fel. Ady Endrét követő generáció egyik legtehetségesebb tagja.

Itt közöljük 1926-ban megjelent »Minden mindegy« című versike tétéből két fölkelő tárgyú versét, az egyiket Pándorfalunál írta. Ezt később Szirmay Károly megzenésítette.

»Bajtárs már ne várjunk.

Bajtárs mond meg mire várunk
 Kopár hegygerincen?
 Nehéz vártán meddig állunk
 Hol a hadúr isten?
 Miért süvít a metsző szél, —
 Fagyos éjszakákon:
 — Mikor válik valósággá
 Egy örökké fájó kurucálom?!
 Bajtárs még mit várunk?
 — Meddig kérdi minden
 — Mikor virul virág, erdő;
 Magyar hegygerincen?
 Elharácsolts érces bércen,
 termő rónaságon:
 — Rablánc csörren Magyar népen
 S könny hull nyugat tájon!...
 Elszakított határszéli
 Magyar városokban:
 — Nincsen magyar nóta régen;
 Segítségért zug a harang onnan!...
 Bajtárs már ne várjunk!
 — Tárogató zengje;
 Magyar volt itt s magyar marad
 Minden, mindörökre!

(Pándorfalu 1921.)

A fenti versen kívül megemlítésre méltó az »„Évezredes átkozott átok« című egyszakaszos költeménye. Ezt a szerencsétlen emlékü budaörsi csata után írta. A vers miatt állítólag perbe fogták, azonban az erre vonatkozó adatok nem állnak rendelkezésre.

Évezredes átkozott átok.

Évezredes Átkozott Átok:
 — Ősmagyar bűn a Megnemértés
 Testvér vért ont itt minden öncél —
 Minden Úrhatnám —
 Hiúság, Sértés!
 Évezredes Átkozott Átok!
 — Ősmagyar bűn a Megnemértés!

Missuray Krug Lajos: »Tüzek a végeken« (1930. Sopron).

A fölkelés után jelent meg Missuray Krug Lajos »Tüzek a végeken« című könyve.

A könyv a soproni erdészeti főiskola ifjúságának nyugat-magyarországi szereplését tárgyalja.

Missuray Krug, aki szintén részt vett a fölkelő harcokban,, hivatott tollal emlékezett meg a soproni diákság hősiességéről. Könyve megjelenése Sopronban, az ősi városban, még csak; növelte a fölkelésben résztvettek népszerűségét. A könyv, noha szépirodalmi munka, történelmi szempontból is jelentőséggel bír, amennyiben az egyes ütközetek pontos leírását is adja. Missuray Krug soproni költő, más jelentős szépirodalmi munkája is jelent meg szép számmal, noha még fiatal. 1898-¹ban született Sopronban, ahol iskoláit 13 végezte; középiskoláit és az erdőmérnöki főiskolát. Több irodalmi társaság tagja. A Nemzeti Kultúregyesület, Országos Gárdonyi Géza Irodalmi Társaság, Gyóni Géza Társaság, amelyekben tevékeny munkát fejt ki. Írásait póztalan egyszerűség és tiszta szívű idealizmus jellemzi.

Jellemzésül közöljük dr. Marton Jenő jól sikerült indulóját is, a melyet a szerző, gróf Sigray Antal, Magyarország kormánybiztosának ajánl, a történelmi határokért folytatott küzdelmek emlékére. Az induló, a megszállt Nyugatmagyar országon még ma is népszerű. Szövege a következő:

Zug a Duna, zúg a Tisza, szakad már a gát
Rajta, rajta jó magyarom, nyergelj paripát
Te hullarabló, álnok nép, most fuss amerre látsz;
Pusztulj innen szép hazámból, cseh, oláh és rác.
Berreg, kattog gépmadár, elbarnul a napsugár
Éljen a hon, éljen a király...

Az induló a Viktoria kiadásában jelent meg Budapesten, pattogó ütemű, amelyre kitűnően lehet menetelni. Szövege egyik helyén igen eredeti.

Kassa táján abrakolunk
Száva vizén megitatunk
Lajta mentén, Lajta mentén ad ebédet Erdély; esti
Erdély esti békességet.

Az utolsó sor a felkelésben részt vett székelyekre céloz, Dr. Marton Jenő 1885. február 12-én, Rohoncon született és mint kőszegi ügyvéd, élénk agitációt fejtett ki Ausztria ellen apjával együtt, aki Rohoncon kántortanító volt és aki

szintén nagy népszerűségnek örvendett. Dr. Marton Jenő existenciáját áldozta a, z ügyért, a fölkelésben, Rohonc védelmében részt vett még az elején Friedrich István parancsnoksága alatt, Fuchs Endre Kőszeg városi tanácsnokkal és Tihany Márk bencés tanárral együtt. Az osztrákok még évek multán sem felejtették el tevékenységét. 1926. június 21-én, amikor apja temetésére Rohoncra érkezett, az osztrákok letartóztatták és csak hosszas fogság után, a magyar kormány fellépésére engedték szabadon. A Lajtabánság megalakulása mozgalmában, tekintve azt, hogy dr. Marton erősen Habsburg érzelmű nem vett részt. Legitimista érzelmeit indulójában is kifejezésre juttatta.

»Éljen a hon, éljen a király.«

Az »Írottkőn« címmel, nagyobb munkája jelent meg a B. R Sági kiadásában. Ebben a munkájában Nyugatmagyarország tárgyú dalok, táncok, áriák vannak egy bokrétába gyűjtve, amelyeknek szövegét Marton Jenőn kívül Kulcs István, Gyula diák Herbst Géza. Horváth László és Bodai Miklós írták.

Dobos Gyula verseskönyve.

A könyv már nyomdában volt, amidőn vitéz Endre László úr szívességéből hozzájuthattam Dobos Gyula, volt fölkelő-hadnagy verseskönyvéhez.

A könyv Szombathelyen jelent meg 1921-ben, közvetlen a fölkelés után nyomtatott a szombathelyi Nép nyomdában. Egyik versét, a »Segítsd a fölkelőt« az előző oldalon olvashatjuk, a »Lajtabánsági fölkelés irodalma« című fejezetben. A két kiadást megért könyv mindössze 16 oldal, a címe »A fölkelők búcsúja«, címlapját a lajtabánsági címer díszíti és mindössze 13 verset tartalmaz. Ilyeneket: »Míg Lajta vizét ellenség issza, békés tűzhelyre nem térünk vissza«, Régi dicsőségünk hol késel az esthomályban?« Az említett »Segítsd a fölkelőt!« című versen kívül, még egyet itt adunk mutatóba,, melynek a címe: »A köszegiek«. A többi, amely izzó hazaszeretetre és azzonkívül tehetségre vall, helyszüke miatt nem közölhetjük.

A köszegiek.

Fölkelők előtt felejtethetlen,
Köszeg városhoz száll üzenetem:
Úgy emlékezünk a kedves múltra,
Hogy kedvünk volna átélni újra.
Itt az érzelem magasra lendül,
Itt sohasem néztek ránk idegenül,
Órák múltak el úgy akár a percek,
Mert itt ápoltak, mert itt szerettek.
Itt jó dolga volt a sebesültnek,
Itt hálakönnyek szemükbe gyűlnek,
Itt a szívekben honfiláng ég benn
És egybeolvadunk testvériségbe.
Itt védelmeznek, itt pártfogolnak,
Itt nem ülnek fel rágalmazónak.
Itt nem hibáink hajszojják össze.
Hanem erényünk csokorba kötve.

A belföldi sajtó munkásai

A fölkelés ideje alatt számos olyan cikk jelent meg a napi és heti lapokban, amelyek a fölkelést támogatták.

Ádám T. István, a könyv szerzője a Nemzeti Élet«-ben írt fölkelő-tárgyú novellákat.

Budaváry László nemzetgyűlési képviselő, mint a »Nemzeti Élet« főszerkesztője, nem egy cikkben állt síkra Nyugatmagyarország érdekében.

Gagyí Jenő, népfölkelő őrnagy, hírlapíró, mint a Magyarország munkatrása, színes helyszíni tudósításokkal érdekesítette magát a megemlítésre.

Komáromi János, a jeles magyar író tollából hangulatos cikkek, leírások jelentek meg a Magyarország 1921-es évfolyamában.

Milotay István a Magyarország főszerkesztőjének is sokat köszönhet a fölkelés mozgalma.

Lendnay István nemzetgyűlési képviselő, neves író és műfordító számtalan cikkel támogatta a fölkelést.

Légrády Imre és Légrády Ottó »Pesti Hírlapjának« sokat köszönhet nemcsak Nyugatmagyarország népe, hanem az egész nemzet. A Légrádyak Trianon óta a magyar cél: a revízió szolgálatába állították lapjukat és ez ügyben páratlan áldozatkészséget tanúsítottak.

Lingauer Albin országgyűlési képviselő nevével többször is találkozik e könyvben az olvasó. Azonkívül, hogy lapját a »Vasvármegyét« teljesen a fölkelés szolgálatába állította, egyike volt azoknak a vezető embereknek, akik a fölkelésben hervadhatatlan érdemeket szereztek. Lingauer Albin 1877-ben született 1901-től a Szombathelyen megjelenő »Vasvármtegye« című keresztény irányzatú napilap főszerkesztője. Számtalan katonai kitüntetés tulajdonosa. Jelenleg a Kőszeg II. választókerületi képviselője. A nyugatmagyarországi fölkelés egyik legbátrabb vezetője volt. Jelentős részt vett a szervezés munkájában. Ezen a téren, mint az akkori nemzetgyűlés képviselője is kitűnt a parlamentben, bátorhangu szónoklataival.

Zsabka Kálmán a »Nép« című napilap megjelent írásai-
val szerzett érdemeket

Maderspach Viktor az erdélyi hősnek a fölkelés után évek

múlva cikksorozata jelent meg a »Magyarság«-ban a nyugat-magyarországi fölkelésről

Maderspach Viktor született 1875. február 10-en, Pétrozsényban. 1897-ben mérnöki oklevelet szerzett, szolgálatonkívüli bonvéd huszárkapitány, tömérdek kitüntetés tulajdonosa. A háború utáni hősiességéről több könyve jelent meg.

Külön kell, hogy megemlékezzünk a Nagyszentmihályon: megjelent »Lajtabánság« című lapról, amely a Lajtabánsági hivatalos sajtó orgánusaként szerepelt a fölkelés leszereléséig, A lapot Apáti és dr. Lévy szerkesztette.

Dr. Lévy Ferenc a Lajtabánság belügyminisztere dolgoztai ki a Lajtabánság alkotmányát, a magyar és svájci alkotmány; mintájára. Munkája azonban nem került kiadásra. Kéziratban van.

Lajtabánsági emlékérem.

Ludvig Ernő svájci főkonzul, több jogi vonatkozású cikket írt a nyugatmagyarországi ügyel kapcsolatban.

A belföldi sajtó munkásai közül talán legtöbbet tett vitéz Endre László dr., aki született Abonyban 1895. jan. 1-én iskoláit, Kiskunfélegyházán, egyetemet Budapesten végezte. Jelenleg a gödöllői főszolgabíró. 1922-ben a Kormányzó úr öfőméltósága vitézzé avatta. Vitéz. Endre László már a fölkelésben és az ezt megelőző hazafias mozgalomban kitüntette magát. Az ő parancsnoksága alatt harcoltak a gödöllőiek, valamint a környékről, Aszódról, Vácról összegyűjtött fölkelők és a pinkafőiek ma, is szeretettel emlékeznek vissza arra az időre amikor a, községükbe fölkelői élén bevonult Endre.

Pinkafő ezidőben a legmintaszerűbb fölkelőcsapatot fogadta falai közé s nem kisebb dologgal dicsekedhet, minthogy ott alakult meg az első magyar levante csapat, amely bár

abban az időben nem viselte még ezt a nevet. Ugyanis vitéz Endre László, valamint a pinkafői parancsnokságnál szolgálatot teljesítő Philipp Kornél korpnai uradalmi intéző, Pálóczy Horváth Lajos, Fabry Vince nemcsak azon voltak, hogy a határokat a bevonuló osztrák csapatok ellen megvédjék, hanem igyekeztek példás magatartásukkal a lakosság rokonszenvét a fölkelők iránt felkelteni, amelyet elsősorban példás közigazgatással és a lakosság ügyesbajának orvoslásával értek el. Vitéz Endre László parancsnoksága alatt harcolt édes atyja is, akit a legutolsó képviselőválasztáson országgyűlési képviselővé választottak, aki öreg kora ellenére nagyobb járőrözésekben vett részt, minden ütközetben ott volt és a legfárasztóbb szolgálatok alól sem vonta ki magát.

Vitéz Endre László a fölkelés után sem szűnt meg Nyugatmagyarországiért harcolni, amelyért külön dicséret illeti meg őt különösen mja, amidőn állítólag fontos politikai okok miatt az elszakított Nyugatmagyarországról alig esik szó a sajtóban.

A »Cél« XVIII. évfolyama, 1928. január, februári számában »Képek a nyugatmagyarországi felkelésből« című értekezésében visszaemlékezéseket közöl, amelyek azonkívül, hogy becses olvasmányt képeznek, fontos adatokat szolgáltatnak e könyvhöz. Ugyan e tárgyról előadásokat is tartott több ízben.

Sokkal nagyobb jelentőséggel bír azonban az 1934-ben megjelent »Nyugatmagyarország sorsa« című könyve (Held János könyvnyomda), amelyet a szerző a fölkelés évfordulója alkalmából írt, napirendre hozva a kérdést, amelyet a revíziós mozgalomban megnyilvánuló magyar közvélemény az utóbbi időben sajnos, elhanyagolt. Foglalkozik az 1934-ben Ausztriában megindult magyar barát mozgalommal, amely Burgenland visszaadására akarja megnyerni az osztrákokat. Vitéz Endre László dr. 6 pontban foglalja azokat az ellenérveket, amelyeket nyíltan, vagy hallgatólagosan a nyugatmagyarországi kérdés kiélezése vagy csak tárgyalása ellen is felhozni szoktak. Ezt a 6 pontot vitéz Endre László felháborítóknak találja (igaza van!) és dicséretre való móddal és felkészültséggel ugyancsak 6 pontban válaszolva egyenként dönti meg a megalkuvók által felhozott »argumentumokat«. Megrázó szavakkal követeli, hogy most, amikor a becsületes osztrákok maguk is felvetik a kérdést, a magyar társadalom egy szívvel egy lélekkel lépjen sorompóba ez ügyben és kényszerítse a magyar kormányzatot a nyugatmagyarországi kérdésben az aktivitás térére. Beméltjük, hogy a »Nyugatmagyarország sorsa« című könyv vitéz Endre Lászlónak nem az utolsó munkája.

A külföldi sajtó.

E cím alatt nem közöljük az osztrák kommunista és szocialista sajtó rágalmozó cikkeit, sem a Bécsben megjelenő »Ember« és »Bécsi magyar újság« című magyar nyelven megjelent kommunista lapok hazaáruló írásait. A többiről is csak a név és a lényeg közlésével emlékezünk meg. A szerzőnek nem állt módjában erre vonatkozólag az összes külföldi lapokat áttekinteni, amiért is csak egynehányat említhet, fel, a fölkelést közvetlen megelőző időből, mintegy bizonyítékul, hogy a külföld mennyire nem: volt elragadtatva attól a hírtől, hogy Nyugatmagyarországot Ausztriához csatolják.

Erez Nouvelle 1921. egyik májusi számában azt írja, hogy örültség lenne Nyugatmagyarországot Ausztriához csatolni. Békés megegyezést ajánl Budapest és Bécs között.

La Fresse június 8-iki számában (1921.) *Apponyi Albert gróf* az osztrákok becstületézésére hivatkozik.

Ugyancsak 1921. júniusában a következő napilapokban a legnagyobb felháborodás hangján irnak Ausztria, és a trianoni békeszerződés igazságtalanságáról, az alább felsorolt külföldi publicisták.

Eugene Lautier, *Clemenceau* lapjában a »*Homme Libre*«-ben.

Molinie képviselő a »*Libre Parolban*«.

Jean Longuet a »*Populairban*«.

Gróf Beventlov a »*Der Richts Wart*«-ban.

A »*Frankfurter Zeitung*«. 1921 augusztus 4. számában az ismeretlen cikkíró szerint Nyugatmagyarországot; elszakításának az a célja, hogy Magyarország és Ausztria között állandó ellenségeskedést idézzon elő.

Külön kell megemlékezni *Demetrovics Egil Horvát publicistáról* 1921. augusztus 30-án a Zágrábban megjelenő »*Slavia*« című lapban, kiteve magát a szerb megtorlásnak, elragadtottan vesz tudomást a fölkelésről. Bátorhangu cikkének a címe: »Üzenet Zágrábból Nyugatmagyarországnak!«

A külföldi sajtó felsorolásában nekünk *Demetrovics Emil* cikke a legbecesebb. Nem szabad elfelejtenünk, hogy cikkéért a szerb hatóságok perbe foghatták volna, mert hiszen abban az időben Zágráb már az S. H. S. királyság jogára alatt volt.

Demetrovics Emil a fölkelőknek írt megleghangú üdvözlését a következő mondattal fejezi be:

— »Az Isten legyen veletek a szent küzdelemben.« De igazunk mellett foglalt állást a »Daily Telegraph« és a »Cablogra-mec« is. Azonkívül számtalan más lap, Időztük sok tengerentúli országokban megjelenő napilapok és folyóiratok tömege, amelyekről ezen a helyen megemlékezni, tekintettel azok nagy számára, teljesen lehetetlen.

A nyugatmagyarországi fölkelők mozgalma a fölkelés után.

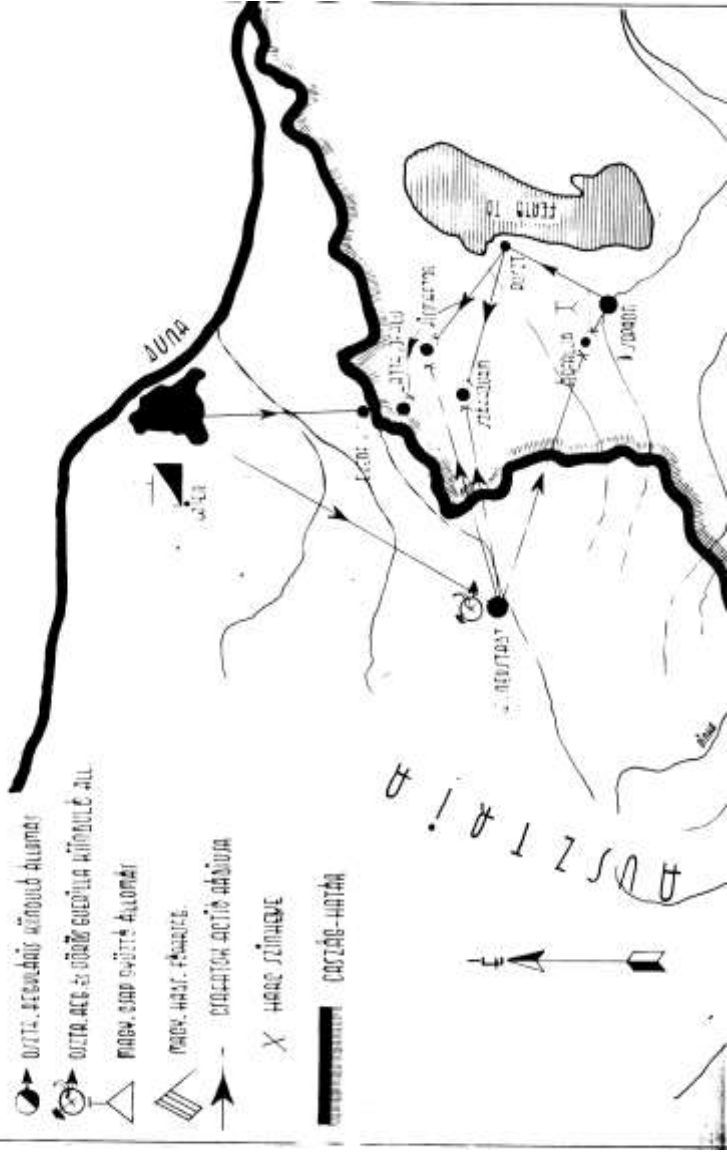
Sajnos a fölkelés után a fölkelők széjjel szóródtak a nagyvilágban. S noha több oldalról történt kezdeményezés, a fölkelők legalább egy egyesületbeni állandó összetartására a fölkelők még ma sincsenek egy szervezetbe tömörítve. Ennek az oka, hogy különféle politikai pártok igyekeztek a fölkelőket maguk párt keretén belül egyesíteni. Így aztán még ma is az a helyzet, hogyha valamely kísérlet történik, a fölkelők egybehívására, a legtöbbször ellenszenv kíséri úgy a sajtó, mint a fölkelők részéről ezt a kísérletet, amely legtöbbször valamely politikai párt érdekében történik. Talán egyetlen kivételt képez a fölkelők lajtabánsági érmét megalakító mozgalom, amely a fölkelő harcok 8 éves évfordulója alkalmával kezdeményeződött. A volt fölkelők fővezérsége a fölkelő harcok nyolc éves évfordulója emlékére ezüst és bronz lajtabánsági emlékérmeket veretett, amelyeket Prónay Pál birtokában levő fölkelő törzskönyv alapján emlékérem igazolvánnyal mellékelve adtak ki a volt fölkelőknek. Az éremnek, amelyet Keviczky Hugó szobrászművész tervezett, egyik oldalán a fővezér profilja felkelő díszben, a másik oldalán pedig az akkori önálló és független Lajtabánság címmel van reliefben kidolgozva. Az éremszalag lajtabánság színei »vörös mezőben fehér kereszt« képviseli. Az érme a címeres oldalukon sorszámokkal van ellátva, és pedig 1-30 számú példányok, a vezetőség részére ezüstből, 31 számtól kezdődően bronzból lettek verve. A lajtabánsági emlékérem-igazolvány kékszínű hátlapjára irt nyomtatott tájékoztatóban az emlékéremre igényt tarthatnak először azok, akik kétségtelenül igazolni tudják azt, hogy 1921-ben a fölkelést önzetlenül és mindvégig kitartóan szolgálták, másodsor a fővezér feljárnlja mindazon nemes hazafiaknak, akik ezen magasztos célt akár közvetve is, áldozatkészen támogatták. Az emlékérem igazolvány első oldalán az emlékérmét kapott neve, születési helye, éve, emlékérmének száma, dátum., törzskönyvszám és a Lajtabánság fővezérének aláírása van. Az igazolvány 17 12 cm. nagyságú.

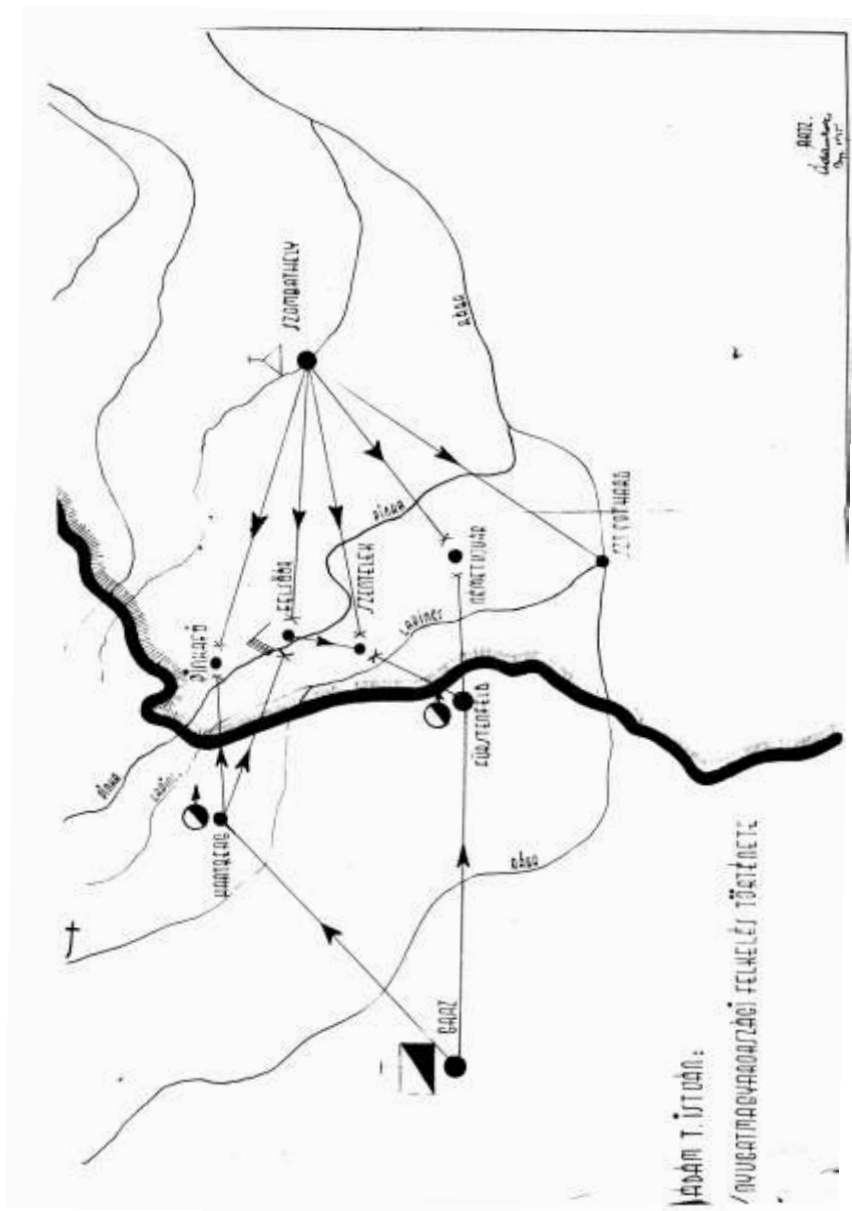
DELNAGY

- OSTYARAI HADTÁR
- OZTA, FÉLBEVÁRÁS KÖRÜLÖB ÁLLOMÁS
- OZTA, ACS ÉS VÖRÖS EGYVÁLA KÖRÜLÖB ÁLL.
- MÁRCS, SÁR VÖRÖS ÁLLOMÁS
- MÁRCS, HADT. FÉLBEVÁR.
- ORIENTÁCIÓ, ACTIO HÁRSZÓJA
- X HANG SZŪRHÉVÉ

 CIGÁRS-HELY

HAJÓHELYZET SZEPTEMBER ELŐ NAPJAIBAN

ADAM T. ISTVAN:
 ARBATMAVADARAZSÁGI FELHELYI TÖRTÉNETE

ARZ.
 Istvan
 1917

TARTALOM:

(A fontosabb fejezetek címei:)

Előszó	3 oldal
Guernier kijelentése	9
A vasvári gyűlés. Bethlen beszéde	16
A soproni százas bizottság	22
A pinkafői és alhói ütközet	28
Ág falvai ütközet	33
Ausztria csapatokat koncentrálnak	51
A magyar fölkelők egységes akciója	58
Kirsch Jagi ütközet	63
A magyar kormány válaszcjegyzéke	73
A Lajtabánság megalakulása	91
Leszerelés	100
Horvát testvérek harca	105
Köszegiek a fölkelésben	108
A titkos társaságok és a hazafias egyesületek	112
Diákegyesületek	120
A lajtabánsági fölkelés irodalma	124